PIERRE SCHOENDOERFFER

ULTIMUL REGE DIN BORNEO

COLECŢIA MERIDIANE

Desenul copertei : *Emilia Boboia*

Pierre Schoendoerffer

L'ADIEU AU ROI

© Editions Bernard Grasset, 1969

Pierre Schoendoerffer

Ultimul rege din Borneo

În românește de MIHAI MURGU

Editura UNIVERS

București 1974

Lui Frédéric

Patria unui om care poate alege este acolo unde se strîng norii fără de margini.

ANDRÉ MALRAUX

PROLOG

1942

Libertatea? Ce să faci cu ea?

NORI mari, întunecați, gonesc peste Marea Chinei, învolburați de musonul de nord-est. Hula ridică valuri grele, plumburii, care se sparg de țărm. Șalupa de salvare se izbește cu un scrîșnet puternic de plajă și, în cele din urmă, se răstoarnă, aruncînd naufragiații și vîslele în spuma valurilor.

Era în ziua de 13 februarie 1942, cu cîteva zile înainte de căderea Singaporelui.

Naufragiații, marinari și soldați scăpați din orașul ce agoniza sub bombardamentele japonezilor, cu ajutorul unui mic vas care fusese torpilat și scufundat în timpul nopții, priveau acum, în lumina crudă și rece a zorilor, nisipul cenușiu pe care fuseseră aruncați de soartă. Departe, spre est, se vedea un sat de pescari — colibe de paie agățate pe dune părînd a se înconvoia sub rafalele de ploaie. În vest, foarte aproape, un copac uscat, avanpost al imensei păduri, stătea de strajă în fața unei faleze acoperite de o junglă neagră, care, pornind de la

linia albă a valurilor, se dizolva în cerul acoperit de nori.

Un locotenent, sau poate căpitan, nimeni nu-i mai ştie nici numele, nici gradul, le propune să-şi încerce norocul în sat, să înnopteze acolo şi să-i convingă pe pescari să-i ducă pe toţi spre sud, spre Noua Guinee sau Australia, unde încă n-au ajuns japonezii.

Naufragiaţii, zgribuliţi de frig, strînşi unul într-altul ca o turmă de oi plouate, se sfătuiesc cîteva clipe. Şuşoteli, înjurături, presupuneri...

Dar toate astea nu au nici o importanţă. Cu mişcări greoaie, de oameni extenuaţi, sfîrşiţi, se ridicară încet, unul după altul, ca să se ducă în sat.

Unul singur a rămas nemişcat. Un tînăr voinic, roşcovan, cu ochi cenuşii, îmbrăcat în uniforma armatei şi sub a cărui tunică sfîşiată, la piept, se vede un tatuaj ciudat : un vultur cu aripile desfăcute omorînd un dragon.

Îşi curăţa închizătorul armei, înţepenit din cauza nisipului şi a sării. N-a ridicat ochii decît în clipa cînd ofiţerul, dînd din umeri, a plecat şi el ca să-i ajungă din urmă pe ceilalţi care porniseră, prin ploaie, spre sat... Îndată, omul cu privirea cenuşie a pornit-o spre copacul uscat şi spre pădure, mergînd pe plajă, pentru ca valurile să-i şteargă urmele paşilor.

Toţi naufragiaţii care s-au luat după ofiţer au fost ucişi sau au murit de epuizare în lagărele japoneze, cu excepţia unui singur supravieţuitor, un marinar, care a reuşit să pună mîna pe o ambarcaţiune pescărească şi, după patru luni,

să ajungă în Australia. A fost, fără îndoială, ultimul alb care a reușit să plece din Borneo.

Își amintea că omul cu ochi cenușii avusese o scurtă discuție cu ofițerul. Pretindea chiar că-și amintește cum omul acela ar fi vorbit despre libertate, spunînd ceva care ar suna cam așa :

— Acum sîntem liberi, sir, liberi să ne căutăm propria noastră cale...

Sau poate că a spus numai :

— Acum sînt liber.

Dar nici amănuntele acestea nu prea au importanță, deoarece marea insulă Borneo avea să se scufunde în noaptea japoneză. Timp de patru ani occidentalii n-aveau s-o mai vadă, de parcă ar fi fost ștearsă de pe harta lumii.

Prima parte

MUSONUL DE NORD-EST

În ceea ce mă privește, eu nu văd cale de mijloc : acest om trebuie să domnească sau să moară !

SAINT-JUST

(Discurs asupra morții regelui)

SÎNT primul alb care l-a revăzut pe Learoyd şi ar fi trebuit să-l ucid în clipa cînd l-am întîlnit. L-aş fi scutit de multe necazuri pe regele Angliei. Dar atunci nu ştiam că e nebun, turbat ca un bătrîn elefant singuratic, apucat de amok ca un pirat malayez. După aceea am devenit prietenul lui Learoyd, regele nebun.

La începutul anului 1945, generalul MacArthur se pregătea să recucerească Filipinele *(I shall return !)* [1] şi a hotărît să lanseze o operaţiune de „invazie" în Borneo, ca să-şi acopere flancul stîng. Englezii s-au gîndit atunci să trimită cîţiva agenţi speciali în insulă, ca să vadă ce se petrece acolo şi să pregătească răscoala care ar fi facilitat debarcarea. Iată de ce, după cîteva sinistre săptămîni de antrenament în Australia, mă aflam, înarmat pînă în dinţi şi cu o paraşută în spate, la bordul unui cvadrimotor american „Liberator". Fusesem desemnat pentru această misiune deoarece în 1936 participasem la o expediţie de trei luni printre „vînă-

[1] Mă voi întoarce (engl.)

torii de capete“ în calitate de botanist. E adevărat că Forțele Speciale [1] nu prea aveau oameni care să cunoască interiorul insulei Borneo. Ideea de a mă reîntoarce acolo m-a încîntat ; și eram cît se poate de bucuros să plec din Darwin și să scap de tabăra aceea de antrenament în care mă împotmolisem. Am fost făcut căpitan și mi s-a dat ca ajutor un radiofonist, sergentul Anderson, un australian negricios care luptase la Tobruk.

„Liberatorul“ zbura deasupra norilor întunecați ca și marea, din care se vedeau ridicîndu-se, aproape negri, munții acoperiți de junglă. Am lăsat în dreapta noastră masa monstruoasă și sfîrtecată a muntelui Kinabalu care, în ciuda altitudinii avionului, continua să ne domine cu înălțimea lui de 14.000 picioare. Îmi cheltuisem toată energia ca să plec și-acum eram gol, chircit în mine însumi, prăpădit, și mă întrebam : de ce ? Din fericire, saltul cu parașuta nu cere nici o inițiativă, e un act pasiv. Te arunci și asta-i tot.

Știu că ceea ce spun este foarte banal. Atîția oameni au fost aruncați cu parașuta, cam peste tot în Asia, în timpul războiului — ba chiar și după război — și fiecare din ei a simțit o ușoară strîngere de inimă. Unii au pierit în junglă fără

[1] Grupul 136. „M“ și „Z“, Special. Reunite sub sigla SDR (Serviciul Detașamentelor de Recunoaștere), ele au constituit Forțele Speciale create în 1942—43 și destinate să conducă operațiunile din spatele liniilor inamice. Grupul 136 opera începînd din Ceylon spre Malayezia, Siam, Indochina franceză și Birmania. „M“ și „Z“ Special, cu baza în Australia, acopereau tot Pacificul de sud-vest și Borneo. (N.a.)

să lase după ei nici o urmă, ca un submarin sub apă. Alţii s-au întors, s-au întors slăbiţi, şi au scris cărţi proaste sau admirabile, despre aventurile lor. Eu nu vreau să vă povestesc despre războiul meu aşa cum îmi povestea tata despre războiul lui. Toate războaiele se aseamănă : te-ai bălăcărit în noroi, ai tot aşteptat, ai tras, ceilalţi au murit. Aşa e războiul după ce te-ai întors acasă. Vîntul a împrăştiat duhoarea de cadavru şi în memorie n-a mai rămas decît văpaia tinereţii noastre... Nu ! Eu vreau să vă povestesc istoria ultimului rege din Borneo.

Pentru dumneavoastră Borneo nu există, e un decor imaginar ca Tibetul sau Ţara de Foc, e foarte departe în spaţiu şi foarte departe în timp !... Eu însă ştiu că insula există fiindcă acolo am descoperit o nouă varietate de *nepenthe*, căreia îndeobşte i se spune orhidee carnivoră, şi pentru că în adîncul întunecatei păduri din ţara muruţilor l-am întîlnit pe regele roşcovan cu ochi cenuşii.

Dar să nu anticipez...

Am aterizat într-o mlaştină cu noroi verde în care m-am cufundat pînă la brîu. La cîteva clipe după aceea, Anderson a dispărut în nişte hăţişuri şi l-am auzit mugind şi bălăcindu-se ca un bivol. Conteinerul cu materiale a mai plutit o vreme prin aer, în derivă, apoi paraşuta i s-a agăţat de copacii înalţi care împrejmuiau mlaştina. „Liberatorul“ dispăruse, dar se mai auzea, din ce în ce mai estompat, uruitul motoarelor, amestecat cu ţiriitul strident al insectelor.

Aşadar eram primii albi ce se reîntorceau în această parte a insulei după invazia japoneză.

Un botanist, fost lector la universitatea din Reading, şi acum, provizoriu, căpitan în armata engleză, şi un australian negricios, care probabil c-a fost crescător de oi, pe undeva prin Queensland.

Imensa pădure încremenită ne înconjura de jur împrejur, o frumoasă pădure *mesophile sempervirente*, în care şi începusem să disting cîteva *antiaris toxicaria* şi o splendidă *fraycinetia lianoide*. Terenul nu semăna deloc cu fotografiile aeriene ale zonei de aterizare pe care mi le dăduseră să le studiez în tabără şi mă întrebam dacă nu cumva pilotul, nereuşind să găsească zona din cauza norilor, nu ne-a aruncat la întîmplare.

Anderşon şi-a armat Thomson-ul şi s-a ridicat cu un mare efort, împroşcînd în jurul lui stropi de noroi, ca să vină lîngă mine. Tocmai atunci, la liziera pădurii, cam la vreo sută de metri, a apărut un om aproape gol. Stătea în picioare şi ne privea nepăsător, sprijinit de lance ca un războinic grec.

La Darwin studiasem toată documentaţia existentă în legătură cu populaţia din Borneo. La drept vorbind, mai nimic. Chartered Company, care de prin 1881 administra statul Sabah, din nordul insulei, îşi păstra arhivele în capitală, la Sandakan, şi ele se aflau acum în mîinile japonezilor. Dar, oricum, Compania s-a interesat mult mai puţin de triburile din interior, la care era greu de ajuns, decît de piraţii malayezi de pe coastă. În cursul expediţiei din 1936, am apelat, într-adevăr, la cîţiva munteni pe care i-am folosit ca hamali, dar numai unul dintre

el, conducătorul lor, vorbea malayeza ; cu ceilalți n-am avut nici un contact. Pe scurt, nu cunoșteam mare lucru, doar că ar fi trebuit să ne aflăm în teritoriul murut (dacă pilotul nu ne jucase vreo festă), în mica vale a unui afluent al marelui fluviu Sembakung.

Muruții, ca și moisii din Indochina sau sakaii din Malayezia, fac parte dintr-o rasă ale cărei origini sînt prea puțin cunoscute. Sînt extrem de independenți și trăiesc într-un sistem autarhic, grupîndu-se în sate în care nu există decît o singură casă lungă ce poate adăposti cîteva sute de familii. Cultivă orez de munte și vînează animale sălbatice folosindu-se de o sarbacană cu săgeți otrăvite. Unicul lor contact cu lumea exterioară e impus de nevoia de a-și procura sare din zonele de coastă (în conteinerul nostru aveam cîțiva saci cu sare). În sfîrșit, se pare că de o generație sau două nu mai erau „vînători de capete".

Începuse să plouă cînd am ajuns lîngă războinicul nostru, care avea corpul suplu, viguros, iar ploaia făcea ca pielea lui lustruită ca o piatră de rîu să pară și mai bronzată. I-am pus imediat întrebarea care mă preocupa :

— Japonezi ? Niponi ? Niponi ?

Nu a părut că ne înțelege. Am insistat arătînd înspre crestele din jurul nostru :

— Niponi ? Niponi ?

— Bah ! răspunse el.

Anderson i-a aprins o țigară pe care el a acceptat-o cu plăcere, ascunzînd-o în palmă ca s-o apere de ploaie.

Am arătat cu degetul spre pieptul lui cu intenţia de a încerca altceva.

— Murut ? Murut ?

— Bah !

Ştiam chiar de la plecare că ne va fi greu să ne facem înţeleşi, dar individul acesta înarmat, cu aerul lui de războinic, mă îngrijora ; putea foarte bine să facă parte dintr-o patrulă auxiliară de-a japonezilor. Trăgea din ţigară foarte satisfăcut şi spunea ceva ce semăna cu „comanş".

Anderson îl bătu pe umăr :

— Comanş ?

Războinicul începu atunci să rîdă şi repetă vesel :

— Comanş, comanş.

— E un comanş, sir, îmi traduse Anderson, spune că e comanş. Discuţia devenea absurdă. Între timp, din pădure începuseră să apară alţi războinici, tăcuţi, care după aparenţe erau tot comanşi. Unul dintre ei, care părea să fie şeful şi avea la briu o sabie de tăiat capete, a cărei teacă era împodobită cu franjuri lungi, de culoare neagră, ce semănau cu nişte scalpuri, declară pe neaşteptate :

— Voi, mergeţi cu mine.

Vorbea englezeşte, o englezească stricată dar uşor de înţeles. Anderson confirmă triumfător :

— Vorbeşte englezeşte, vorbeşte englezeşte.

Primul lucru pe care voiam să-l ştiu, după ce mi-a trecut surpriza, era dacă prin apropiere există japonezi, apoi dacă oamenii aceia ar vrea să ne ajute. Din explicaţiile confuze date jumătate în engleza aceea aproximativă, jumătate în dialectul murut, reieşea că nu, că japonezii erau

departe ; şi că da, erau gata să ne ajute, ba chiar să ne conducă într-o altă vale, care era la o zi de mers, şi unde se afla un sat şi un şef. Un alb ca noi, care vorbea engleza ca noi.

Unul dintre obiectivele misiunii mele, în afară de organizarea rezistenţei, era să iau contact cu albii care, eventual, se refugiaseră în junglă : echipaje ale avioanelor doborîte, prizonieri evadaţi sau supravieţuitori din administraţia Companiei. Totul mergea deci cît se poate de bine. Muruţii şi-au asumat sarcina de a recupera paraşutele şi conteinerul şi, pe ploaia aceea torenţială, am intrat în junglă.

Înainte de a se lăsa noaptea, şeful cu sabia de tăiat capete a oprit coloana şi a organizat o tabără provizorie. La lumina focului ce-a fost aprins ca să ne fierbem orezul, mi-am făcut cîteva însemnări în legătură cu orhideele dantelate (cypripediene) pe care le culesesem pe drum. În beţia oarecum euforică pe care ţi-o dă extenuarea, îmi spuneam că şederea mea în Borneo începe bine şi că îmi va da, în plus, prilejul de a-mi completa raportul din 1936 asupra florei din Asia ecuatorială. Mă gîndeam chiar că voi face un mic ierbar pentru Kew Garden din Londra. Deşi ploaia s-a oprit, războinicii ne-au construit o mică colibă, dar şi Anderson şi eu am socotit că e preferabil să ne întindem hamacele între doi copaci, aşa cum fusesem învăţaţi în tabăra de la Darwin. Am încercat chiar, dar numai aşa, ca să fiu cu conştiinţa împăcată, să organizez un fel de pază cu rîndul, el şi eu, înainte de-a adormi ca mort.

Aerul înțepător vestea că se crapă de ziuă. Mă simțeam bine în hamacul călduț dar nu puteam să fac nici o mișcare. Anderson începu să urle, apoi l-am auzit cum se zbate și înjură. Eu nu puteam să fac nici o mișcare, eram legat în hamacul meu și, la-nceput, am crezut că am un coșmar, dar doi războinici muruți m-au agățat pe o prăjină de bambus, m-au luat pe umerii lor și au pornit-o la drum.

Încetul cu încetul cerul s-a luminat, apoi a venit o pală de vînt care a făcut să se cutremure pădurea, iar potopul din ajun s-a dezlănțuit și mai neînduplecat. În Anglia ploaia are ceva dulce, e oarecum melancolică, aici însă e un ciocănit regulat, greu, vertical, înspăimîntător, e o forță primară neînduplecată ce pare că nu se va mai opri niciodată. Neputincios, zgîlțîit la fiecare pas, eram orbit de șiroaiele de apă care de pe față mi se strecurau pe sub haine, ca niște reptile reci. Liane moi și vîscoase ca brațele de caracatiță îmi lingeau fața și îmi imaginam că sînt lipitori !...

Ore în șir muruții și-au continuat marșul lor elastic și tăcut ; din cînd în cînd, cîteva zguduituri neașteptate mă înștiințau că unuia dintre purtătorii prăjinii de bambus i-a venit schimbul, alteori o imperceptibilă încetinire a marșului îi dădea răgaz șefului să taie o breșă în zidul de vegetație, apoi legănatul acela regulat reîncepea, iar eu simțeam cum amorțesc și pierd noțiunea timpului.

Brusc am fost aruncat pe jos, cu nasul și gura în noroi. Cu o mișcare a șalelor m-am întors, ca să nu mă sufoc, și atunci l-am văzut pe

Learoyd. Era în picioare în fața mea, slab, aproape gol, dominînd cu statura lui înaltă o hoardă de războinici ale căror trupuri străluceau sub cataractele de ploaie. Părul lung, roșu, i se lipea pe frunte în șuvițe ca niște alge. Avea ochii cenușii, pe piept purta tatuat un vultur care omoară un dragon.

A luat carabina mea americană, pe care i-o întindea șeful, i-a examinat îndelung mecanismul, apoi a spus ceva în murută, și purtătorii mei mi-au tăiat corzile de paraşută cu care mă legaseră în hamac. Am încercat să mă ridic, dar mușchii anchilozați refuzau să mă asculte și am rămas așa, chircit, tremurînd în noroi ca un animal bicisnic. Eram nebun de furie. Learoyd mi-a aruncat arma și, în sfîrșit, am reușit să mă ridic. Ochii lui mă priveau fix, reci și cenușii ca iarna. Cred că l-aș fi putut ucide, cred că în clipa aceea viața lui n-a atîrnat decît de un fir de păr.

Anderson s-a ridicat și el și a făcut cîțiva pași șovăielnici, frecîndu-și brațele ca să și le dezmorțească. Cercul de războinici s-a închis în jurul nostru. Nu erau amenințători, doar atenți. Furia nu mi se potolea, mi-era ciudă că îmi fusese frică, ciudă că fusesem dus de nas, ciudă că eram slab și plin de noroi și ud pînă la piele... Și ploaia aceea infernală care din zori nu se mai oprise ! Știam, înainte ca el să fi spus un cuvînt, știam că albul acesta cu păr roșcat pusese la cale primirea noastră, că el a dat ordin muruților să ne prindă în cursă și să ne arunce ca pe niște cîini, ca pe niște sclavi la picioarele lui. Dar la urma urmelor cine era acest om și ce voia ?

Încă mai tremuram şi a trebuit să fac un efort ca să întreb cu o voce pe care aş fi dorit-o calmă şi rece, dar care suna în propriile mele urechi ca un geamăt :

— De ce ai făcut asta ?

— Dacă le-aş fi cerut mi-ar fi adus numai capetele voastre.

Learoyd schiţă un zîmbet în timp ce pîndea reacţia mea, dar cum eu păstram o atitudine glacială, izbucni în rîs. Războinicii din jurul nostru făceau şi ei haz. Nu înţelegeau desigur nimic din ce vorbeam noi doi, dar rîdeau din complezenţă.

— Eu sînt aici acasă la mine...

Learoyd nu mai rîdea, iar pe faţa lui nu se mai putea citi nimic.

— Eu sînt stăpînul şi vreau ca toată lumea să ştie acest lucru.

Particularitatea ochilor cenuşii constă în aceea că nu lăsă să răzbată nimic din ceea ce se petrece în sinea omului şi de aceea nu poţi să nu-ţi închipui că în dosul acelui vid se ascunde o lume de violenţă şi de patimi. De data aceasta însă n-a fost nevoie de imaginaţie : patima apărea pură ca un diamant şi chiar şi furia mi se potolea în faţa unei asemenea străluciri. Am avut atunci subita intuiţie că nu eu eram animalul bicisnic, ci el, şi că încercînd să mă înfrunte, el reacţiona ca un animal. Instinctul lui îl avertiza asupra pericolului, bănuia că în spatele meu stau forţe imense şi anonime. Un lucru era însă clar : printr-o întîmplare oarecare, omul din faţa mea, pe jumătate gol, devenise

stăpînul acestor locuri. şi voia să rămînă şi pe mai departe.

Încerc să-mi amintesc cît mai exact de acest moment, îmi iau capul în mîini şi închid ochii. E mult de-atunci, au trecut aproape douăzeci şi cinci de ani. Pe vremea aceea eu eram un căţelandru şi lătram, de bună seamă, ca un căţelandru. Learoyd, dar încă nu-i ştiam numele şi nu aflasem nimic din uluitoarea lui poveste, stătea nemişcat, înconjurat de hoarda lui de sălbatici, sub şuvoaiele de ploaie. Am remarcat pentru prima oară (sau poate ceva mai tîrziu, cînd am pornit spre sat ?) că pe lîngă sarbacane şi săbii de tăiat capete mai aveau şi cîteva arme de război : puşti itchikawa şi o mitralieră japoneză de tipul celor folosite în taberele de instrucţie. Ploaia a încetat la fel de brusc precum începuse, în zori, şi un soare necruţător pătrundea în pădure prin spărturile ivite printre nori. Pădurea era învăluită într-o atmosferă umedă, de seră caldă, amestecată cu mirosuri grele, de fermentaţie, şi atît de impregnantă de viaţă, încît aveai impresia că vezi această vegetaţie din erele primare ale Pămîntului cum dospeşte şi se dezvoltă, ca plantele pe care filmele ştiinţifice, printr-un procedeu care accelerează mişcarea, le arată înflorind monstruos. Jungla e înfricoşătoare ca şi marea, e o brută a cărei forţă imobilă pare chiar şi mai înspăimîntătoare. Un arbore ce creşte solitar, sfidînd gravitaţia, este el însuşi o provocare, un miracol al vieţii asupra greutăţii materiei, dar jungla e o viermuială ce se tîrăşte, se agaţă, se caţără şi înlănţuie, su-

grumă, ucide într-o strînsoare de boa constrictor ; un monstru ce-şi înfige rădăcinile în putreziciunile morţii pentru a se ridica tot mai sus, cît mai sus, căutînd cu agresivitate căldura lui Dumnezeu.

Odată, încă eram copil, tata m-a dus să vizitez o carieră de granit roz, în Ţara Galilor. Mi-a arătat cum e sfărîmată piatra, cu ajutorul unor mici icuri de lemn muiate în apă. Cele văzute atunci mi-au decis probabil vocaţia de botanist : am fost fascinat de puterea aceea invizibilă ce stă ascunsă într-o aşchie de lemn.

Nu-mi amintesc prea bine ce anume i-am răspuns lui Learoyd. Simţeam furnicături prin picioare, în locurile pe unde se restabilea circulaţia sîngelui, şi aveam senzaţia că şi în mine clocoteşte vitalitatea crudă a junglei. Aveam o misiune ; eram cît se poate de hotărît s-o duc la bun sfîrşit şi să nu mă las condus de acest vizionar. Dacă s-ar fi pus problema să existe aici un stăpîn, un proconsul, acela trebuia să fiu eu. Era totuşi necesar să fiu prudent şi să nu-l atac pe Learoyd frontal înainte de a mă fi implantat aici cît mai solid. După aceea m-aş fi descurcat eu într-un fel sau altul ca să-l elimin şi să-l trimit la Darwin de îndată ce avea să fie restabilită legătura. Timpul lucra pentru mine şi pînă cînd situaţia avea să se lămurească, era nevoie de un echilibru de forţe provizoriu.

Mi-am dres vocea ca s-o fac mai sigură şi ca să pot vorbi pe tonul distant al ofiţerilor din Gardă — instructorul meu s-ar fi mîndrit cu mine — şi i-am explicat că japonezii au pierdut războiul, că trupele australiene aveau să

debarce în curînd şi să recucerească, voiam să spun să elibereze insula (lapsus semnificativ), că eu aveam aici sarcina de a organiza această eliberare :

— Vîntul a început să sufle dinspre vest şi totul reintră în normal, Anglia se reîntoarce. Iată care e situaţia şi dumneata nu poţi să schimbi nimic.

Discursul meu a fost desigur destul de simplist şi conformist, dar pe atunci aveam o nemărginită încredere în mine însumi, am mai spus-o : pe vremea aceea eram un căţelandru şi lătram ca un căţelandru. Vîntul nu sufla dinspre vest, ci doar o briză slabă adia peste vîltoarea înfrîngerii japoneze. Vîntul bătea definitiv dinspre est, dar prea puţini ştiau acest lucru pe vremea aceea.

Learoyd tot mai stătea nemişcat, tăcut, opac, şi nimic din expresia feţei sale nu lăsa să se bănuiască ce gîndeşte, apoi a dat cîteva ordine, în murută, iar războinicii au început să se strecoare încet, printre copaci, spre sat. Anderson îi supraveghea pe cei care ne-au cărat şi care acum ne duceau hamacele, paraşutele şi conteinerul. Trecînd pe lîngă mine îmi şopti :

— Cine-o fi tipul ăsta ? E complet sonat !

Satul era situat pe coasta unui deal despădurit. Consta dintr-o singură şi foarte lungă colibă de paie, aşezată pe piloni de lemn, care putea adăposti cam o mie de oameni. Ciinii lătrau şi simţeam o mulţime de priviri negre pîndindu-ne prin golurile din pereţii de bambus. Learoyd, mereu ermetic, ne duse într-un fel de

verandă rezervată oaspeților celibatari ce s-ar fi nimerit în trecere pe acolo. Anderson și cu mine ne-am dezbrăcat și, înfășurați în niște saronguri, am coborît să ne scăldăm în torentul care curgea printre răzoarele de zarzavaturi, la poalele dealului. A fost o clipă minunată, de bucurie fizică pură, care ne-a spălat de ultimele rămășițe de mînie. Apa era atît de răcoroasă, iar soarele atît de fierbinte, încît atunci cînd ne cufundam și apoi ieșeam din apă, aveam senzația că ne învîrtim și ne răsucim în fața unui foc mare, într-o noapte de primăvară în Anglia. Copiii s-au luat după noi și, în curînd cei mai curajoși s-au apropiat de locul unde ne scăldam, zbenguindu-se, cu trupurile lor de broaște aurii, în vîltoarea înspumată a torentului. Anderson i-a învățat cum să facă ricoșeuri, cu pietre late de rîu, pe suprafața apei, și au început să rîdă în hohote cînd el, ca să se amuze, încerca răbdător să-i învețe :

— *Good morning, sir.*

La o oarecare distanță, pe mal, femeile comentau volubile scalda noastră și din cînd în cînd strigau după vreun copil mai îndrăzneț, ca să-l potolească. Mi-am aprins o țigară și-am pornit-o spre casă cu o foame de lup, urmăriți de un cor de voci ascuțite care strigau *Good morning, sir ! Good morning, sir !*

Learoyd ne aștepta în umbra călduță din verandă, înconjurat de cîțiva războinici, între care și șeful care vorbea engleza, cel care ne legase în hamace. Femeile gătiseră manioc și carne de porc și mai era și un ulcior, ornamentat cu un dragon, plin cu rachiu de orez. Am mîncat și

am băut glumind. Voiam să-i îmblînzesc înainte de a le pune întrebările pe care le aveam pregătite... Şi brusc, Learoyd începu să vorbească : a vorbit ore în şir ; se înnoptase şi eu tot îl mai ascultam. Anderson, care se pregătea să scoată din conteiner emiţătorul radio şi materialele, şi-a întrerupt treaba. Era un monolog, dar semăna cu acele lungi dialoguri pe care unii le întreţin cu ei înşişi. Era o haltă după un drum lung, cînd omul se-ntoarce ca să vadă calea pe care a străbătut-o şi caută să descopere în această contemplare motive ca să continue şi forţa necesară ca să pornească iar. Ayakul, rachiul acela de orez cu care fusese umplut ulciorul, a favorizat, poate, dar n-a fost cauza nevoii lui de a vorbi. Learoyd a început laconic şi detaşat, foarte pe ocolite, dar pe măsură ce continua, se simţea, tot mai grea, un fel de apăsare.

Nu încerc să-i transcriu cuvintele cu exactitate. Vocabularul lui era sărac şi nu mai ştia să construiască fraze închegate : trebuia să-i urmăreşti gîndurile prin hăţişul de propoziţiuni dezlînate, prin tăcerile, prin ezitările lui ; să le descifrezi în tonul vocii lui.

— CÎND am ajuns în casa asta eram ca mort, eram mort. Ei m-au aşezat aici, aici e un loc anume pentru celibatarii dintr-un trib sau altul, care vin şi pleacă. Discutau între ei dacă e cazul să mă predea japonezilor întreg sau numai capul meu. Dar eu încă nu ştiam nimic, fiindcă v-am spus, eram aproape mort. Şi mai cu seamă nu le înţelegeam limba. A trebuit să le învăţ limba aşa cum învaţă un copil să vorbească, pentru că nici ei nu ştiau o boabă de engleză. Eu l-am învăţat engleza pe Ballang Gwai, fratele meu, cel de colo, care v-a condus la mine.

Japonezii erau categorici : orice alb trebuia predat, viu sau mort. Altfel !... Atît numai că erau prea departe, în vest, la douăzeci de zile de mers. Eu eram prea slăbit ca să fiu predat imediat şi căpetenia satului, tatăl lui Gwai, nu voia să mi se taie capul. Îi cunoştea pe albi. A făcut doi ani de închisoare la Keningau, înainte de război. Şi păstrase o amintire plăcută. Dăduse peste un nebun, un bucătar sau grădinar care a înnebunit şi a şters-o în pădure luînd cu el şi

sticla de whisky a şefului de district, care era englez. Tatăl lui Gwai tocmai se nimerise pe-acolo, căuta sare, şi dă peste nebunul care-şi bea liniştit whisky-ul sprijinit de un copac, în pădure. În aceeaşi seară i-a adus şefului de district, care stătea pe terasă, la răcoare, împreună cu nevastă-sa, sticla de whisky, pe jumătate încă plină, şi capul bucătarului. Femeia a scos un ţipăt şi a căzut leşinată, albă ca varul. După cum spunea tatăl lui Gwai, era însărcinată. Şi aşa a aflat el că acum s-a terminat cu vînătoarea de capete... Poate că asta m-a salvat. Femeia aceea albă ca varul, ţipătul ei, şi cei doi ani de închisoare care au urmat !... Eram ca mort şi mi-ar fi tăiat capul fără ca măcar să-mi dau seama, şi cînd m-am făcut ceva mai bine urlam noaptea de parcă l-aş fi văzut pe dracu în persoană. Şi-atunci lor li s-a făcut frică de mine, credeau că mă bat cu un Geniu rău, cu dragonul pe care mi l-am tatuat pe piept la Penang. Dar acum vă pot spune : mă băteam cu jungla.

Learoyd tăcu o vreme, cufundat în amintiri, apoi vorbi ceva cu Ballang Gwai şi trase cîteva înghiţituri de ayak. Se lumină la faţă cînd un copilaş veni săltînd la el şi i se propti de coapse. Era un băiat durduliu şi bronzat ca şi cei care se jucaseră cu noi în torent, dar ochii lui, care ne fixau cu atenţie, erau cenuşii.

— Acesta e fiul meu, ne anunţă mîndru Learoyd. Un mic comanş dat naibii !

— Comanş ? am întrebat.

— Aşa le spun eu. Pe la începutul războiului, la Panang, am văzut un film american :

Comanşul alb. Trebuie să vă spun că eram în garnizoană în Malayezia, la Penang. Mă numesc Learoyd, sergent Learoyd. Un film bun, l-am văzut de două ori. Cu un copil alb, crescut de indieni, care devine şef al comanşilor. Sfîrşitul era prost, tînărul se îndrăgosteşte de o femeie, de o albă care voia neapărat să-l vadă în rînd cu lumea, voia ca el să se facă caw-boy, ca ceilalţi. El nu voia... Pînă la urmă însă ea l-a convins şi-a fost foarte trist, pentru că el şi-a trădat fraţii comanşi... Dar, oricum, începutul a fost bun. M-am gîndit adesea la el. Nu vi se pare că oamenii de aici au mutre de indieni ? Eu i-am botezat comanşii mei, şi după ce mi-am organizat mica mea armată, au devenit comanşi în toată regula... Maică-sa e sora lui Gwai, e de viţă nobilă, se trage din Paang, eroul care în vremurile vechi a îmblînzit focul. E soţia mea, ne-am căsătorit după ce am învăţat puţin limba lor, după duelul cu Lian cel Măreţ. Ea m-a învăţat limba lor. Înveţi mai uşor cu o femeie. Bărbaţii se gîndesc numai la Dumnezeu. Pentru o vorbă sînt în stare să-ţi taie gîtul. Şefii, „înţelepţii cu urechile pline de ştiinţă", cum spun ei, îşi petrec nopţile lăudîndu-se şi bînd. Vor să semene cu eroii din vremurile glorioase. Aşa că de la ei nu ai ce să-nveţi, îşi dau aere de nobleţe. Pentru ei omul contează, nu viaţa. Femeile sînt mai simple, mai flexibile, ele sînt viaţa care curge fără odihnă... Ele m-au salvat... Sînt curioase, eu le uimeam, erau uimite de ochii mei, spuneau că am ochi ca marea. Cei de

pe-aici nu cunosc marea dar știu că e ceva foarte important, pentru că înseamnă sare. Tot ele spuneau : „Ai inimă bună ? Ai inimă rea ? Ochii tăi nu spun nimic. Sînt ca două pietre în soare sau în ploaie"...

Eu am ajutat-o pe nevastă-mea să nască. O noapte întreagă, și ei bombăneau în jurul meu, erau nemulțumiți că nu mă țineam de obiceiurile lor. Cu un an în urmă m-ar fi omorît pentru una ca asta... sau m-ar fi alungat, dar între timp devenisem destul de puternic și nu mai îndrăzneau. Era copilul meu, vă dați seama ? Era din sîngele meu și al neamului meu, și nu-l puteam lăsa pe seama lor. A ținut o noapte întreagă, în pădure, lîngă un foc mare, și-mi era teamă ca ea să nu moară. Iar el, drăcușorul ăsta, voia să trăiască și a ieșit roșu și însîngerat tocmai cînd răsărea soarele. Japonezii dădeau tîrcoale prin împrejurimi. Dăduseră foc casei lungi a lui Senghir, la două zile spre vest de aici, pentru că oamenii nu voiau să plătească impozitul în orez. Mă căutau și pe mine. Mai tîrziu, împreună cu Gwai și cu alți cîțiva, am lichidat o patrulă de-a lor. Toată patrula într-o singură noapte. A dispărut. N-a scăpat nici măcar un singur soldat, ca să le dea de știre. Japonezii n-au aflat niciodată ce s-a-ntîmplat. Le-am luat armele. Așa s-au născut comanșii. Japonezii au mai rămas pe-aici încă multă vreme. Dar în cele din urmă, pe la începutul marilor ploi ale musonului de nord-est, au plecat spre coastă pentru că un chinez, doctorul Kwok, organizase

acolo o răscoală [1]. O bună bucată de vreme am avut liniște. Era în 1943, în octombrie 1943. Ne-am întors iar la casa lungă care n-a fost arsă și timp de o lună oamenii au tot adus jertfe ca să se purifice, fiindcă stătuseră ascunși în pădurea Geniilor.

Dar trebuie să vă explic : noi trăim în țara Geniilor. Oamenii mei sînt fiii primului Om care a trăit pe domeniile Geniilor. Există trei feluri de păduri : păduri ale Geniilor, păduri pentru vînătoare și păduri pentru mîncare, cărora li se dă foc, ca să se poată cultiva orezul. Asta-i deci situația. Așa e legea din bătrîni. Pentru fiecare teritoriu există un dicton (Learoyd le-a recitat mai întîi în murută, apoi le-a tradus) :

„Pădure a Geniilor : Omule, ține seama de lege.

Pădure de vînătoare : Omule ține seama de lege.

Pădure pentru orez : Omule, ești liber."

Eu am trecut peste lege făcîndu-l pe fiul meu stăpîn peste pădurea Geniilor, numai că acolo am adus jertfă capetele soldaților japonezi... Și ei mai cred că eu am legături speciale cu Geniile pentru că... poate și din cauza due-

[1] Este vorba de *double tenth* (dublul zece) din 10.X.1943. Doctorul Kwok și oamenii lui, „Kinabalu Guerillas" au pus mîna pe orașul Jesseltown, de pe coasta de vest, ca să pregătească o ipotetică debarcare americană. Represiunea japoneză a fost de o brutalitate nemaipomenită și a durat aproape șase luni. Aproape trei mii de chinezi și malayezi au murit de mizerie și mai bine de o mie au fost mitraliați sau decapitați. (N.a.)

lului... dar mai ales pentru că, atunci cînd zăceam ca mort, mă zvîrcoleam, urlam toată noaptea. Şi ei credeau că cele două suflete ale mele se luptă cu demonii.

Din nou Learoyd nu-şi mai găsea cuvintele şi rămase tăcut, straniu de nemişcat, încordat ca un animal la pîndă, gata s-o ia la fugă. Ochii lui cenuşii erau lipsiţi de orice expresie, mai de nepătruns ca oricînd ; femeile aveau dreptate : ochii lui nu spuneau nimic.

— Demoni ! Monştri ! Ha ! Ha !... (rînji cu amărăciune) Nu ! Mă băteam cu jungla... După aceea m-am umplut de furuncule şi abcese de parcă dracu ar fi vrut să extirpe nebunia din carnea mea... Aţi petrecut vreodată o noapte în junglă ? Dar singur, de unul singur ? Eu, eu am... Nu, nu vreau să vorbesc despre asta.

Totuşi, mai tîrziu avea să ne vorbească, aşa cum fără să vrei îţi pipăi marginile unei răni care te doare. Atunci nu era încă momentul. Soarele abia coborîse pînă la crestele munţilor şi aprindea flăcări în părul lui roşu. Era nevoie să se lase noaptea şi să mai bea ayak.

— Aţi venit prea tîrziu... Dacă v-aş fi aşteptat aş fi fost de mult mort... Ştiam că o să veniţi, am ştiut de mult, dar acum e prea tîrziu... mort sau nebun ! Nu mai sînt de-al vostru.

Nici un alb n-a pus piciorul pe teritoriul ăsta. Niciodată înaintea mea. Şi eu ar fi trebuit să mor de zeci de ori, să nu ajung niciodată aici. Sînt un animal pe care nu-l poţi omorî uşor. Am făcut parte din trupele care

s-au retras din Malayezia, de la șoseaua dinspre Grik, la nord de Perak, pînă jos. Taiping și bătălia de pe rîul Slim. Căpitanul nostru spunea, țin și-acum minte : „Cînd îmi închipui că trăiți, îmi închipui că mergeți. Așa că mergeți, mergeți întruna...“ A fost omorît pe Slim.

Da, să mergi ! Ca să ajung aici m-am tîrît pe burtă ca un vierme, rugîndu-mă lui Dumnezeu... E foarte departe pînă aici, în interior. Jungla e foarte deasă, necruțătoare. Și mai cu seamă ei nu vor să știe de nimeni, n-au nevoie de nimeni ! Niște malayezi și niște chinezi au încercat să-și deschidă pe-aici dughene... Craniile lor sînt și astăzi acolo. Au fost și albi, englezi, pe la începuturile colonizării, dacă ar fi să mă iau după baladele despre vremurile glorioase. Ba nu de mult chiar și un olandez, la Tamong Miri, piratul ăla bătrîn. Nu, nu vor să știe de nimeni. Fiii primului Om care a trăit pe domeniile Geniilor sînt un popor liber. Pe ceilalți să-i ia dracu. Ei au aici de toate, n-au nevoie de nimic.

— Și sarea ?

Mi-am amintit de materialele documentare pe care le-am citit la Darwin și l-am întrerupt pe Learoyd.

— Ai nevoie, aveți nevoie de sarea din mare.

— Da, sarea, e adevărat ! Bine-înțeles... Dacă mergi douăzeci de zile spre nord sau spre vest și spre mare, dai de sate murdare și de oameni îngenuncheați, îmbrăcați în zdrențe malayeziene. Sînt din aceeași rasă cu cei de aici, dar dacă-i întrebi din ce trib fac parte nu mai sînt în stare să-ți răspundă. Dacă-i întrebi

cine sînt, cine le-au fost strămoşii, marile lor căpetenii de pe vremuri, nu mai ştiu nimic. Dacă-i întrebi cui i-a aparţinut pămîntul pe care trăiesc, nici asta nu mai ştiu. Sînt Ciinii Roşii, triburile sacrificate. Soarta lor a fost să aibă relaţii cu exteriorul, mai întîi cu chinezii, apoi cu englezii şi acum cu japonezii. De la ei luăm noi sarea şi fierul pentru săbii, şi tot prin ei auzim ecoul vacarmului şi al nebuniei care a cuprins omenirea. Ei şi-au pierdut sufletul, dar l-au salvat pe al nostru. Asta e.

Cînd am ajuns aici nu voiau să ştie de mine. Eram neputincios ca un nou-născut. În fiecare noapte, în timp ce eu urlam, ei discutau ca să decidă cum să se descotorosească de mine. Şi după aceea am început să trăiesc din nou ca un copil, am învăţat să umblu, am învăţat să vorbesc. Femeile m-au crescut ca pe un copil, v-am mai spus ; aş fi putut foarte bine să mă las alăptat. O rudă de-a lui Gwai, un războinic, un nobil, mi se pare că-i era văr, Lian cel Măreţ, voia neapărat să mă predea japonezilor. În fiecare noapte îl auzeam pe apucatul ăla ţinînd discursuri din care nu înţelegeam nimic. Voia pielea mea, adică, mă rog, capul meu, fiindcă cel mai apropiat post japonez era la Tomani, deci prea departe ca să mă care întreg pînă acolo. În cele din urmă i-a convins şi pe ceilalţi. Şi-atunci Yoo, sora lui Gwai, cea care avea să-mi devină soţie, m-a ascuns în pădure, şi-şi petrecea acolo nopţile cu mine, ca să mă împiedice să ţip. După ce am învăţat şi eu să vorbesc cît de cît, într-o seară m-am dus la consiliu. Le-am spus : „Dacă Lian

cel Măreț vrea capul meu, trebuie să vină să-l ia. Dacă vrea să-l ia cu o sabie de tăiat capete, eu mă voi apăra cu o sabie de tăiat capete. Așa e drept, căci dacă Lian cel Măreț e războinic, și eu sînt războinic. Dacă e nobil, de unde știe că nu sînt și eu nobil? Am spus: Eu și Lian cel Măreț bem din aceeași apă, mîncăm din aceeași pădure și adevăr au spus strămoșii: avem aceleași drepturi". Le-am spus toate astea cum m-am priceput. Am făcut desigur și greșeli, dar nimeni n-a rîs. M-am așezat și am băut ayak din ulcior. Tatăl lui Gwai, a murit între timp, era pe vremea aceea căpetenia, și el veghea la respectarea dreptului tradițional, tatăl lui Gwai a spus: „Așa e drept".

M-am luptat cu Lian cel Măreț și l-am omorît.

Era un războinic strălucit. Eu... v-am spus de fapt în ce hal eram

Englezii m-au învățat două lucruri. Eu sînt irlandez și le rămîn îndatorat pentru asta. Două lucruri, două lucruri utile: lupta cu baioneta și istoria regilor Angliei din evul mediu. Da, istoria regilor Angliei: cum și i-au aliat pe ducii și pe baronii feudali. Asta mi-a servit mai tîrziu, cînd am organizat armata comanșilor.

Lian cel Măreț m-a rănit de șapte ori, dar cred că-i era teamă de ochii mei. La un moment dat a căzut și a spus: „Mor, omul cu păr roșu și ochii cenușii m-a omorît". Sîngele îi curgea șiroaie din șoldul drept. Am coborît la torent să-mi spăl rănile și sabia. Cînd m-am întors, era mort.

De-atunci nimeni n-a mai spus să mi se taie capul. M-am căsătorit. Gwai a devenit fratele meu şi mi s-a dat dreptul să iau parte la întrunirile consiliului. Am continuat să le învăţ limba : e o limbă care nu se scrie. Totul, legile, obiceiurile, maximele juridice, legendele despre vremurile glorioase, poemele în care sînt preamăriţi şefii morţi, totul e în memoria oamenilor. A trebuit să inventez o scriere fiindcă nu le puteam ţine minte pe toate. Am transcris în engleză sunetele pe care le auzeam şi am inventat accente speciale, pentru că multe sunete se aseamănă dar au sensuri diferite. După prima campanie de represalii a japonezilor, am înfiinţat o şcoală ca să-i învăţ pe copii să citească şi să scrie ; în schimb n-am reuşit să fac nimic cu adulţii ; nici măcar engleza n-au fost în stare s-o înveţe ; cu excepţia lui Gwai, nici unul n-a putut învăţa engleza.

Cînd m-am reîntors la casa lungă, după naşterea fiului meu şi după plecarea japonezilor, tatăl lui Gwai tocmai murise. Tot satul s-a strîns pe marele munte care domină la est Cîmpia Elefanţilor, au mai venit şi alţii, de departe, de pe Pămînturile Roşii, împreună cu oamenii lui Senghir care scăpaseră necăsăpiţi de japonezi ; alţii chiar mai de departe, de pe Pămînturile Negre, de la o distanţă de patru sau cinci zile de mers, ca să ia parte la jertfe — şapte bivoli şi şapte ulcioare — fiindcă tatăl lui Gwai fusese o mare căpetenie.

În a treia noapte le-am spus :

„Sînt Learoyd. Eu singur l-am răpus pe Lian cel Măreț într-o luptă pe viață și pe moarte, și sînt mîhnit, fiindcă era un nobil războinic. Sînt soțul lui Yoo, fiica șefului, din neamul lui Paang, cel care a supus focul, în vremurile de demult. Sînt fratele lui Ballang Gwai. Știți aceste lucruri, dar eu le repet pentru ca nimeni să nu spună despre mine : acesta e un străin. Și-acum ascultați-mă : voi ați fost odată un mare popor liber, poporul celor Trei Păduri, și străinii tremurau de frică numai cînd vă auzeau numele. Acum sînteți la fel ca și Cîinii Roșii. Străinii vă calcă pămînturile, vă ard casele — adu-ți aminte Senghir — vă iau femeile, adu-ți aminte de șeful acela japonez care voia în fiecare seară o altă fată. Vă iau bivolii și porcii pe nimic. Vă fură orezul. Vînează în Pădurea Geniilor, adu-ți aminte, o ! Senghir, adu-ți aminte ! Legea lăsată de strămoși cu mii de generații în urmă spune că străinilor nu le este îngăduit să pătrundă pe pămîntul vostru. Nu așa spune legea ? Dar voi răspundeți : ei au arme înspăimîntătoare iar noi n-avem. Iar eu vă spun : soldații japonezi nu sînt de neînvins, cînd merg fac o gălăgie de parcă ar fi turmă de elefanți, și-apoi nu știu să citească pămîntul ca să poată descoperi o cursă și se tem de demonii nopții. Adu-ți aminte tu, Gwai, fratele meu, și aduceți-vă aminte și voi ceilalți : n-am omorît noi, și numai într-o singură noapte, șaptesprezece japonezi ? N-am pus noi mîna pe șaptesprezece arme înspăimîntătoare, într-o singură noapte ?

Japonezii au plecat dar se vor întoarce ; trebuie să mă credeți pentru că eu cunosc ce-i ieri, astăzi și mîine. E nevoie ca fiecare sat să-și alcătuiască o trupă de războinici, cum am făcut eu aici, împreună cu Gwai. E nevoie ca toate trupele acestea să asculte de un singur șef și să se antreneze pentru luptă. Atunci vom fi din nou marele popor liber. Gongurile războiului vor răsuna prin munți și dușmanii noștri, care s-au obișnuit să ne știe adormiți, vor spune : nu sînt decît niște tunete de furtună. Războinicii noștri vor ridica armele lor strălucitoare și dușmanii vor spune : nu sînt decît niște fulgere. Mulțimea de războinici va coborî în vale și dușmanii vor spune : nu-i decît o ploaie. Ca tigrii la vînătoare se vor strecura războinicii noștri printre copaci și dușmanii vor spune : nu s-aude nimic decît liniștea. Războinicii vor arunca săgețile lor otrăvite, suflînd în sarbacane, iar dușmanii vor spune : nu sînt decît niște muște care zboară. Cînd își vor da seama că s-au înșelat, va fi prea tîrziu."

Iată cum le-am vorbit în a treia noapte. A fost un discurs frumos, inspirat din marile poeme epice din vremurile de glorie. Îl repetasem împreună cu Yoo și nici chiar Gwai nu știa de el. Înainte de a se lumina de ziuă, cînd focurile abia mai pîlpîiau, am înțeles că am cîștigat. V-am spus : bărbatul îl visează pe Dumnezeu. Și ajung cîteva cuvinte ca să-i înflăcărezi imaginația. Eu am avut nevoie de un an întreg ca să învăț cuvintele.

AU fost aduse cîteva ulcioare cu dragoni și beția plutea ușor prin aerul cald care învăluia veranda. Fete tinere, cu sînii goi, fumau din pipă, oscilînd în lumina mișcătoare a făcliilor și, în spatele lor, dincolo de linia de întuneric, se zăreau clipind ochii celor mai de curînd veniți, care se așezaseră să bea și să se uite la noi. Cîțiva războinici care adormiseră prin preajma noastră sforăiau în liniște ; alții, cu fețele lucioase de sudoare, se ridicau clătinîndu-se și se cufundau în bezna în care se zăreau ochii verzi ai ciinilor ce se țineau la distanță. Rîsete și chemări răgușite se auzeau peste rumoarea continuă a vocilor și, uneori, schelăria de bambus scîrțiia ca greementul unei bătrîne nave ancorate.

Băiețașul cu ochi cenușii plecase, săltînd, cu burta înainte, așa cum venise. Learoyd stătea cu fața în lumină, cu spatele la tenebrele junglei în care copacii cei mai înalți se decupau ca niște umbre vagi pe cerul ce scînteia de stele. Băuse mult dar nu părea beat, totuși se controla mai puțin și în mod cert vorbea mai multe

decît ar fi avut intenția. Se mai poticnea, căutînd cuvintele, dar aveam impresia că încetul cu încetul și le reamintea, că acum îi face plăcere să vorbească englezește și că era prins de magia vorbirii. Mă gîndeam la acei bătrîni taciturni, căpitani de cursă lungă, singurii stăpîni pe bord, după Dumnezeu, care undeva într-o tavernă, departe de mare, îți povestesc pe nepusă masă întreaga lor viață. Aveam de pus multe întrebări dar preferam să nu-l întrerup și să las să curgă în voie acest fluviu subteran pe care un accident îl adusese la suprafață de teamă ca nu cumva să dispară din nou. Puteam să aștept pînă a doua zi ca să aflu exact unde mă aflu și unde sînt japonezii, în timp ce Anderson ar fi încercat să intre în legătură cu Darwin, via Morotai, baza avansată din Halmaheras a armatei americane.

Learoyd se opri de parcă n-ar mai fi vrut să continue ; mă privea dar aveam neplăcuta impresie că privirea lui trece prin mine și caută ceva ce e mult mai departe. Am fost surprins cînd l-am auzit vorbind cu o voce fermă ;

— Da, o căpetenie trebuie totdeauna să fie și poet. Are datoria să vorbească în numele zeilor, al Geniilor și al spiritelor celor morți. Pentru acest popor care nu știe să scrie, cuvintele sînt ca focul. I-am simțit cum se încălzesc, încetul cu încetul, cum se trezesc... Ardeau, visau... Am crezut în tot ce le-am spus în noaptea aceea. Numai în privința lui Lian vă dați seama că nu eram deloc mîhnit, căci animalul ăla fusese cît pe ce să mă dea gata.

Aici sîntem în evul mediu, fiecare căpetenie de trib e un mic baron feudal. Venise timpul ca baronii să se unească dacă voiau să supraveţuiască, dar nici unul nu era destul de puternic ca să le poată impune şi altora propria-i lege. Eu creasem o armată şi le promiteam că voi reînvia vremurile glorioase... Nu-i de ajuns o armată ca să faci un regat dar, oricum, e un început. Senghir, corbul ăla năpîrlit, şi alte căpetenii îşi dădeau bine seama cum stau lucrurile şi se temeau că îşi vor pierde ceva din putere. Mai ales Senghir.

Ei, da, armata ! Numai că n-ar fi fost niciodată în stare să dea o bătălie aşa cum le prevestisem eu. Nu ! Mă gîndisem mult la treaba asta ; nu se punea problema să-i învingem pe japonezi, ci numai să le facem şederea aici cît mai neplăcută cu putinţă şi, cu puţin noroc, să nimicim mici unităţi care s-ar fi aventurat prea mult. Ideea mea era ca fiecare sat să-şi alcătuiască o miliţie ce-ar fi asigurat paza propriului ei teritoriu. Dacă s-ar fi iscat vreo încurcătură, ar fi cerut ajutor, şi toate celelalte miliţii ar fi fost puse în stare de alarmă ca să se poată organiza rezistenţa. Vroiam să desemnez eu însumi pe fiecare om din miliţie, pe fiecare comanş în parte, ca să-i cunosc pe toţi. Voiam să organizez antrenamentele şi mai ales voiam să le înmînez armele capturate de la japonezi într-un mod cît mai solemn, cu discursuri, cu ayak, cu jertfe aduse Geniilor şi alte chestii de genul ăsta... E adevărat că în felul acesta îmi dispersam armamentul, dar eram totuşi în cîştig... Oricum, armamentul

meu era mai nimic : o mitralieră, cincisprezece puşti şi un revolver. Cu muniţiile stăteam şi mai rău : cincizeci de cartuşe de fiecare puşcă şi patru benzi de mitralieră... Era însă un bucluc şi mai mare : sarea. Dacă japonezilor le-ar fi dat prin minte să blocheze sarea şi să ne împiedice să ne mai aprovizionăm de la Cîinii Roşii, în trei luni s-ar fi zis cu răscoala. Aici sarea e viaţa.

Mi-am luat bîta şi, dis-de-dimineaţă, împreună cu Gwai şi alţi cîţiva comanşi, am început să colind satele. Mai întîi trebuia să-i conving pe şefii locali, apoi să pun pe picioare miliţiile şi, în sfîrşit, să încep instrucţia. Oamenii habar n-aveau de nimic, nici măcar la ce foloseşte cătarea puştii. Consumam de fiecare dată jumătate din muniţia disponibilă pentru o armă şi îi înflăcăram pe tineri... Dar tot n-am ajuns la vreun rezultat. Mă bălăceam într-o mlaştină din care nu puteam ieşi. Abia după ce am lichidat povestea cu Tamong Miri lucrurile au început să se aranjeze. Trebuie să vă spun că relaţiile dintre triburi erau înveninate de vechi certuri şi de tot soiul de poveşti sumbre despre răzbunări de sînge. Cum spune dictonul :

„Peştii din acelaşi rîu se mănîncă între ei ;
Fiii născuţi din aceeaşi mamă se omoară între ei."

O parte din sate erau gata să se năpustească asupra celeilalte părţi, cu tot ce le-ar fi căzut în mînă. Erau tot timpul în pragul războiului civil şi vă daţi seama ce s-ar fi putut întîmpla dacă ar fi avut şi puştile... Ca să pot trece la înjghebarea unei armate era mai întîi nevoie

să fie spălat sîngele care curgese de-a lungul veacurilor și să pun definitiv capăt certurilor. Și tot femeile m-au ajutat ; eu eram intermediarul ideal, nici de partea ciocanului, nici de partea nicovalei, dar femeile au făcut treaba.

Afacerea Tamong Miri era veche de vreo cincisprezece ani. Era foarte încurcată și începea cu asasinarea unui olandez, un funcționar din administrație mi se pare. În chip de represalii, olandezii au incendiat casa lungă a lui Tamong Miri și au omorît trei bărbați și o femeie ; ceilalți au mai avut timp s-o șteargă în pădure. Bun ! Deci Tamong Miri, cel care l-a asasinat pe funcționar — i se spunea Fiorosul, fiindcă avea un caracter foarte urît — se aruncă nebun de furie asupra satului vecin care le-a furnizat ghizi olandezilor și îl devastează. Atacul s-a soldat cu paisprezece morți în sat și douăzeci și trei de captivi, mai ales femei care ulterior au fost vîndute, ca sclave, piraților sulu de pe coasta de est. Administrația olandeză a înrăutățit și mai mult lucrurile intervenind, așa la întîmplare, cu alte represalii, ca să potolească spiritele. Vă dați seama cît de complicată era situația.

Am aflat despre toate astea din relatările fragmentare ale femeilor. Tamong Miri, ticălosul ăla bătrîn și chior — și-a pierdut un ochi în încăierarea aceea, dar tot era un om de temut — arunca întreaga vină pe trădătorii care le dăduseră olandezilor ghizi. Își ținea bine tribul în mînă, ca pe o armată gata să mi-o arunce în spate de îndată ce le-aș fi dat

o pușcă dușmanilor lui. De cîteva ori am găsit săgeți înfipte în drumul meu. La rîndul lor, cei care scăpaseră de urgia atacului pretindeau viața unui om pentru fiecare om ce fusese omorît — paisprezece la număr, cum v-am spus — și cîte un ulcior cu dragon pentru fiecare femeie vîndută ca sclavă. Îmi petreceam zilele alergînd între cele două sate și nopțile bînd ayak, încercînd să-i împac pe blestemații ăștia abrutizați care perorau la nesfîrșit și luau atitudini de seniori ofensați. Am avut un acces de febră și ayak-ul mă îmbolnăvea și mai rău. Transpiram, vomam... și-n plus palavrele alea fără nici o noimă... Îmi venea să las totul baltă. Femeile m-au încurajat să continui. Ele voiau să se ajungă cît mai repede la o înțelegere pentru că un băiat, dintr-un clan, și o fată, din celălalt clan, trebuiau neapărat să se căsătorească ; fata, care era din neamul lui Tamong Miri, era însărcinată și căsătoria se cerea să fie făcută după toate regulile, înainte de-a se naște copilul. Așa că femeile își continuau munca lor invizibilă, de termite, și în fiecare zi mai șubrezeau puțin împotrivirea bărbaților : fațada rămăsese în picioare, dar în dosul ei erau numai ruine. În sfîrșit, într-o noapte, chiorul ăla periculos, mai semeț și mai sălbatic ca oricînd, îmi cere să intervin. Eu spun că sfatul meu este — ținînd seama că afacerea era veche și răspunderile greu de stabilit — să se dea uitării femeile care au fost vîndute piraților și propun ca primele paisprezece capete de japonezi, pe care oamenii lui Tamong Miri nu vor întîrzia să-i ucidă

dacă aderă la miliție, să fie date celor care au făcut plîngerea, ca să liniștească astfel Geniile și spiritele morților. Spre surprinderea generală, bătrînul pirat chior începu să rîdă răsunător : „Ochii tăi nu spun nimic, dar gura ta glăsuiește bine, omule roșu. Văd că se întorc vremurile glorioase".

După cîteva zile povestea era rezolvată și primele două miliții au fost alcătuite. Au urmat apoi alte împăcări, tot pe spinarea prăpădiților ăstora de japonezi. Eu am devenit o mare căpetenie. Și înainte de-a se porni alizeele de sud-vest, aveam armata mea. Numai trei triburi, din vest, de lîngă teritoriile Ciinilor Roșii, au refuzat să se ralieze acestei mișcări, dar eu contam pe brutalitatea represiunii japoneze și eram convins c-o să-i văd venind, cu nasu-n pămînt, alături de noi. Am întrunit consiliul șefilor de triburi și le-am propus să sisteze livrarea impozitelor pe care le plăteau în orez. Discuția a fost agitată. Senghir, care cu un an în urmă fusese bătut măr, nu voia să-i stîrnim pe japonezi, și tîra după el un întreg clan prudent, dar Tamong Miri Fiorosul, care de cînd cu rezolvarea poveștii ăleia devenise prietenul meu, visa din nou la jafuri, la chiolhanuri, visa că va începe iar vînătoarea și spera că se vor întoarce vremurile glorioase, așa că făcu praf toate obiecțiile. Eu am mai propus ca orezul ce se dădea ca impozit să fie stocat, să devină proprietatea armatei și să rămînă ca rezervă pentru satele care ar fi avut de suferit de pe urma unor eventuale reacții ale japonezilor.

Pentru prima oară, după multe secole, s-a întîmplat ca vechile certuri să înceteze şi triburile să ia o hotărîre colectivă. În fapt, se năştea o naţiune. Trebuia însă pusă la încercare ca nu cumva să se fărîmiţeze iar din pricina certurilor sterile. Dealtfel, chiar pălăvrăgeala din consiliu aţîţase pizmuirile vane care mocneau ca focurile ce n-au fost bine stinse. Ne trebuia o încercare trimisă de Dumnezeu şi japonezii tocmai pentru asta erau aici. Speram totuşi că reacţia lor nu va fi prea brutală şi că şocul pe care ea îl va produce nu va ruina fragilul meu eşafodaj. L-am trimis pe Gwai la Ciinii Roşii ca să-i iscodească pe oamenii care aveau legături cu japonezii şi să obţină informaţii ; noi ceilalţi aşteptam.

După o lună au început să apară primele indicii. Importante întăriri, transportate pe calea ferată de la Beaufort la Tenon, au fost angajate pe drumul ce ducea la Tomani, de-a lungul rîului Padas. Apoi situaţia s-a clarificat : era vorba de un batalion care recruta ghizi spre a putea pătrunde în est. Gwai a lucrat bine, jumătate din ghizi erau de partea noastră. Miliţiile puse în stare de alarmă au început să se regrupeze, iar în timpul acesta, cele care erau implantate mai în vest pîndeau şi încadrau mişcările japonezilor.

Acum aveam să ştiu. Judecata lui Dumnezeu ! Un eşec sîngeros ar fi însemnat prăbuşirea, moartea mea, fără discuţie, sau mai rău, poate m-ar fi predat japonezilor ca să răscumpere pacea. Nu se punea problema unei victorii, trebuia să transformăm acest război într-o serie

de lupte izolate, să refuzăm înfruntarea, să măcinăm batalionul zi de zi.

Eram fericit, beat ca Tamong Miri, al cărui unic ochi strălucea de sălbăticie. Am hotărît să organizez prima ambuscadă în valea rîului Tungkalis, care avea malurile abrupte și înalte... Încă din zori se auzeau cum urcă prin ceață, cu greu, ca o cireadă de bivoli. Trei sute de războinici, cei mai viteji, cei mai simpli, oamenii cei mai veseli, tremurau de frig și nerăbdare ghemuiți în jurul meu. În ajun, ghizii care erau de partea noastră se făcură nevăzuți iar a doua zi, de teamă să nu fie încă o dată trădați, japonezii i-au omorît aproape pe toți cei care rămăseseră. Acum erau orbi, numai că eu am lansat atacul prea devreme, fără să mai aștept ca ei să-și disperseze patrulele, și greșeala asta m-a costat scump. Au rămas grupați și formațiile lor se acopereau reciproc. Pe la amiază a fost omorît Tamong Miri și încă cincisprezece războinici. Ne-am retras lăsînd în urma noastră, prin junglă, o lungă dîră de sînge.

În noaptea aceea a fost mare jale. Doi răniți au murit repede, în liniște, alții horcăiau și gemeau. Am pus să se aprindă focuri mari pe toate crestele care dominau pozițiile japonezilor, pentru a-i impresiona și, din fericire pentru noi, n-au încercat să ne încercuiască. Noaptea era înmiresmată, răsăriseră toate stelele, era o vreme frumoasă. Puteam să văd fețele comanșilor mei în lumina lunii, și privindu-i, mi-am putut da seama că am pierdut. În zori nu mai rămăseseră în jurul meu decît vreo cincizeci. A

mai murit unul dintre răniți, unul care țipase tot timpul. Japonezii și-au reluat înaintarea spre est, iar după plecarea lor, pe malul rîului, am găsit trupul lui Tamong Miri și ale altor războinici, alături de cinci cadavre de japonezi. Tot în locul acela se mai vedeau numeroase urme de sînge, pansamente năclăite și vreo treizeci de morminte abia săpate. Ghizii masacrați erau îngrămădiți într-o mare groapă comună făcută la o oarecare distanță. Am pus mîna pe cîteva arme și pe o ladă de grenade uitată. Asta era situația. Pierdusem. Spre amiază nu mai rămăseseră cu mine decît Gwai și cei din vechea gardă ; ceilalți o șterseseră acasă după ce au dezgropat morții ca să le ia capetele. Numai că lucrurile nu sînt nici atît de rele și nici atît de bune precum le crezi la început. Trei zile mai tîrziu aviația japoneză a bombardat șapte sate, omorînd femei și copii. Întîmplarea asta a fost ca o lovitură de bici pentru armata mea...

Batalionul japonez se tîra încet, rătăcit prin junglă, iar noi ne-am reînceput acțiunile de hărțuială și îi semănam în cale curse ucigătoare care făceau ca marșul să fie și mai lent. Fiind ghidați de avioane, japonezii au reușit să ajungă pe coastele abrupte de la Sembakung și pînă la urmă au dat de satul lui Senghir pe care l-au incendiat din nou înainte de a se duce la Tomani. Campania a durat două luni. Noi am pierdut douăzeci și trei de războinici. Cincisprezece femei și doisprezece copii au pierit în timpul bombardamentelor iar alți douăzeci erau grav răniți. Cinci sate au fost complet distruse.

Japonezii au pierdut, probabil, cam vreo șaizeci și cinci-șaptezeci de soldați, iar noi am capturat cam treizeci de arme.

La consiliul șefilor de triburi care s-a ținut după aceste întîmplări, Senghir a băut zdravăn și a croncănit ca un corb : „Tu ne-ai înnebunit cu mirosul sîngelui și acum nebunia a năvălit peste tot, așa cum sapă albia un torent care se umflă. Tu ai descătușat ghearele războiului și-acum războiul ne va lovi pînă vom pieri cu toții. Tu nu faci parte din poporul nostru. Tu ești un străin : pleacă !"

Toate privirile s-au întors spre mine, eram bolnav, descumpănit, obosit de moarte, și Tamong Miri nu mai era printre noi ca să propovăduiască întoarcerea la vremurile glorioase. Eu tăceam. A vorbit Gwai cel Tăcut, el, Gwai, fratele meu m-a salvat încă o dată : „Tu spui Senghir : iată cărarea pe care n-o să-l mai urmăm. Dar tinerii războinici care l-au urmat de la rîul Tungkalis pînă la fluviul Sembakung, ei ce spun ? Tu spui Senghir : el nu face parte din poporul nostru. Dar oare n-a fost găsit în pădurea Geniilor ? Fiul lui nu s-a născut în pădurea Geniilor ? Tu spui Senghir : el e un străin. Da, e un străin. Străin precum sarea e străină de orez. Dar spune, o, Senghir, ce gust are orezul fără sare ?"

Mi-e aproape cu neputință să vă povestesc despre zilele următoare. Eram bolnav, eram epuizat, poate că înnebunisem din nou. Trupul meu slăbit era din nou acoperit de furuncule și ulcerații și, în timp ce milițiile, încercate de război dar neînvinse, se reîntorceau în satele lor

cu capetele şi uneori cu armele inamicilor, în timp ce seara, în faţa ulcioarelor cu ayak poeţii improvizau noi legende despre eroi şi despre omul roşcovan cu ochi cenuşii, eu începeam din nou să mă tem că iarăşi voi ajunge să urlu noapte de noapte.

Dacă aţi fi venit atunci... poate n-ar fi fost prea tîrziu.

Să mori, asta nu-nseamnă nimic. Moartea ?... Viaţa ?... Viaţa e în noi, se agită şi visează că se agită mereu. Cînd eşti mort viaţa continuă, ea e tot acolo şi se tot agită. Am văzut un cadavru care trăia. Un cadavru de japonez care rămăsese pe o cărare trei zile, în bătaia soarelui. Trăia... Burta i se umfla şi i se dezumfla într-o respiraţie sacadată. Ochii i se mişcau. Din gură îi curgeau bale şi din cînd în cînd scotea gemete omeneşti. Cînd am trecut pe lîngă el, din pricina trepidaţiilor solului, fără îndoială, antebraţul lui, care stătea ciudat de drept, cu pumnul strîns, ridicat spre cer, s-a lăsat în jos, mîna lui fără vlagă s-a agăţat de glezna mea şi am simţit cum se mişcă ceva sub pielea ei zbîrcită ca o mănuşă. Noaptea cadavrul răspîndea o lumină foarte slabă şi dacă stăteai o vreme nemişcat puteai să-l vezi şi să-l auzi cum se tîrăşte.

Nu ! Mie nu-mi mai e frică de moarte. Nu-mi mai e frică nici de suferinţă. Mi-e... mi-e frică de mine.

N-aş fi vrut, dar trebuie totuşi să vă spun ceva : cînd mi-am părăsit camarazii, după naufragiu, m-am înfundat în pădure, nu voiam să fiu prizonier, voiam să fiu liber. Aţi fost vreo-

dată în închisoare? Libertatea e un cuvînt... Eu știu ce înseamnă... M-am afundat în pădure. Nu voiam să-i urmez pe ceilalți. Nu-mi dau seama, era un fel de forță care mă... N-aș putea spune ce anume. Nu voiam, asta era. Mai tîrziu am auzit focuri de armă și îmi spuneam că totuși eu am avut dreptate...

Mergeam ziua, iar seara mă strecuram în casele izolate ale malayezilor, după ce aveam grijă să pîndesc o bună bucată de vreme. Nici măcar nu era nevoie să amenințe cu arma ca să mi se dea de mîncare, erau de-ajuns ochii mei... Apoi am ajuns acolo unde începea adevărata junglă. Acolo nu mai existau nici malayezi, nici case, numai copaci. Ziua mergeam, dar în fiecare noapte simțeam că mi-e tot mai frică. Eram din ce în ce mai îngrozit. Într-o bună dimineață mi-am aruncat puşca fiindcă știam că în noaptea următoare aveam să mă omor, dar a doua zi, tremurînd de spaimă, m-am întors la locul cu pricina și am căutat-o înnebunit, vreme de cîteva ceasuri, scotocind prin hățișurile care îmi sfîrtecau pielea, de parcă de puşcă ar fi depins viața mea. Vă dați seama, viața mea!... Vă jur că dacă aș fi găsit-o m-aș fi omorît. Fiecare zgomot al junglei mă săgeta, făcînd să se răspîndească în mine unde de spaimă. Mă simțeam apăsat, mă simțeam sufocat de arbori; visam să văd cerul. Am petrecut trei zile dîrdîind de frig și de foame pe culmea unui munte, deasupra norilor, dar cum venea noaptea iar mă apuca frica. Mă afundam mereu mai adînc. Cînd am ajuns să nu mai pot merge, am început să mă tîrăsc, apoi mă opream cea-

suri în şir, năuc, după care iar mă tîram. Cînd se lăsa seara îmi săpam febril o groapă cu unghiile, mă vîram în ea ca un animal ce se pregăteşte să moară, numai că eu trăiam, şi noaptea iar mă cuprindea spaima. Eram mereu învăluit în valuri de spaimă. În zori, îngheţat şi aproape mort, îl rugam pe Dumnezeu să mă scutească de noaptea următoare. Odată am urlat către cerul pe care nu puteam să-l văd : „Am făcut mai mult decît mi-era sortit. Acum arată-te !"

Nu-mi dau seama cîte zile sau cîte săptămîni a durat asta. Mintea începea să mi se întunece, nu mai aveam putere să rezist şi în fiecare noapte deveneam prada monştrilor. Era ceva mai înspăimîntător decît străfundul mării, mai înspăimîntător decît hăul cerului. Nu mai eram decît spaima pură, fiecare celulă a corpului meu era răscolită de spaimă. Insecte cu gheare scurmătoare pătrundeau în creierul meu ca să-l devore. Lipitorile mi se infiltrau în vine şi-mi pompau sîngele. Furnici roşii îmi rodeau ochii. Muştele îşi depuneau în carnea mea ouă pe care le simţeam cum se deschid. Viermi, peste tot colcăiau viermi. Dar toate astea nu-nsemnau nimic, fiindcă cel mai rău, cel mai abominabil lucru era spaima mea, eram eu însumi.

Eram ca şi mort dar pesemne că mai găsisem încă suficientă forţă ca să urlu în timpul nopţii, fiindcă aşa a reuşit Gwai să dea de mine. Se întorcea de la vînătoare. Asta-i povestea.

Learoyd tăcu. Mult mai tîrziu adăugă în șoaptă :

— Ce cale lungă !

Undeva foarte departe dădea tîrcoale furtuna, tunînd ca un fluviu. Stelele dispăruseră și uneori cîte o pînză de foc se aprindea fără zgomot, iluminînd jungla din apropiere, ce apărea brusc ca o faleză întunecată pe un cer învolburat de furtună și a cărei imagine roșie persista pe retină multă vreme după ce se lăsa, iar bezna. Aerul era greu, nemișcat, răscolit de respirații sonore, de suspine, de pași mărunți, de scîrțîituri ; lunga casă adormită, corabie fragilă pierdută în vastul ocean al nopții, palpita de viață. Eu eram puțin beat și percepeam această viață călduță și reconfortantă cu aceeași acuitate ca și sîngele care-mi zvîcnea în tîmple.

Learoyd se ridică brusc stîrnind panică printre ciinii pitiți în umbră. Stinghiile de bambus ale podelei se îndoiau sub greutatea lui.

— Se vorbește cam mult.

Vocea-i devenise seacă, aproape arțăgoasă.

— Totdeauna se vorbește prea mult.

Făcu vreo cîțiva pași șovăitori, apucă o torță, se întoarse cu ea spre mine, care stăteam lungit, cu capul rezemat de parașuta mea făcută ghem. Părea într-adevăr foarte tînăr, părul îi strălucea în lumina portocalie a flăcării, ochii-i erau reci, metalici, fără expresie.

— N-am făcut toate astea pentru regele Angliei... Sînt un om liber. Aici eu sînt rege. Am încercat să vă explic cum anume... de ce eu sînt stăpînul...

Oh ! Nu sînt deloc nebun ! N-am mai urlat niciodată noaptea. Atunci eram obosit, asta era tot... Şi nici de junglă nu-mi mai e teamă... Acum sînt departe de toate poveştile alea. Nu m-aş mai întoarce niciodată în Anglia, nici în Irlanda. Niciodată. Aici sînt acasă la mine. M-am născut în pădurea Geniilor unde m-a descoperit Gwai, fiul meu s-a născut tot în pădurea Geniilor şi va fi rege după moartea mea. Noi n-avem nevoie de voi.

Learoyd se îndepărtă cîţiva paşi şi adăugă, vorbind peste umăr :

— Bună seara, o să ne vedem mîine. Comanşii mei o să vă escorteze spre nord, la piraţii sulu care fac războiul pentru bani, sau spre sud, la dayaci, care fac războiul pentru englezi. Cum vreţi !

Gwai, care stătea ghemuit în întuneric ca o fantomă neagră, se ridică în linişte şi dispăru după Learoyd.

— Eu l-am dibuit pe tipul ăsta, şopti Anderson, i-e teamă c-o să-i paradească careva şandramaua, parol !

Apoi se pregăti de culcare. Ceva mai tîrziu spuse : „Nu-i rău ayak-ul ăsta al lor, numai că te-nşală", şi stinse ultima torţă. Doi cîini se băteau undeva în întuneric ; am aruncat după ei cu una din cizmele mele de paraşutist şi i-am auzit luînd-o la sănătoasa cu toată haita pe urmele lor.

ASTAZI, cînd stau în biroul meu, în fața foii albe pe care încerc să reînviez existența lui Learoyd, mi-este încă foarte greu să cred în realitatea acestei existențe. Totuși, n-aș vrea să-l trădez încă o dată, pentru că ar însemna să mă trădez pe mine însumi. Tînărul acela îmi semăna ca un frate. Era tinerețea mea.

Iarna, în Anglia, se înnoptează devreme. E frig. Plouă. Nu-i potopul înnebunitor de la tropice, ci o ploaie măruntă, melancolică și cumsecade ca bătrînețea. Am tras draperiile și nu mai văd luminile ce tremură în apele mîloase ale bătrînului fluviu, dar încă mai aud răzbătînd pînă la mine șuieratul locomotivelor de la triajul Mugby și zumzetul neostoit al orașului, ce semăna cu gîfîitul mașinilor unui pachebot gigantic. Sînt singur la mine-n birou, cu cărțile mele. Pentru mine toate s-au terminat, eu am aruncat ancora. Algele și scoicile se încrustează în scîndurile mele. Eu nu voi mai pleca. Nu voi mai revedea niciodată Borneo, coasta neagră a insulei decupîndu-se pe oceanul strălucitor, nu voi mai vedea

niciodată cerul musonului de nord-est, cu nori enormi ce se ridică pînă la o înălțime de treizeci de mii de picioare. Nu voi mai simți vîntul călduț, umezit de valurile mării Chinei peste care a trecut în goană, ce aduce cu sine un iz de smîrc, de humus, de lemn putred amestecat cu miros de iod. Nu voi mai urca pe marile fluvii roșii, pe cărările ascunse ale pădurilor, ce seamănă cu niște catedrale, spre munții albaștri... Căutările mele s-au terminat. Toate acestea sînt acum în urma mea, în trecutul meu, dimpreună cu visele lui Learoyd care se credea rege, poet și căpitan ; sînt umbre confuze în noaptea acestei ierni după care nu va mai înflori nici o primăvară. „Bărbatul născut din femeie nu are de trăit decît puțină vreme și nevoia îl va copleși. El răsare și e secerat ca o floare. Trece prin această lume ca o umbră și toate în el sînt pieritoare.

Singurul lucru ce va supraviețui din acele timpuri aventuroase este această nepenthe, această orhidee carnivoră pe care am descoperit-o la 6 august 1945, în ziua cînd a fost bombardată Hiroshima, pe coastele Marelui Munte al Morților care domină la est Cîmpia Elefanților, și căreia eu i-am dat un nume.

Nu știu ce s-a întîmplat cu Learoyd. Mai trăiește ? Ultima oară cînd l-am văzut, după ce l-am trădat, cu cîteva zile înainte de a fi spînzurat colonelul acela japonez al cărui nume l-am uitat, Learoyd murise, era ca și mort. Dacă a supraviețuit, a intrat și el, fără îndoială, în mulțimea aceea imensă a oamenilor învinși care

se topesc, descurajați în neant. Așa că eu care l-am cunoscut cînd era rege, n-aș putea spune despre el decît ceea ce ar fi mai frumos : era flacăra strălucitoare și arzătoare a tinereții, iar lumina ei roșie mai învăpăiază încă orizontul în urma noastră ca un oraș fabulos incendiat și jefuit.

Da, Learoyd e un vis și aș vrea să fi murit. Viața e masacrul visurilor, e un cimitir de visuri călcate în picioare, trădate, vîndute, abandonate, uitate... Ce risipă !

Și totuși în noaptea aceea era acolo, în mijlocul nefericitului său popor, aproape gol, cu trupul tatuat, cu ochii cenușii și părul roșu ca revolta. Era acolo, luminat de torțele fumegînde, în cocioaba aceea nenorocită, pierdută în fundul unei triste jungle, și spunea despre ea că e un regat. Iar eu, avid și fascinat, voiam să i-l răpesc. El era nebun ? Noi eram nebuni !... Îmi amintesc de cea de-a doua zi, cînd am escaladat creasta ca să ne instalăm radioemițătorul. Learoyd ne arăta cu brațul orizontul înecat în ploaie și declara orgolios :

— Tot ce vedeți este al meu... Și dacă veți merge zece zile și zece nopți în orice direcție, tot al meu este.

Dar totul nu era decît vînt și ploaie.

Era acolo, cu noi, în noaptea aceea și nu reușise să se stăpînească și să nu vorbească, după cum nici în bezna junglei nu reușise să-și înfrîngă spaima. Nu s-a predat lui Gwai, nici lui Tamong Miri, sau corbului aceluia bătrîn, Senghir, ci mie, un om din neamul său, dar care poate eram adversarul lui cel mai primejdios. Ce groaznică

singurătate se ascundea în vidul din ochii lui ! Încercase să se controleze, să nu spună decît ceea ce era necesar, dar presiunea fusese prea puternică, vaporii țîșniseră cu o șuierătură sfîșietoare. Un țipăt ? chemare ? Sărmanul de el. (Ce cruzi am fost atunci, cruzi și indiferenți ca niște tinere sălbătăciuni fără imaginație ! Cînd am ucis, sau am ordonat să se ucidă m-am simțit mult mai puțin emoționat decît mă simt astăzi cînd văd tăindu-se un copac din pădurile noastre sfîrtecate de autostrăzi).

În noaptea aceea fără stele, eu nu aveam decît un singur gînd : să-l detronez. De îndată ce s-a stins și ultima făclie, tolănit pe parașuta mea, beat, am început să visez că la rîndul meu cuceresc acest regat fantastic pe care-l vedeam născîndu-se și pierind în lumina fulgerelor. Nici măcar o clipă nu mi-a trecut prin minte că m-aș putea duce la dayaci sau la piratii sulu, voiam să pun stăpînire pe teritoriul acesta, chiar dacă la început ar fi trebuit să-l înfrunt pe Learoyd cel Măreț. Aveam un argument de mare greutate cu care să-i potolesc înverșunarea : „Liberatoarele" încărcate cu arme și muniții.

În cele din urmă am reușit să adorm. Am avut un somn agitat și foarte curînd m-am trezit scăldat în sudoare. Aveam impresia că aud un urlet. Să fi fost vreun cîine ? Vreun animal sălbatic ? Sau era tot furtuna care iar se apropia ? Imobilitatea aerului era apăsătoare, fulgerele sfîșiau noaptea fără zgomot.

Ceva mai tîrziu m-am trezit din nou cu o senzație de proastă dispoziție. Întunericul era

total și nu mi-aș fi putut vedea mîna dacă mi-aș fi adus-o în dreptul ochilor. Un zgomot îndepărtat, asemănător cu zgomotul mării, creștea cu mare repeziciune, jungla trosnea, o răsuflare clăduță încărcată cu mirosuri grele mătura veranda și toată casa cea lungă fu cutremurată de vîrtejuri de vînt. Apoi nu se mai auzi decît răpăitul ploii, de parcă cineva ar fi aruncat o grămadă de pietre pe acoperișul de paie. Am ieșit afară pentru cîteva clipe. Șiroaiele de apă rece mi-au făcut bine. M-am înfășurat, ud cum eram, în parașută și am dormit buștean pînă în zori.

O DIMINEAȚĂ sinistră, fără culoare și fără umbră. „O adevărată dimineață mahmură, ca după pileală", spunea Anderson. Cerul era cenușiu, ploaia era cenușie, chiar și jungla era cenușie. Totul : cenușiu, rece, vîscos. Regatul își arăta adevărata lui față : cîteva pogoane de mocirlă și copaci. Mă durea capul.

Mi-a trebuit mai bine de o oră ca să-l înduplec pe Learoyd. Venise, încăpățînat și bănuitor, însoțit de umbra lui, Gwai cel Tăcut, și numai după ce i-am vorbit de avioanele încărcate cu arme am simțit că începe să arate un oarecare interes. I-am propus atunci o alianță și i-am atras atenția că într-un anume fel îl tratez ca pe un potentat străin, nu ca pe un sergent din armata britanică. A rîs dar nu mi-a răspuns nimic.

— Ascultă-mă pe mine, i-am spus, în curînd războiul se va generaliza în Borneo, australienii vor debarca. În Sud, alte echipe ca asta a noastră îi organizează pe dayacii din Sarawak. În Nord, americanii îi înarmează pe pirații sulu. Treci așadar de partea noastră împreună cu tot poporul

şi dacă cei de la Darwin sînt de acord, noi vom echipa şi vom instrui armata comanşă. Pentru că altminteri... teamă mi-e că vei fi măturat împreună cu triburile dumitale de sălbatici.

Learoyd s-a consultat îndelung cu Gwai, care era impasibil ca un sfinx. Ghiceam din tonul lui că încearcă să-şi convingă prietenul, fratele, cum îi spunea el. Cu un semn din ochi l-am făcut pe Anderson să înţeleagă că trebuie să-şi pregătească emiţătorul şi l-am văzut în clipa următoare dispărînd sub şiroaiele de ploaie ca să întindă antena între doi copaci.

Eram foarte conştient de responsabilitatea ce mi-o asumam sprijinindu-mă pe Learoyd ; îi întăream, aproape îi oficializam, puterea şi autoritatea pe care o avea asupra muruţilor, dar credeam tot ce mi-a povestit în ajun şi acum nu aveam nici timpul, nici mijloacele necesare ca să verific dacă poziţia lui era chiar atît de solidă cum pretindea el. Consideram pe de altă parte că totul va reintra în normal de îndată ce instructorii mei vor fi reuşit să ţină în mînă armata lui de comanşi. La urma urmelor, obiectivul meu era să raliez triburile de războinici împotriva japonezilor şi aş fi dat mîna şi cu dracul numai să-mi ating scopul. A fost o greşeală, recunosc, şi am meritat într-adevăr să fiu blamat pentru tot ce-am făcut, nu însă şi pentru faptul că nu l-am ameninţat pe „acest sergent nebun care se credea rege“ că va fi deferit curţii marţiale. Pentru că el ar fi rîs, ar fi rîs cu lacrimi.

În cele din urmă Learoyd a acceptat oferta mea şi pentru a pecetlui alianţa noastră i-am

dat carabina mea US M1, pe care el o examinase cu mare interes atunci cînd ne-am văzut întîia oară. Anderson s-a întors şiroind de apă, rîzînd, însoţit de o hoardă de copii goi, tocmai cînd încercam să redactez un mesaj pentru Darwin. Duşul îi redase buna dispoziţie. Se scutura de apă ca un cîine, cu mare zarvă, în mijlocul copiilor care ciripeau enervant : *Good morning, sir ! Good morning, sir !* I-am cerut, pe un ton cam sec, să-i facă să tacă şi i-am spus să transmită indicativul nostru pe frecvenţa ce ne fusese rezervată. Ţipetele s-au potolit şi, toate deodată, feţişoarele acelea cu ochi sperioşi s-au întors spre mine. Mi-era oarecum ruşine că le-am stricat joaca şi veselia, dar redactarea mesajului nu era deloc o treabă uşoară şi tocmai în timp ce migăleam la text mi-am dat seama că trăiam o întîmplare nebunească. Cum să le explici unor ofiţeri care stau în birourile lor, la vreo optsprezece mii de mile distanţă, că am aterizat în regatul unui subofiţer irlandez, care, după ce a dat ordin oamenilor săi să mă lege şi m-a ameninţat că mă va expulza, a avut totuşi bunăvoinţa de a accepta alianţa cu Imperiul Britanic care avea să-l ajute să-şi ducă războiul său personal împotriva armatei Soarelui Răsare ? Îmi imaginam mutra colonelului Fergusson de la Forţele Speciale... Dealtfel, după cîteva luni, i-am şi văzut-o. Făcea spume la gură şi ne trimitea la toţi dracii, pe mine şi pe „sergentul meu nebun care se credea rege".

Pînă la urmă m-am decis să raportez totul pe un ton cît mai degajat şi încheiam cerînd

să mi se paraşuteze arme, muniţii, instructori pentru pregătirea armatei comanşe şi confirmarea statutului meu de ambasador pe lîngă Majestatea Sa. Le semnalam de asemenea, poziţiile posturilor japoneze de la Tomani şi de-a lungul rîului Padas pe care Learoyd mi le indicase pe o hartă luată de la japonezi. Pe vremea aceea toate hărţile arătau, în interiorul insulei „pete albe" şi aveau schiţată doar configuraţia generală a reliefului şi cursurile rîurilor mari, dar şi acestea erau trasate cînd cu linii groase aproximative, cînd cu puncte vagi ; Learoyd îşi completase o hartă a sa. Făcuse o treabă remarcabilă ; cu o pană de pasăre şi cu cerneală de fabricaţie proprie, desenase chiar şi cele mai neînsemnate torente, cărările, trecătorile, amplasarea satelor, caligrafiind peste tot denumirile murute în scrierea fonetică inventată de el. Semăna cu un portulan. Am văzut astfel cît de întins era regatul lui care muşca o bucată din sultanatul Sarawak şi pătrundea adînc în sud-est, în fosta colonie olandeză. Mi-a arătat locul în care ne descoperise Gwai, şi verificînd apoi pe propria-mi hartă, mi-am dat seama că pilotul de pe „Liberator" s-a înşelat în privinţa văii. Dacă ne-ar fi paraşutat exact în locul stabilit, ne-ar fi luat în primire comanşii lui Senghir. Ceva mai tîrziu aveam să-l întîlnesc şi pe acest bătrîn şef de trib care într-adevăr semăna cu un corb năpîrlit — chiar şi vocea lui croncănea în modul cel mai dezagreabil. Îl invidia pe Learoyd şi mereu m-am întrebat ce s-ar fi întîmplat dacă am fi nimerit la el.

Potopul persistă. Verticală și grea, ploaia ciocănea în acoperișul de pale cu o regularitate exasperantă. Eu mă luptam cu codul complicat ce ne fusese dat la Darwin : pentru clasica grupă de cinci litere cu dublă grilă era nevoie de două cărți groase. Cea mai mică eroare risca să facă mesajul total incomprehensibil.

Anderson avu la un moment dat impresia că a captat Morotai, dar recepția era atît de slabă încît și-a smuls casca de ascultare mormăind :

— Sîntem într-o groapă, sir. Ar trebui să ne instalăm sus ; pe creastă sînt sigur c-o să-i prind.

În primele ceasuri ale după-amiezii am ieșit, biciuiți în trecere de trombele de apă ce se scurgeau de pe acoperiș, ca să urcăm pe creasta care nu se vedea de nori. În cîteva clipe uniforma mea a devenit o cîrpă rece care mi se lipea de piele. Learoyd și Gwai ne însoțeau împreună cu escorta de comanși care ar fi trebuit să ne conducă pînă la frontieră și care acum căra emițătorul. Eu nu duceam nimic. Eram bine antrenat pentru marșuri, totuși cu greu mă puteam ține de ei. Bocancii mei de junglă, năclăiți de noroi, nu găseau nici un punct de sprijin pe panta abruptă acoperită cu putregaiuri vîscoase. De mai multe ori am alunecat, și pînă să reușesc să mă agăț de vreo liană, m-am rostogolit la vale tîrînd după mine o avalanșă de cioturi și sfărîmături vegetale. Learoyd n-avea încălțăminte, degetele de la picioare i se înfigeau în sol ca niște gheare și urca la pas, liniștit ca un muntean. Și-a tăiat o nuia de bambus cu

care se descotorosea, dînd cîte o lovitură rapidă, de lipitorile ce i se urcau pe coapsele goale.

Am ajuns pînă la nori şi ploaia s-a oprit, dar aerul era atît de îmbibat de apă încît nu mi-am dat seama că nu mai plouă. Pădurea era învăluită într-o atmosferă verde-albăstrie, sumbră şi rece de abis submarin. Cărarea era acoperită cu muşchi roşietici, groşi ca un burete, prin care se zărea din cînd în cînd strălucirea albastră a vreunei insecte a cărei crustă trosnea sub picioarele desculţe ale comanşilor. Pînze mari de păianjen condensau umiditatea în perle cenuşii. Păianjeni negri, mari cît pumnul, cu un cap de mort galben pe abdomen, ţişneau gata de atac din ascunzişurile lor cînd simţeau că ne apropiem. Gwai a spintecat unul cu o lovitură de sabie şi am văzut cele două părţi separate, încă vii, agitînd picioarele catifelate, lungi ca de crab, în încordarea disperată de a fugi şi de a se ascunde în vreo gaură.

Creasta era o platformă stîncoasă, acoperită de mărăcini şi de iarbă kunai. Norii s-au mai ridicat şi pluteau încet, grei şi cenuşii, pe deasupra noastră, deversînd întruna peste noi un val regulat care răpăia pe iarba decolorată, înaltă de doi metri şi lată de trei degete, ca nişte alice pe o bucată de tablă. Zdrenţe de ceaţă murdară se agăţau de fantomele celor cîţiva copaci solitari ale căror ramuri moarte se răsuceau spre cer. Eu tremuram sub greutatea uniformei mele ude. Learoyd era gol ca un murut, avea doar o centură de care era agăţat, în faţă, un fel de şorţ ce-i atîrna peste coapse,

dar nu lăsa impresia că i-ar fi frig. Cu laţele lui lungi de păr roşu, lipite de apă, părea că are un cap de meduză. Rîdea.

— Asta e Pădurea Geniilor... E frumoasă, nu ? spuse, apoi ne conduse spre un promontoriu care domina valea adîncă, întunecată şi devastată de potop.

Tălăzuirea neagră se vedea confuz, se estompa, uneori chiar dispărea în spatele zidului de ploaie. Era o privelişte deznădăjduitoare ca moartea.

— Totul e al meu...

Comanşii au construit la repezeală o colibă, ascunsă sub ultimii copaci ai pădurii, iar Anderson şi-a instalat radioul. Oamenii au aprins un foc, eu m-am dezbrăcat ca să-mi storc veşmintele şi ca să-mi smulg vreo zece lipitori, calde, ghiftuite de sînge, groase cît degetul meu mare, care mi se lipiseră în jurul gleznelor şi pe la vintre.

Anderson aruncă lipitorile lui în flăcări, încîntat că le vede zvîrcolindu-se şi sfîrîind.

Ploaia s-a oprit pe neaşteptate şi imediat un soare arzător inundă creasta. Ca şi în ajun, am avut impresia înspăimîntătoare că toată vegetaţia creşte sub ochii mei cu o violenţă sălbatică. Era viaţa originară care colcăia, dospea, fermenta ca un bulion de cultură microbiană. Vîntul călduţ aducea cu sine miros de nămol fertil, duhoare de putregai, amestecată, din cînd în cînd, cu ciudate miresme de flori. Chiar şi sinistrul peisaj se transformase. La vest, uria-

şii copaci din Pădurea Geniilor păreau să coboare ca nişte şuvoaie de smaralde spre fundul văii, spre torentul care strălucea în soare printre petice de umbră de un negru catifelat. Aerul era transparent şi acum puteam vedea maimuţe mari sărind din cracă în cracă şi pierzîndu-se prin desişul de frunze. La est, insule lunguieţe, ce semănau cu spinarea unui balaur, se ridicau dintr-un ocean de nori cenuşii, aşa cum e Atlanticul iarna, iar departe, foarte departe, la orizont, valuri cu creste albe se spărgeau la poalele unui munte albastru.

Era atît de frumos încît am rămas înmărmurit.

— E Marele Munte al Morţilor, îmi spuse Learoyd. Dincolo de el e Cîmpia Elefanţilor, apoi marea.

Contempla această fugară frumuseţe, echilibrul acesta fragil cu gravitatea unui ţăran ce se simte foarte legat de pămîntul lui, şi cuvintele pe care le-a şoptit după aceea m-au surprins :

— O să trebuiască să ne lase o poartă spre mare.

L-am privit fără să înţeleg ce vrea să spună :

— Cine ? Japonezii ?

— Nu, ceilalţi, lumea... După război.

Acum ştiu că se referea la un acces direct la mare şi la sare pentru poporul lui, dar atunci, cuvintele acelea erau pentru mine cu totul de neînţeles. Nici n-am avut timp să-l întreb mai multe ; Anderson mă chema cu o voce surescitată :

— I-am prins, sir, i-am prins clar şi curat.

În colibă, un comanş călare pe şaua generato-

rului portabil pedala ca un apucat ca să-i furnizeze energie electrică lui Anderson care bătea nervos indicativul nostru pe butonul de bachelită al manipulatorului. Răspunsurile bine ritmate, transmise la intervale egale de Darwin, se auzeau țiriind în receptor ; se simțea că transmite un operator calm și destins. Procedura de identificare a durat mult. După ce ne-a aruncat în junglă, statul major al Forțelor Speciale nu mai avea decît o singură teamă : să nu ne vadă „compromiși", eufemism prin care se subînțelegea cu pudoare că am fost capturați de japonezi și am fost supuși la tot felul de interogatorii pînă cînd le-am dezvăluit secretul cifrului. O întîmplare de acest gen s-a petrecut în Europa, în Olanda, dacă nu mă înșel, și nu numai că cei care luptau în rezistență au plătit cu sîngele lor, dar, mai rău încă din punctul de vedere al Serviciului, nemții ne-au intoxicat vreme de cîteva luni cu informații false. O adevărată catastrofă. Ca să limiteze riscurile, colonelul Fergusson pusese la punct o serie de „security check", de ticuri, de defecte specifice pentru fiecare operator în parte ; dacă aceste defecte nu apăreau în timp ce se transmitea mesajul, se deducea că operatorul era „compromis", și nu se mai ținea cont de ceea ce transmitea.

În sfîrșit, Anderson întoarse spre mine o față radioasă și trîmbiță :

— Gata, merge, sir, dați-mi mesajul.

Un uruit ușor se auzea tot mai distinct, amestecîndu-se cu piriiturile radioului. Cîțiva co-

manşi înnăbuşiră focul, fără să facă fum, acoperindu-l cu un morman de cenuşă pregătită evident, anume pentru astfel de situaţii, iar ceilalţi dispărură pe sub copaci, rămînînd acolo nemişcaţi. Două mari bombardiere bimotoare, „Betty", trecură urlînd pe deasupra crestei. I-am făcut semn să stea locului lui Anderson care, luat cu treaba, părea că nici nu aude zgomotele aparatelor. M-a privit cu ochii holbaţi, cu gura căscată, iar eu i-am explicat coborînd instinctiv tonul :

— Japonezii.

Uitaserăm amîndoi de război, dar războiul se arăta brusc, cu un zgomot de tunet şi ni se părea că în lumina soarelui s-ar fi ivit o pată de umbră. Am avut, fulgerător, impresia că totul a eşuat, că sînt vinovat de neglijenţă, că am tras la fit ca un şcolar chiulangiu — deşi situaţia era cît se poate de serioasă : era război, iar eu mă hîrjoneam cu un nebun. Mă simţeam copleşit de zădărnicia iniţiativelor mele. Starea aceasta n-a durat decît o clipă, dar a avut intensitatea şi violenţa pe care o are trezirea, în primele ceasuri ale dimineţii, după o noapte de beţie, cînd îţi judeci întreaga viaţă cu cea mai crudă luciditate.

Cele două „Betty" se întorceau iar. Singurul comanş care mai rămăsese în colibă, cel care pedalase la generator, se chirci la pămînt luînd poziţia unui foetus şi nu se mai clinti de parc-ar fi fost mort. Anderson mă privea tot cu gura căscată. Eram incapabil să fac vreo mişcare.

Aşteptam rafala de mitralieră care în modul cel mai absurd avea să pună capăt acestei poveşti.

După cît se pare însă, comanşii camuflaseră bine coliba. Cele două avioane s-au învîrtit pe deasupra noastră fără să ne fi văzut. Aveau voletele lăsate jos şi alunecau atît de aproape de pămînt şi atît de încet încît uneori reuşeam chiar să vedem piloţii, cu caschete de piele suplă, aplecîndu-se să privească în jos ; unul din ei îşi ridicase ochelarii pe frunte.

Pentru ultima oară soarele se mai reflectă în carlinga de plexiglas apoi voletele dispărură, mascate de aripi, iar cele două aparate luară viteză coborînd spre vale cu agilitatea ameninţătoare a doi rechini care plonjează într-o apă adîncă. Le-am mai auzit cum dau tîrcoale undeva departe, jos, sub nivelul crestei, înainte de a se îndepărta spre vest, către Sembakung.

— Au curaj, mormăi Anderson. Cu o puşcă bună le-aş fi trimis un glonte fix între ochi.

Ceva mai tîrziu, un tunet surd, ca o furtună îndepărtată, se repercută din creastă în creastă pînă la noi. Learoyd se uită la Gwai care schiţă un zîmbet vag.

— Tot Senghir trage ponoasele, îmi explică el bucuros. N-are noroc, mereu pe el pică beleaua.

Undeva pe mare, între Borneo şi Halmaheras, condiţiile meteorologice se deterioraseră şi Anderson se chinuia să reia legătura cu Morotai : semnalele erau slabe şi bruiate de electricitatea atmosferică. În cele din urmă, după ce l-a repetat de mai multe ori a reuşit să transmită integral mesajul meu ; l-am lăsat să-şi petreacă

noaptea în colibă, împreună cu ţinţarii, cu muştele, cu tăunii, cu lipitorile şi cu vreo cîţiva comanşi ca să recepţioneze răspunsul de la Darwin. Eu am mai aruncat o ultimă privire spre Muntele Morţilor, care din albastru devenise de un violet profund sub flacările asfinţitului, şi am coborît în vale.

Cînd am ajuns la casa lungă, în noaptea călduţă ce strălucea de stele şi licurici, comanşii au început să intoneze un cîntec ciudat. Nu avea monotonia tristă a melopeelor murute, evoca alte speranţe şi îmi suna aproape familiar, cînd brusc am înţeles : era *The Wearing of the Green. For they're hanging men and women too...* [1]

Learoyd făcuse din acest cîntec imnul armatei sale, războinicii goi îl repetau, deformînd cuvintele pe care dealtfel nici nu le înţelegeau.

Şi în noaptea asta am băut ayak pe verandă, în mirosul înţepător al fumului de pipă. Umbrele noastre dansau pe pereţii de bambus în ritmul flăcărilor de la torţe. Era şi Yoo cu noi. Acum o vedeam pentru prima oară. Avea o faţă plată, cam turtită, cum o au toţi oamenii din interiorul insulei, nasul era destul de fin deşi cam lătăreţ la bază, buzele prea pline, prea senzuale, dar ceea ce ţin mai bine minte este degajarea şi siguranţa mişcărilor ei, frumuseţea insolentă

[1] *Pentru că spînzură bărbaţi şi spînzură femei...* cîntec irlandez din secolul trecut care povesteşte brutalităţile englezilor de pe vremea războiului pentru independenţă. Irlandezii se îmbrăcau în verde — culoarea Irlandei — ca să protesteze împotriva alipirii la Regatul Unit. (N.a.)

a trupului ei îndesat și ferm, și mai cu seamă, intensitatea dramatică a privirii ei de smoală. Ochii exprimau o profundă deznădejde. Ca ai cîinelui meu în ziua cînd am plecat la război și l-am dat unui prieten... (De atunci n-am mai avut niciodată cîini). Sînt convins că îi era frică de mine. Pentru că eu eram un pericol nedefinit, o amenințare necunoscută... Mă întreb și astăzi ce-și închipuia oare despre lumea din care veneam eu. Nimic prea bun, fără îndoială, ceva destul de înspăimîntător din moment ce omul pe care îl iubea riscase să înfrunte infernul junglei numai ca să scape de ea.

Learoyd o învățase cîteva cuvinte englezești pe care ea le pronunța astfel încît nu se auzea r-ul. M-a salutat schițînd un zîmbet care descoperi două șiruri de dinți mici, egali și albi.

— *Good morning.*

Learoyd izbucni în rîs :

— Asta-i bună ! Trebuia să spui *good night.*

Se întoarse spre mine și adăugă :

— Încă n-am reușit s-o fac să înțeleagă...

Ea repetă cu seriozitate : *good night,* dar nu mai zîmbi. Learoyd, care o urmărea cu atenție, îi vorbi în murută și încet, încet, zîmbetul îi reveni pe buze.

— S-a simțit jignită și i-am reamintit că și ea rîdea de mine, la început, cînd încercam să vorbesc în limba lor, și deci am și eu dreptul să rîd de ea. Așa a și fost. Mi-am petrecut nopți întregi plimbîndu-mă de-a lungul torentului și zbierînd cuvinte imposibil de pronunțat. Am încercat chiar cu pietre în gură. Ascultă puțin...

Şi pronunţă de două ori un cuvînt care părea să fie „Biiri".

— N-ai observat diferenţa, nu ? Ei bine, prima oară însemna : marele dragon din adîncuri care a zguduit pămîntul ca să construiască munţii, dragonul din legenda facerii lumii, iar a doua oară : rogojină — pur şi simplu o rogojină. O rogojină pe care se doarme. Asta se face din gîtlej, o să vezi imediat. O dată trebuie să sufli, o dată trebuie să aspiri. Uite-te la mine, la mărul lui Adam. Mi-au trebuit trei luni ca să prind trucul.

Reîncepu demonstraţia şi, într-adevăr, mărul lui Adam vibra cînd repetă cuvîntul, dar nici acum n-am observat vreo nuanţă de pronunţie. [1]

Noaptea se scurgea molcomă. Yoo îşi ascundea privirea-i neagră de privirile mele, dar ochii ei se îndreptau mereu spre mine, cu aceeaşi nelinişte mută, de îndată ce-mi întorceam capul spre altcineva. Sărmana de ea ! Poate că încă de pe atunci presimţea nenorocirea, din semne imperceptibile, aşa cum caii nechează şi se zbat înnebuniţi înainte de un cataclism. Afară, sub lună, jungla părea că aşteaptă...

Eu aproape că n-am băut, sau am băut exact atît cît trebuia ca să mă simt bine. Problemele de conştiinţă pe care mi le făcusem după-

[1] Un coleg, profesor la Sherwood, lingvist şi distins fonolog, mi-a explicat ulterior că, fără îndoială este vorba de consoane preglotalizate, fenomen ce poate fi găsit şi în tahitiană, la nagaşii din Assam, la moisii din Indochina şi, în general, la toţi aborigenii din arhipelagul indian. (N.a.)

amiază la trecerea avioanelor nu mă mai frămîntau (dealtfel, atunci a fost ultima oară cînd am avut îndoieli în legătură cu eficacitatea misiunii mele, pentru că mai tîrziu nici n-am mai avut timp şi nici chef să mă mai îndoiesc : trăiam). Japonezii erau departe şi restul lumii şi mai departe, eu trimisesem primul mesaj, totul era în ordine.

Desigur, aş fi fost mai puţin liniştit dacă aş fi ştiut că în acel moment Richard Fergusson, Dick, tocmai se întreba dacă nu cumva am fost „compromis", sau dacă, încă un eufemism de-al colonelului, nu făcusem „un salt greşit". În timpul unui salt de antrenament, un sergent australian se încurcase în corzile paraşutei şi aterizase în cap. Vreme de cîteva săptămîni a fost complet idiot şi încă nu se vindecase bine cînd eu am plecat spre Borneo ; din cînd în cînd avea crize şi atunci nu suferea să vadă militari cu grade mai mari decît al lui.

Fergusson era extrem de suspicios şi considera că tonul uşuratec al mesajului meu şi faptul că vorbesc de un rege irlandez, care lui i se părea un element rocambolesc, sînt semne prin care-l avertizez că nu sînt liber. Dar examinînd el însuşi textul cu multă minuţiozitate, descoperi totuşi toate sacrosanctele „security check"-uri, şi înseninîndu-se, înclină să creadă că fusese vorba de un salt greşit. Se pare chiar că a telegrafiat la Moratai, cerînd să fie chestionat echipajul „Liberatorului" ca să afle cum a decurs aterizarea mea : fără nici un succes dealtfel, fiindcă

avionul fusese doborît cu o zi în urmă deasupra Filipinelor. [1]

A doua zi dimineaţă era tot rece, şi ziua era tot cenuşie, dar a fost o zi glorioasă. Anderson coborî val-vîrtej de pe creasta pierdută în nori şi, foarte surescitat, îmi vîrî sub nas un răspuns de la Darwin. Nici un mesaj nu ne-a adus cîndva atîta bucurie.

[1] Sărmanul pilot, pe care îl blestemam, era aşadar mort. Nu s-a mai găsit nici o urmă de-a avionului şi de-a echipajului american. După război, cînd au putut fi consultate arhivele japoneze, nu s-a dat de nici un indiciu, dar dispariţia inexplicabilă a unui „zero" în zona în care patrula „Liberatorul" în ziua aceea mă face să cred că cele două avioane s-au angajat într-o luptă pe viaţă şi pe moarte deasupra unei zone pustii. Pilotul nostru, un băiat blond şi flegmatic din Cleveland (Ohio), mi-a spus înainte de a mă îmbarca : „Într-o bună zi tot o să pun eu mîna pe un „zero" şi nu cred că japonezii sînt chiar atît de grozavi cum se laudă". (N.a.)

SĂPTĂMÎNILE care urmară au fost pentru mine epoca cea mai exaltantă din vremea războiului. Cea mai exaltantă din viața mea. Dacă stau și mă reîntorc în trecut, mă simt cufundat sub lungi valuri verzi fără spumă. Amintirile sînt valuri în care mă cufund... Mă cufund.

Focuri aprinse în noapte și uruitul înfundat al „Liberatoarelor" încărcate cu arme, voci răguşite şi țipete, marşuri şi aşteptări şi mai lungi, soarele, vîntul sărat, chipuri de oameni, mai ales chipuri de oameni : Gwai Sfinxul, Senghir, Anderson, şi toți ceilalți, anonimi, care apar o clipă în lumină înainte de a dispărea în bezna uitării, de parcă ar fi fost măturați de razele unui far turnant. Apoi şi ceilalți, cei morți : Tamong Miri, chiorul redutabil pe care eu nu l-am cunoscut dar care intrase în legendele vremurilor glorioase, colonelul japonez, acel senior al războiului, spînzurat în zori ca un lotru, un Fergusson al secolului lui Kipling. Toate destinele acestea tranşate de explozia unei grenade, toate visurile acelea oprite subit de impactul unui glonte. Toate viețile acelea

amestecate haotic, întrerupte uneori, şi care păreau să nu aibă nici un sens... O poveste cu ţipete şi sînge povestită de un nebun !

În desfăşurarea războiului mondial, incidentul Learoyd e la fel de neînsemnat ca şi uciderea cîinilor din Tomani şi de-a lungul rîului Padas, masacru pe care eu l-am ordonat pentru ca lătratul lor să nu le semnaleze japonezilor mişcările noastre în noapte, la fel de neînsemnat ca tăierea stejarului aceluia bătrîn, din faţa presbiteriului tatălui meu, în Ţara Galilor, care a fost doborît ca să se poată lărgi şoseaua. Şi totuşi...

Tatăl meu a fost pastor şi îmi amintesc că era un bărbat înalt, greoi, majestuos şi sever. La optsprezece ani, am avut prima aventură cu o femeie. Nu ştiu cum de-a aflat, nu mi-a vorbit niciodată despre asta, dar în duminica următoare a ţinut o predică ce avea ca temă femeia păcătoasă :

— Iată cum procedează femeia păcătoasă : mănîncă, îşi şterge buzele şi spune : n-am făcut nici un rău... Bărbatul e ca şi femeia, poate spune : n-am făcut nici un rău, numai că el ştie că minte...

Vorbe, vorbe goale, îmi spuneam eu, dar cu toate acestea, în aceeaşi seară, tatăl meu, omul auster care părea că are deplină încredere în el însuşi, care părea că are o încredere absolută în ordinea universului, s-a închis în liniştitul său birou tapisat cu cărţi şi a început să bea. A murit peste trei ani, dar între timp devenise alcoolic. Ce dihanie ascunsă în sufletul lui în-

cerca să ucidă cu băutura, sau de ce diavol voia să fugă ?

Biologii sînt de părere că oricît de adînc vom coborî spre originile vieții animale, totdeauna vom găsi fuga, care constituie una din diferențele fundamentale dintre viața animală și cea vegetală. Esența omului să fie oare fuga ? Într-o noapte, Anderson mi-a mărturisit că la Tobruk, în timpul bombardamentelor germane, se vîra într-o groapă și, închizînd ochii, se străduia cu disperare să se gîndească la trupuri de femei goale ; singura imagine care avea suficientă forță ca să-l scape de spaimă... Femei goale ! Și Fergusson, colonelul Fergusson D.S.O., K.B.E. etc. sigur de sine și victorios, care se întorcea în Anglia, în octombrie 1946, pe un vas al „P, and O", s-a aruncat în mare, undeva între Colombo și Aden... Nu știi niciodată din ce e alcătuit omul.

În noaptea asta, în biroul meu, asaltat de singurătate, de frig, de burniță, în mijlocul orașului trepidant, din care răzbate uneori pînă la mine semnalul sfîșietor al unei locomotive, fug și eu, ca tatăl meu, ca Fergusson, ca Anderson, nu cu femei lascive și goale, nici cu gin și nici cu marea definitivă : cu Learoyd Magnificul, într-un regat atît de îndepărtat și de inaccesibil, încît pentru muritorii de rînd nici nu există.

Dacă fac un bilanț obiectiv al vieții mele, care e rezultatul ? Trei volume subțiri, pe care un dram de vanitate m-a făcut să le leg în piele și să le așez pe un raft separat din biblioteca mea: *Studiu asupra florei ecuatoriale* (publicat în 1936, revăzut și corectat în 1947), *Orhideele din*

Asia, și *Pietrele și florile din Țara Galilor*. Asta-i tot. M-am născut, am scris trei cărți, voi muri. Iată realitatea. Pământ ai fost și în pământ te vei întoarce. Și totuși, ce reprezintă această sărmană realitate față de visurile tumultuoase ale tinereții mele, față de emoțiile imposibil de comunicat care mi-au răscolit sufletul, față de frumusețea, față de oroarea, de bucuria, de noaptea, de spaimele mele ?

În singurătatea lui, Anderson mai visează numai femei goale ? — probabil că pe măsură ce a îmbătrînit și-a pierdut din inocență și a adăugat la aceste imagini și un dram de perversitate. Tatăl meu o fi ucis diavolul ? Iar colonelul Fergusson, această stîncă a certitudinii, o fi încercat totuși să se mențină o clipă la suprafața apei, avînd pentru prima oară în viața lui un moment de șovăială în fața acelei ultime porți ? Sau s-a scufundat ca o bucată de plumb în adîncurile fără fund ale unei mări de a cărei suprafață a voit să fugă pentru totdeauna ?

Dintre noi toți, Anderson a ales calea de evaziune cea mai universală, prima poartă. Unul din foștii mei elevi, care a devenit dramaturg, îmi spunea că nimic nu „ține" în fața unei femei goale, nimic, nici cea mai frumoasă tiradă poetică, nici cea mai abilă intrigă dramatică, nici rîsul, nici tragedia. Niciodată, spunea el, piesele lui n-au atins forța suverană a unui striptease din Soho. Nimic nu poate egala ciudata fascinație a sexului femeiesc, care tulbură, trezește dorințe, și totuși provoacă neliniște. Tinerele femei murute știau și ele acest lucru și considerau muntele Venerei ca pe o culme a

frumuseții feminine. Un munte al Venerei, ca să fie frumos, trebuie să fie proeminent, ferm și cărnos. Dacă ar fi să dăm crezare cronicii ușuratice din regat, al lui Yoo era cel mai frumos : pentru că fusese modelat de Genii.

Muruții sînt de felul lor cam slobozi la gură și în seara asta, ayak-ul avînd și el partea lui de contribuție, fetele glumesc cu băieții și nu se sfiesc să se laude cu lucioasa strălucire a coapselor lor sau cu pielea catifelată de pe pîntece. În cîteva dimineți, cu pîclă aurie și lumină transparentă, le-am văzut pe Yoo și pe prietenele ei ieșind din torent, drepte și goale, acoperindu-și sexul cu mîna stîngă, ca bărbații. Își alegeau fiecare o piatră de rîu lătăreață de pe mal și, foarte liniștite, cu piciorul proptit de un bolovan, își lustruiau genunchii și coapsele. Cînd le-am văzut prima oară, Learoyd s-a uitat la mine rîzînd iar eu am roșit, prostește. Era foarte mîndru de frumusețea femeii lui și chiar a compus cîteva sonete erotice care-i slăveau frumusețea în stilul dictoanelor locale, învăselindu-i pe înțelepții din consiliu și făcîndu-l să zîmbească chiar pe Gwai.

...Yoo pășește ca un leopard în noapte,
Yoo are pielea lucioasă, zgîriată și mușcată din dragoste
Yoo are pubisul stufos ca greabănul mistrețului
Yoo e mai frumoasă decît armata comanșă gata de luptă
Sexul lui Yoo e al lui Yoo iar Yoo mi l-a dat mie..."

sau :

„...Fierul săbiei trebuie să intre cît mai bine în teacă
Aşa, cum mă împreunez cu Yoo mişcînd îndrăgostit din şale...“

Traducerea nu redă decît foarte palid ritmul şi bogăţia sonoră a acestor cascade îndrăzneţe de cuvinte ciudate care cîntă ca poezia pură.

Learoyd o iubea pe Yoo, ceea ce nu-l împiedica să fie amantul altor cîtorva frumoase fete din satele risipite pe teritoriul său. O dată, cînd am făcut o remarcă în acest sens, mi-a spus :

— Dacă un rege nu poate dormi împreună cu fata care-i place, de ce să mai fie rege ?

Yoo îl iubea pe Learoyd. Cînd el îşi tot prelungea şederea la Tomong Miri, ca să rezolve, cică, afacerile, ea a aflat că nu-şi petrecea nopţile numai în consiliu. Şi atunci, furioasă, s-a mutat în casa lungă a lui Senghir, la o vară de-a ei. De îndată ce a fost înştiinţat de acest lucru, Learoyd s-a întors, şi-a luat sabia şi şi-a adus soţia acasă aşa cum se cuvenea. Timp de două zile cît a durat drumul de întoarcere, el a mers înainte iar ea la zece metri în urma lui şi el nu s-a întors nici măcar o dată spre ea.

Learoyd şi Yoo se iubeau. Iubirea !... Nu pasiunea aceea romanescă, rătăcirile acelea sufleteşti de care vorbesc toate cărţile, nu ! ceva mult mai simplu : erau un cuplu. Între ei exista acea complicitate profundă dintre bărbatul şi femeia care au făcut de-acum o bună bucată de drum unul lîngă altul, şi care se simte şi în banalitatea cotidianului, în priviri şi chiar în tă-

ceri. Learoyd făcuse din Yoo confidenta sa, iar ea trăia visurile lui și totdeauna îi dădea sfaturi prețioase în legătură cu treburile regatului.

Pământul îmbătrînește, cu fiecare generație omenirea se îndepărtează de tinerețea ei, dar, prin nu știu ce aberație a destinului, ei doi își păstraseră puțin din acea mistică inocență originară ; nu pentru că trăiau într-o societate primitivă — primitivii sînt la fel de departe de inocență ca și noi, sînt ținuți în frîu, sînt înlănțuiți de tabu-uri, de interdicții, de tradiții ce se pierd în noaptea timpului — ci pentru că așa le era firea. Erau două animale splendide. Mîncau, beau, făceau dragoste, alergau prin junglă, ucideau cu o simplitate dumnezeiască. Erau o glorificare a timpului pe care noi mereu încercăm să-l crucificăm. Erau liberi, avizi, fruști, ignoranți, dar știau și ei ce înseamnă neliniștea ; simțeau venind din străfundurile orizontului un cer greu care nu era totuna cu norii gri ai musonului de nord-est.

Cel mai bine l-a definit pe Learoyd corbul acela bătrîn și noduros, Senghir, cel cu burtă de batracian. Stătea ghemuit printre ruinele casei sale lungi. Zîmbea ca să-și arate dinții, fiindcă era foarte mîndru de falca lui îmbrăcată în aur. Pe vremuri făcuse serviciul militar în armata din Brunei și vorbea în malayeză :

— Un cer întunecat — croncăni el — nu se înseninează fără furtună...

Făcu un gest de neputință. Ochii lui reci mă pîndeau de parcă aș fi fost o pradă, sau poate o ultimă șansă...

— Noi nu putem face nimic, el e bolnavul lui Dumnezeu, încheie el.

Iată deci ce era Learoyd : un bolnav al lui Dumnezeu. O glorie şi un blestem. În curînd avea să vină vremea cînd aveam să-l văd devorat de o sete de sînge care era şi sete de Dumnezeu. Orgoliul avea să i se dezlănţuie în strigătul lui de luptă : „Learoyd sînt eu", care îl lega de evul mediu, de poeţii rătăcitori, de regatele moarte, de marii gaelzi ai Irlandei :

The men whom God made mad
For all their wars are merry
And all their songs are sad... [1]

„Learoyd sînt eu !" Şi celălalt strigăt, mai groaznic, cel al războinicului învingător care aduce capul duşmanului. Strigătul care începe ca un hohot de rîs şi se termină ca un hohot de plîns.

Vacarm şi nebunie.

Nimic.

În seara asta mă opresc aici. O să beau un wisky şi o să fumez o ţigară de foi de Manila. O să reîncep mîine în zori. Istoria lui Learoyd e o istorie simplă, trebuie povestită cu detaşarea naturalistului care descrie comportamentul unui specimen rar. Am nevoie de frigul aspru al dimineţii, de lumina plată şi cenuşie a zori-

[1] Oamenii pe care Dumnezeu i-a creat nebuni
În ciuda tuturor, războaiele lor sînt vesele
Şi toate cîntecele lor triste
(Poem de Chesterton)

lor care ucide visele şi fantomele. În noaptea asta simt că mă rătăcesc. Exaltarea pe care ţi-o dă noaptea e redutabilă : într-o noapte ca asta a încercat tatăl meu pentru prima oară să-l ucidă pe diavol. Într-o noapte ca asta Fergusson... sau să fi fost în zori, ca şi execuţia colonelului japonez ?

LUMINA era cenușie, era frig, ploua, dar în dimineața aceea viitorul îmi părea ca o vale verde scăldată de un soare glorios iar în săptămînile care au urmat am trăit atît de străin de orice îngrijorare, de parcă ar fi trebuit să mor a doua zi sau să trăiesc o eternitate. Cei de la Darwin îmi îndeplineau fără nici o restricție dorințele cele mai arzătoare. Armament, muniții, instructori soseau în valuri. Eram liber să organizez regatul murut după cum voiam. Fergusson mă confirma proconsul al unui teritoriu mare cît Țara Galilor. Totuși, conchidea oarecum sec, precizînd că în rapoartele oficiale nu prea gusta humorul, că în ceea ce-l privește pe irlandezul nebun, puteam să-l utilizez dacă va fi nevoie, dar să am în vedere evacuarea lui de îndată ce va fi posibil.

Learoyd mi-a cerut să-i arăt mesajul și, după o clipă de ezitare, i l-am dat ; nu puteam proceda altfel. L-a citit cu un fel de rîs mut și brusc, aproape fără nici o tranziție, fața i se întunecă, groaznicii lui ochi cenușii mă fixară impenetrabili :

— Mai bine-ar fi să nu încerci, şopti el.

În aşteptarea primei paraşutări nu aveam altceva mai bun de făcut decît să mă gîndesc la acţiunea mea şi să-mi pun ordine în visuri. Aterizasem din întîmplare într-un regat din evul mediu, dar acum voiam să ştiu încotro merg ? Pentru ce ? Cum ?

Insula Borneo seamănă cu un animal uriaş ce stă ghemuit. La nord — capul, care priveşte spre Filipine : Statul Sabah, proprietatea companiei Chartered. Gîtul — faţă în faţă cu insula Lebuan : minusculul sultanat Brunei. Şira spinării : sultanatul Sarawak, domeniu al rajahului Brook. În sfîrşit, pîntecele, în sud : enorma colonie olandeză. Dar aceste împărţiri sînt politice şi artificiale, de fapt Borneo are două părţi : o zonă de coastă, cu malayezi şi chinezi, musulmană şi creştină, bogată, zonă comercială deschisă spre străinătate, şi interiorul insulei — imens deşert de junglă, mozaic de triburi sălbatice de vînători de capete, zonă puţin cunoscută, aproape inaccesibilă, ermetică. Japonezii ocupau zona de coastă dar ignorau aproape total regiunea din interior. Abia cîteva unităţi de-ale lor traversaseră, cu mari greutăţi, această regiune, în 1942, în momentul cuceririi insulei. De atunci nu mai întreprinseseră decît raiduri de represalii împotriva triburilor care refuzau să plătească impozitul în orez.

Fără să ţină seamă de frontierele politice, Learoyd îşi croise aici un regat, iar eu eram decis să mă sprijin pe el. Ţelurile lui nu erau şi ale noastre, dar prin el noi puteam să evităm

bîjbîiala și să fim scutiți de o seamă de erori. Dacă după război n-ar fi căzut de la sine, ar fi trebuit să fie eliminat. Sînt sigur că de asta s-ar fi ocupat administrația civilă a „Colonial Office"-ului și olandezii !

Eu aveam o dublă misiune : să pregătesc și să facilitez viitoarele debarcări ale aliaților și să-i opresc pe japonezi să se refugieze în interior. Acțiunea mea s-ar fi desfășurat simultan pe două fronturi. La vest, unde japonezii țineau foarte bine în mînă coasta, de la cîmpurile petrolifere din golful Brunei, adică de la portul Jesseltown, trecînd prin insula Lebuan, și de unde pătrundeau puțin chiar și în interior prin linia ferată Beaufort-Teno, posturile lor cele mai avansate se aliniau de-a lungul rîului Padas, pînă la Tomani, în regiunea Cîinilor Roșii. În est, garnizoane puternice apărau portul Sandakan (prea la nord pentru noi) și portul Tarakan.

Operațiunile noastre s-ar fi putut compara cu un război submarin. Armata de sălbatici ar fi acționat navigînd pe sub vegetația vastului ocean al junglei ; fără să poată fi observată de recunoașterea aeriană, ea s-ar fi apropiat de coastele japoneze, ar fi cercetat mișcările inamicului, i-ar fi torpilat prin surpriză căile de comunicație, depozitele ; micile noastre unități ar fi dispărut în adîncurile pădurii înainte ca inamicul să poată riposta. Dacă o „armada" japoneză ar fi riscat să pătrundă în oceanul nostru, ar fi fost lovită, ar fi fost nimicită, așa cum au fost distruse de subma-

rinele germane marile convoaie din Atlanticul de Nord şi ar fi dispărut fără urmă.

Preluasem schema lui Learoyd pentru că era bună. Deoarece nu se punea problema să ţinem un front, nici măcar să dăm o luptă în adevăratul sens al cuvîntului. Noi n-am fi făcut un război ci o vînătoare ; un safari, şi prada noastră era cea mai primejdioasă dintre toate : omul.

Mă îmbătam cu vorbe. Născoceam poveşti ca un condamnat la moarte în celula în care aşteaptă execuţia. Reconstruiam lumea, după închipuirea mea, ca un profet în deşert. V-am mai spus, eram un cătelandru. Un înduioşător, un incurabil cătelandru romantic. N-am fost înecat la naştere şi acum viaţa abia îşi începea dresajul ; încă mai credeam că loviturile de cravaşă sînt doar un joc.

Armata comanşilor avea să fie embrionul forţelor mele. Aş fi implantat doi-trei instructori în fiecare corp de miliţie. Ei ar fi supravegheat antrenamentul luptătorilor, ar fi instruit recruţii şi ar fi condus armata în luptă. Voiam cadre de calitate pentru ca autoritatea lor personală să se substituie încetul cu încetul puterii lui Learoyd. În privinţa aceasta mi-am greşit calculele ; guerilla dezvoltă gustul pentru responsabilităţi personale, pentru independenţă, pentru o libertate care uneori frizează indisciplina. Cei mai buni dintre australienii mei, formaţi în spiritul Forţelor Speciale, căutau tocmai acest gen de viaţă insolită. Erau şi ei romantici în felul lor, s-a trezit şi în ei sîngele strămoşilor lor, sîngele omului ce trăieşte în afara legii şi care doarme în vinele omului civilizat ; fiecare se

voia şeful unui grup şi s-au aliniat cu toţii, în modul cel mai firesc, sub drapelul lui Learoyd; erau chemaţi să pună stăpînire pe un regat, dar n-au reuşit să fie decît nişte nebuni pe tabla de şah a regelui.

Prima paraşutare avea să aibă loc peste trei zile. Din prudenţă, am decis ca acţiunea să înceapă în primele ore ale nopţii, cînd cerul era mai degajat, ca să evit o întîlnire cu avioanele de vînătoare japoneze. „Liberatoarele" urmau să ia ca punct de reper masa enormă a muntelui Kinabalu, ar fi urmat, pînă la punctul indicat de un foc aprins pe creastă, valea fluviului Sembakung, care strălucea în lumina lunii, iar de acolo ar fi schimbat direcţia spre est, urcînd spre valea noastră pînă ar fi ajuns deasupra zonei de paraşutare, balizată cu focuri dispuse în formă de L care ar fi indicat — cele de pe latura mai lungă — axul de paraşutare, şi celelalte, aşezate la liziera pădurii, la nouă sute de metri distanţă — limita terenului.

Oamenii s-au strîns în pădure ca furnicile pe cadavrul unei insecte să-i vadă pe cei doi albi picaţi din cer. Ştiam că toţi sînt la curent cu felul în care Learoyd ne-a primit, pe Anderson şi pe mine. Eram încîntat că-mi pot lua revanşa şi că pot face caz de puterea mea arătînd acestor nenorociţi de sălbatici cum :

Strălucitoarea scară a lui Iacob
Coboară din cer la Charring Cross [1]

[1] Poem de Thompson. (N.a.)

În noaptea aceea, în jurul focurilor s-au strîns mai bine de o mie de bărbaţi, femei şi copii gălăgioşi care aşteptau cu răbdare să înceapă spectacolul. Anderson mi-a împărtăşit gîndurile lui cu laconismul obişnuit :

— Toţi tipii ăştia o să pice-n cur !

Numai că miracolul anunţat nu s-a produs. În ultimul moment, Morotai a anulat zborul, şi din pricina condiţiilor meteorologice nefavorabile n-am putut fi preveniţi din timp prin radio.

A doua zi, în faţa aceleiaşi mulţimi, avioanele au venit la întîlnire cu mare punctualitate. Vizibilitatea era excelentă. Cele două „Liberatoare", două cruci negre în lumina lăptoasă a stelelor, au aprins focurile de aterizare, ca semn de recunoaştere, şi chiar de la prima trecere fiecare a paraşutat cîte patru oameni. Corbett, un sergent australian, făcuse pariu că va goli încărcătorul automatului în timpul coborîrii şi a executat un splendid foc de artificii, în trei rafale, care au fost salutate, fiecare în parte, cu strigătele de bucurie ale publicului. Parcă eram la Farnborough. Sălbaticii mei nu se deosebeau prea mult de mulţimea care duminica năpădea străzile oraşelor engleze : nimic nu-i mira. Una din caracteristicile vieţii lor constă tocmai în faptul că sînt familiarizaţi cu miracolele ; pentru ei orice eveniment cotidian, gestul uzual cel mai banal, ca de pildă să-ţi umpli pipa, să bei ayak sau să răsădeşti orez este reeditarea unui gest sacru pe care l-au învăţat de la Genii. Aşa că o minune în plus sau în minus !... Li s-a promis o coborîre din cer, au văzut-o şi au fost mul-

ţumiţi. Numai fiul lui Learoyd, micul prinţ auriu, cu burta rotundă şi ochi cenuşii, a fost într-adevăr ului. Se învîrtea printre australienii acela lungani şi îi cerea voie tatălui său să-i atingă cu mîna. Pentru că el într-adevăr a văzut tot ce s-a întîmplat; a auzit tunete, a văzut fulgere şi din cer au coborît nişte uriaşi cumsecade.

Avioanele au reapărut după ce au făcut un viraj şi, la a doua trecere, au lansat vreo douăzeci de conteinere. Eram cît se poate de mulţumit, deşi poate n-am reuşit să-i epatez pe muruţi; aveam însă oameni şi arme: partida putea să înceapă.

În noaptea aceea a avut loc o petrecere formidabilă şi australienii mei, complet aiuriţi, au băut ulcioare întregi de ayak. Morotai întîrziase sosirea lor cu treizeci şi patru de ore fiindcă radioul nostru funcţionase atît de prost încît au crezut că, fiind ameninţaţi de japonezi, am luat-o la fugă. În cele din urmă însă au decolat de pe un aerodrom american, în lumina roşie a crepusculului, au trecut prin zone întunecate de furtună pe deasupra mării, au sărit în necunoscut după ce se înnoptase de-a binelea, fără să se simtă deloc în largul lor şi gata pregătiţi să înceapă o luptă, ca să se pomenească aterizînd în mijlocul unei vesele petreceri ţărăneşti din alt ev. Iată deci suficiente motive ca oricine să se simtă tulburat, chiar şi aceşti australieni tăcuţi, veterani de la Tobruk şi Cirenaica.

Hălci de carne de bivol se perpeleau pe jăra-

tec, haite de cîini galbeni le dădeau tîrcoale din umbră și uneori încercau chiar să smulgă o bucată de carne din mîna vreunuia sau a altuia, apoi o ștergeau schelălăind sub o ploaie de lovituri. De sus, din verandă, Learoyd le-a ținut oamenilor săi un discurs, după care a venit să se tolănească pe parașute alături de noi. L-am întrebat ce le-a spus.

— Le-am spus : „Unchii noștri albi au coborît azi din cer cu arme înfricoșătoare ca să ne ajute să ne apărăm cele trei păduri... Bătrînii spun : *Sînt două lucruri pe care nu le poți cunoaște : urma șarpelui pe stîncă și gîndul din inima străinului.* Dar eu astăzi vă spun : cunosc gîndurile acestora, ei vin aici ca prieteni, nu ca stăpîni, vor lupta împreună cu noi și vor pleca în clipa cînd va muri ultimul japonez. Trebuie să mă credeți, pentru că eu sînt cel ce cunoaște ziua de ieri, de azi și de mîine.

...Beți ayak și mîncați carne de bivol că mîine vom lupta.

Jucați, distrați-vă dar să nu vă luați la harță, căci mîine vom lupta.

Dacă vă culcați cu vreo femeie n-are importanță, pentru că mîine vom lupta.

O, popor liber, v-am spus adevărul. Nu uitați vorbele mele. Fie ca vîntul cel mare să le poarte pînă la mare și dușmanul să tremure cînd le va auzi."

Mă uitam la el cum vorbea, lungit pe parașutele noastre, cu cotul proptit în sacul meu cu aur. E adevărat, am uitat să spun, culmea romanescului, că aveam un sac cu aur. O mie de suverani de aur ; bătrîna și buna cavalerie a Sfîntu-

lui Gheorghe care cîştigă toate războaiele cumpărînd sufletele negre. Numai că sufletele muruţilor nu erau de vînzare — marea majoritate habar n-aveau ce-i banul, practicau trocul, iar sacul meu cu aur rămăsese acolo, deschis, nefolosit.

Îl ascultam pe Learoyd. Nu se mulţumea doar să ne traducă discursul, încerca în engleza lui stîlcită să-i redea somptuozitatea originară. Pe cine amăgea oare ? Mi-l închipuiam complet singur, izolat în această respingătoare promiscuitate murută — tocmai se afla acolo în preajma noastră o femeie care se uita năucă la noi, ştergînd maşinal, cu palma, faţa turtită şi năclăită de muci a copilului ei. Cine era el ? Un impostor, un renegat sau un naufragiat, o epavă ? Şi de cine asculta ? De un profund impuls al sîngelui, al rasei, al rasei noastre ? De o voce interioară ?... Sau poate de nimeni şi de nimic ?

— Vorbeşti bine, i-am spus, e un discurs frumos.

M-a aprobat cu seriozitate :

— Da, trebuie.

Şi adăugă cu o vagă vanitate :

— Pe tot teritoriul meu numai Senghir şi Gwai, cînd vrea, pot vorbi atît de bine ca mine. Înainte mai era şi Tamong Miri.

— Şi crezi într-adevăr tot ce le povesteşti ?

M-a privit o vreme fără să-mi răspundă :

— Voi vreţi doar să cîştigaţi războiul — spuse în cele din urmă. Eu însă...

Avu un moment de ezitare, rînji şi făcu un

gest spre carnea de porc afumată și spre orezul fiert :

— Mîncați ! Cînd se găsește de mîncare trebuie să mănînci peste măsură. Pentru foamea de ieri și pentru cea de mîine... Și ăsta-i tot un proverb. Cu proverbele lor poți spune tot ce vrei.

El însă nu mînca și nu bea ; stătea tolănit pe patul făcut din parașute, cu capul pe sacul meu cu aur, dezbrăcat, gol și atît de tînăr, sub ochii năuciți ai unei reprezentante a poporului său, o femeie prăpădită care mesteca betel cu gravitate imbecilă, legănînd în același timp un groaznic prunc galben.

În aerul greu care mirosea a grajd, a carne arsă, a tutun iute, se amesteca și duhoarea oamenilor. Îmi închipui că și calele clipperrelor care transportau sclavi puteau la fel de insuportabil. Sudoarea curgea pe fețele congestionate ale australienilor mei — niște uriași cu ceafa rasă. Erau acolo Armstrong, Corbett, Lewis, căruia toată lumea îi spunea Bren, pentru că era specialist în mitraliere, Conklin și ceilalți ale căror nume le-am uitat și care se învălmășesc în amintirile mele. Singura figură pe care mi-o amintesc clar este cea a lui Eastward, iar fața lui e fața grotescă a morții : rotundă, enormă ca un dovleac, turtită, privea soarele cu ochii ieșiți din orbite. Eastward a fost atins în ceafă de un glonte exploziv și capul i s-a umflat ca un balon.

Oho ! cunoșteam bine soiul ăsta de oameni. Erau soldații cei mai buni dintr-o armată bună, robuști, disciplinați, eficienți, pe care gîndul

la o mică glorie sau dorința de evadare l-a aruncat în aventură. Erau descendenții obosiți ai albilor care străbătuseră șapte mări ca să găsească mirodenii, aur sau nimic, să afle dacă pământul e rotund. Înjurau și blestemau dar se temeau de Dumnezeu, iar ideea pe care o aveau despre rău și despre bine ar fi putut fi și mai proastă. Nu erau vorbăreți și știau să moară în tăcere. Erau anglo-saxoni și aveau orgoliul rasei : priveau restul lumii cu o afecțiune disprețuitoare.

Learoyd avea dreptate ; ăștia ar fi luptat, apoi ar fi plecat fără să se mai uite o dată măcar înapoi... Deocamdată, camarazii mei de război, ale căror figuri le-am uitat, beau și se veseleau.

Comanșii au cîntat *The Wearing of the Green*, iar noi ne-am ciorovăit multă vreme pînă cînd am căzut de acord asupra cîntecului cu care să le răspundem.

Ceva mai tîrziu s-a stîrnit un vînt care făcea să pîlpîie flăcările torțelor și să danseze umbrele noastre, dar ploaia nu s-a dezlănțuit. Femeia nu se mișcase din locul ei ; stătea tot ghemuită mestecînd betel și scuipînd pe unde se nimerea, ștergînd obrazul năclăit al maimuței ăleia mici și ne privea întruna cu o expresie năucă de parcă am fi fost niște enigme de nedezlegat.

— Mă întreb dacă e în stare să gîndească, am spus cu voce tare.

Anderson s-a întors spre mine :

— Asta-i Ngee-Șase-Degete, femeia lui Truu, comanșul ăla scund acoperit de pecingine, care

are buricul mare. La mîna stîngă are un deget mare în plus. Cred că e puțin idioată.

Nu-mi venea să cred, Anderson a stat mai tot timpul cu capul printre nori, a stat sus pe creastă pentru afurisitele alea de legături radio și cunoștea oamenii din sat mai bine decît mine. Mai remarcasem dealtfel că avea darul de a se face simpatizat și că iubea copiii. Ori de cîte ori cobora din austerul lui prepeleac, indiferent de oră, era întîmpinat de un cor vesel cu *Good morning ! Good morning !*

— Reușești să-i deosebești pe unii de alții ? Pentru mine toți sînt la fel.

— Eu știu să văd. Sînt crescător de oi și știu să văd, mi-a răspuns. Apoi mi-a explicat :

— Dacă dumneata vezi niște miei pe o pajiște, pentru dumneata toți sînt la fel. Dar nu și pentru mine. Eu îl cunosc pe fiecare în parte, știu că ăla e... lacom, că celălalt e zurbagiu... îi recunosc, ce mai ! Fiecare are un nume... Cu tipii de aici e același lucru.

Niciodată Anderson n-a vorbit atît de mult. De obicei se limita la adevărurile simple, la comentariile scurte. Cred, astăzi, că între el și locurile acelea se stabilise o profundă armonie. S-ar putea ca dintre noi toți el să fi fost cel mai apropiat de Learoyd. Dealtfel, a și plătit pentru acest lucru : la sfîrșitul războiului Fergusson l-a degradat, ca să-l învețe ce înseamnă disciplina, și l-a trimis *manu militari* la mieii lui din Queensland.

În zori mai fumegau încă vreo cîteva focuri prin valea învăluită în ceață. Optsprezece conteinere se aliniau ca niște cadavre între pilonii care susțineau casa lungă. Cele două care lipseau stăteau în continuare spînzurate de corzile paraşutelor în crengile de la liziera pădurii. Am fost nevoiți să tăiem copacii înainte de a se fi degajat cerul pentru ca nu cumva japonezii să repereze din avioane petele albe de mătase. Treaba a fost rezolvată de Conklin, artificierul, cu două calupuri de exploziv de mare putere.

Learoyd era bolnav. Zăcea pe o rogojină, în casa lungă, în partea unde locuia împreună cu Yoo. I-a fost rău toată noaptea şi Gwai a trimis după mine. L-am luat şi pe Corbett, infirmierul nostru, care mi-a şoptit la ureche :

— E pe moarte.

— Dar ce are ?

Corbett ridică din umeri :

— E epuizat. Are dizenterie... Şi malarie.

Pe rogojină zăcea imobil un spectru lugubru, spectrul lui Learoyd, masca pămîntie a morții

însăşi, mirosul ei şi suita ei : oribilul bîziit al muştelor.

Aproape totdeauna se iveşte un moment cînd nevoia de odihnă, de linişte a unui muribund devine mai puternică decît dorinţa lui de a trăi ; cînd e prea obosit şi se predă, se opreşte ca un naufragiat care deodată, în mijlocul mării, încetează să mai înoate. Semne imperceptibile, o moleşeală, o umbră de sfîrşeală se aştern pe faţa combatantului epuizat de o prea lungă bătălie : acesta e sfîrşitul, el îl acceptă, e de acum mort, numai că Moartea are o întîlnire şi aşteaptă ora hotărîtă. Rar se întîmplă — excepţie fac femeile — ca văzînd lupta pierdută, omul s-o continue pînă la capăt, fără nici un rost, fără nici o speranţă, iar Moartea să fie obligată să-şi smulgă victoria printr-o grea bătălie. La Learoyd nu se vedea nici un semn, nimic, nici spaimă, nici îndoială, nici dorinţă, nici oboseală, nimic. Toată energia lui era concentrată spre interior, iar eu nu vedeam decît un trup descărnat.

Cînd s-a ridicat după opt zile, m-am gîndit la icurile de lemn care despică pietrele, la forţa aceea invizibilă care m-a determinat să mă fac botanist.

Mi-am organizat micul meu război. Bren (Lewis) se ocupa de armament şi muniţii şi imediat a şi început să ţină în mînă miliţiile locale : comanşii n-au avut niciodată prea multe cartuşe de risipit, iar acum entuziasmul lor era la culme. În două zile trăgătorii cei mai dotaţi au ajuns ca de la o distanţă de trei sute de iarzi să bage toate

gloanţele într-o ţintă de mărimea unui cap de om — Learoyd îi deşţelenise bine. Speram să-i pot înarma pe toţi într-un răstimp relativ scurt, dar am hotărît totuşi să păstrăm în fiecare miliţie o secţie volantă, echipată cu sarbancane şi grenade. A fost o idee abominabil de genială ; genială pentru că eficacitatea mută a sarbancanelor în ambuscadele din junglă a depăşit toate speranţele noastre ; abominabilă pentru că e greu de imaginat o moarte mai cumplită decît cea la care te condamnă o rană făcută de o săgeată otrăvită.

Anderson a primit întăriri ; un alt operator radio. Reuşise să transforme trei comanşi în sursă de energie pentru generator, iar eu îl lăsam să le facă pe toate cum credea el de cuviinţă. S-a ocupat, de asemenea, din propria-i iniţiativă de şcoala lui Learoyd. Devenise profesor de engleză ! Am avut surpriza, cînd m-am întors din recunoaşterea pe care am făcut-o la est de Sembakung, să fiu primit cu : „Good *morning*, tipilor !"

I-am trimis pe Gwai şi Conklin, împreună cu un mic grup de oameni, în est, dincolo de satul lui Tamong Miri, ca să facă o recunoaştere prin împrejurimile Tarakanului şi să organizeze acolo serviciul nostru de informaţii.

Acum muruţii din întreaga regiune veneau la mine zilnic, cu grămada, să mă vadă. Îmi instalasem punctul de comandă într-o colibă situată la jumătatea drumului dintre casa lungă şi staţia de radio, ca să pun o oarecare distanţă între mine şi Learoyd. Am angajat un interpret,

Dali, un vlăjgan din nord, din regiunea vecină cu pămînturile Cîinilor Roşii, care învăţase malayeza înainte de război, pe vremea cînd lucra pe o plantaţie de cauciuc. Mi-am împărţit şi aurul : cîte o monedă, ca să pecetluiască alianţa, fiecărui om pe care îl consideram cît de cît important. Criteriul meu se baza însă pe principiul îndoielnic că oamenii au înfăţişarea pe care o merită, aşa că de fapt am împărţit aurul Băncii Angliei tuturor oamenilor din regat care aveau, după părerea mea, o mutră oarecum simpatică.

Armstrong, locotenentul Armstrong, a fost numit *quarter master*, responsabil în timpul absenţei mele, iar eu mă pregăteam, cu sufletul împăcat, să plec spre vest. Learoyd s-a oferit să mă însoţească. Se însănătoşise surprinzător de repede. Corbett i-a făcut, fără nici o iluzie, toate injecţiile necesare, iar Yoo i-a pregătit nişte misterioase băuturi din ierburi şi scoarţă de copac. În a opta zi s-a ridicat, palid şi slab, a făcut o baie în torent şi a mîncat o farfurie de orez cu carne de porc cu o poftă rapace. Ezitam totuşi să-l iau într-un marş atît de lung.

— Eşti prea slăbit, i-am spus, şi rişti să faci o recidivă care te-ar da gata.

— Moartea înseamnă să te culci şi să aştepţi... să dormi. Viaţa înseamnă să te ridici şi să umbli, mi-a răspuns el. Merg cu tine.

Călătoria a fost o încîntare. Am plecat însoţiţi de o escortă veselă, de dimineaţă, îndată după ce s-a oprit ploaia, şi am coborît pe torent vreme de vreo şase ore, pînă la Sembakung. Valea, care la început era largă, se strîmta treptat pentru

ca în cele din urmă să se transforme în niște chei întunecoase, reci și umede ca un abis, deasupra cărora se vedea o vegetație bogată ce se apleca amenințătoare peste vidul de dedesubt. La ultimul cot aerul deveni brusc mai uscat, o adiere călduță ne mîngîia obrajii, zgomotul torentului se auzea tot mai departe ; eram orbiți de strălucirea soarelui care cobora spre asfințit, și dintr-o dată am avut senzația fizică a libertății. În fața noastră marele fluviu își unduia tăcut apele-i roșii.

Learoyd luase cu el carabina pe care i-o dădusem eu și se distra trăgînd în ținte improvizate, iar ecoul detunăturilor se repercuta multă vreme cu o sfîșietoare cruzime în seninătatea vastei văi luminoase. Era încîntat că arma e semiautomată și că e foarte ușoară, dar a discutat mult cu Corbett dorind să știe dacă glontele avea suficientă forță de șoc încît să oprească imediat în loc un om care aleargă în pas de asalt. După apusul soarelui a omorît un *mouse-deer*, pe care l-am mîncat în aceeași seară cînd am făcut o haltă. *Mouse-deer*-ul e într-adevăr un animal stupid, fermecător dar atît de stupid, încît se aruncă înnebunit în calea vînătorului care-l urmărește. Sub numele de *plandok* sau *Unchiul Bôo* el este un fel de Fra Diavolo al folclorului murut, e micul spiriduș, cinic și năzdrăvan din fabule, care exploatează prostia oamenilor și le ridiculizează slăbiciunile. După ce l-am mîncat, fript pe jăratic și garnisit cu verdețuri, umplut cu mirodenii și coriandru

verde, Learoyd ne-a povestit una din diabolicele lui aventuri.

— A fost odată un om pe care îl chema Boong şi o femeie pe care o chema Yoong. Amîndoi erau foarte nefericiţi pentru că tocmai îşi înmormîntaseră copilul care murise de foame. Era pe vremea marii secete cînd apele fluviului Sembakung ajunseseră un firicel de apă, albastru ca cerul, iar frunzişul pădurii se făcuse roşu. Era pe vremea cînd toţi bivolii se cufundaseră în mlaştina ce se numeşte astăzi „Cimitirul coarnelor," pierind îngropaţi de vii cînd nămolul s-a întărit. Era pe vremea cînd chiar şi Geniile se refugiaseră la dragonul Biiri, în măruntaiele pămîntului, pentru că afară era prea cald, lăsînd oamenii în voia soartei, fără apărare şi fără lege.

Boong omorîse un şobolan prăpădit, pentru fiul său, dar pînă să ajungă acasă copilul murise. Yoong aprinse focul ca să prăjească şobolanul. L-au mîncat amîndoi şi au băut mult ayak, pentru că într-adevăr erau foarte nefericiţi.

Unchiul Bôo, *mouse-deer*-ul, înfometat, adulmecă mirosul de mîncare şi se apropie de foc plin de speranţe. Yoong, femeia, a pus mîna pe el şi l-a vîrît într-un coş. „Ăsta va fi prînzul nostru de mîine, spuse ea soţului."

Numai că Unchiul Bôo nu voia să fie mîncat şi făcea mare tărăboi, ţipînd mai tare ca un cîrd de maimuţe la răsăritul soarelui : „Eu sînt centrul lumii : voi nu existaţi decît în capul meu. Dacă mă omoriţi, în clipa în care voi pieri eu veţi pieri şi voi. Şi toată lumea o dată cu voi. Şi

nu va mai exista nimic. Nimic. Numai beznă veşnică într-o noapte fără stele."

De fapt Unchiul Bôo făcea atîta zarvă pentru că se temea de moarte. Yoong, zgîlţîi de coş ca să-l facă să tacă, iar Boong, obosit de vînătoare şi de ayak, adormi. Cînd s-a trezit, focul era stins. Noaptea era atît de neagră încît a crezut că lumea dispăruse. I s-a făcut frică. Şi-a adus aminte de spusele lui Bôo şi s-a rugat de el să facă iar lumea aşa cum era mai înainte. Unchiul Bôo pretindea însă ca înainte de toate să iasă din coş : „Suflă în cenuşă, pune cîteva vreascuri uscate pe tăciuni, iar eu voi spune luminii să se reîntoarcă".

De îndată ce flăcările au prins să lumineze iar pădurea, Boong s-a simţit mai liniştit şi voia să-şi continue somnul, dar Unchiul Bôo i-a spus : „Eu sînt centrul lumii şi tu nu exişti decît în capul meu ; dacă nu vrei ca toate să dispară, dă-mi ceva de mîncare". „Dar n-am nimic, răspunse Boong. Doar două oscioare de şobolan. Mi-e foame şi mie."

Unchiul Bôo mirosi oasele cu dezgust : „Sînt mîhnit că aud asemenea vorbe, dar măcar lasă-mă să sug puţin lapte de la femeia ta".

Unchiul Bôo era atît de înfometat încît muşcă sînul femeii şi îi mîncă inima.

„Acum femeia ta e moartă. Nu mai e bună de nimic. Frige-o şi hai s-o mîncăm împreună."

Boong plînse mult dar îi dădu ascultare Unchiului Bôo, pentru că vă spuneam, era pe vremea cînd chiar şi Geniile fugiseră, lăsîndu-i pe oameni în voia forţelor răului.

După ce au mîncat-o pe Yoong, Unchiului Bôo tot îi mai era foame :

„Eu sînt centrul lumii şi tu nu exişti decît în capul meu. Dacă nu vrei să pieri, lasă-mă să-ţi mănînc un picior. Vei putea să umbli cu celălalt sprijinindu-te într-un toiag."

Boong plînse mult mai tare acum pentru că pierderea piciorului îl durea mai mult decît pierderea soţiei, dar nu voia ca lumea să dispară. Unchiului Bôo tot îi mai era foame, aşa că îi ceru şi celălalt picior, apoi mîinile şi, în sfîrşit, săturîndu-se, se întinse pe spate şi dormi buştean pînă dimineaţă. Cînd se trezi, simţi că moare de sete şi coborî la Sembakung, fără să-i pese de gemetele lui Boong care nu se mai putea mişca. Se aşează pe malul fluviului care acum nu mai era decît un rîu îngust, strîns între două bancuri de mîl roşu, crăpat de arşiţă, şi bău cu atîta poftă că nici nu băgă de seamă trunchiul de copac mare şi noroios, care plutea pe firul de apă. Scăpă ca prin urechile acului de fălcile îngrozitoare ale trunchiului noroios. Unchiul Bôo mîncase şi băuse prea mult ca să mai poată fugi de bătrînul crocodil care grohăia pofticios.

„Bună ziua, îi spuse el crocodilului, te căutam, tocmai ţi-am pregătit o masă pe cinste."

Bătrînul crocodil se mai apropie încă puţin de el şi urlă : „O masă pe cinste ? Dar pe o rază de cincizeci de leghe nu mai e nimic de mîncare. Ce masă ?" „Un om." „Un om ? repetă crocodilul. Numai că oamenii aleargă prea repede şi sînt la fel de periculoşi ca şi bivolii înfuriaţi."

„Asta n-o să-ți poată scăpa. Ascultă-mă, o, stăpîne al fluviului, eu am mîncat și am băut prea mult și sînt obosit. Am să mă urc pe spatele tău și te duc pînă la el.“ „Un om, mai repetă o dată bătrînul crocodil. În viața mea n-am mîncat decît un singur om, dar de atunci a trecut atîta vreme că i-am uitat gustul. Să mergem !“

După ce l-a dus la Boong, Unchiul Bôo a coborît de pe spinarea crocodilului și a plecat liniștit în pădure. Bătrînul crocodil, care era un rafinat într-ale mîncării, și-a zis că Boong ar fi mult mai bun dacă l-ar lăsa o vreme la marinat, într-o groapă de pe malul fluviului. Îl tîrî deci după el. Boong se cufundă în apă plîngînd și lumea dispăru într-adevăr, dar numai pentru el.

SEMBAKUNG curgea încet pe sub stele, printre două ziduri vegetale, ca o scurgere de lac negru, fără vîrtejuri, fără valuri, fără o undă, impasibil, tăcut, mort. Uneori un scurt clipocit, un freamăt uşor, o pulbere de diamant iradia pe suprafaţa şlefuită a apei ; semne efemere de viaţă, care erau imediat şterse de fuga nevăzută a marelui fluviu în noapte, spre delta lui sălbatică, spre mare.

Aşa se scurgea vremea. Sub cerul umed al dimineţii. Sub cerul torid al amiezii. Sub soarele adevărului fără nuanţe, al binelui şi al răului ; cînd tot ce e în umbră pare sortit beznei, şi tot ce e în lumină — decolorat, purificat, înălbit — pare salvat. Soarele crud, vertical, care de pe acum aşeza masca morţii pe feţele viilor, cernind cu negru obrajii şi orbitele ochilor. Soarele mare, roşu, al crepusculului, care inundă în sînge pămîntul acesta acoperit de umbre. Cerul nopţii...

Aşa se scurgea vremea.

Răpăitul duşmănos al ploii, splendoarea sinistră a junglei, norii fără margini, Orion, şi

Altair din constelația Vulturului, bucuriile fizice ale trupului, căldura prieteniei... Viața !

Learoyd era într-adevăr rege. În aceste zile l-am văzut guvernînd, conducînd. L-am văzut făcînd dreptate sub un copac. L-am văzut poruncind după cum îl îndemna bunul lui plac. L-am văzut temut, admirat, respectat, invidiat. L-am văzut iubit. Pot spune, pe Dumnezeul meu : l-am văzut rege.

Mergînd pe urmele lui am străbătut văi largi, am urcat spre izvoarele torenților, am trecut peste creste albastre. M-am scăldat în cele mai răcoroase ochiuri de apă din pădurea Geniilor. Am dormit prin multe sate, am asistat la multe ciorovăieli și la multe dispute pentru fel și fel de nimicuri cărora el le-a pus capăt. Learoyd călătorea fără bagaje, însoțit de escorta lui de războinici. Peste tot era primit cu bucurie și respect. Era un om simplu, își găsea timp pentru toți, chiar dacă adesea era obligat să-și petreacă nopțile ascultînd povești năstrușnice, în care era vorba de ulcioare cu dragoni, de sclavi și de sînge. Cînd toate problemele erau rezolvate și după ce toți oamenii se linișteau, eu îl auzeam repetînd nedeslușit un cuvînt pe care nu-l cunoscuse mai dinainte, pînă cînd îl pronunța corect și îi înțelegea bine sensul ; apoi scotea pana de calao, călimara de bambus și îl nota pe dosul unui afiș de propagandă de-al japonezilor, care îi servea de notes, în scrierea fonetică inventată de el, și în care accentele specifice erau reprezentate prin semne ciudate — mici pă-

trate, triunghiuri, cercuri — pe care numai el le înțelegea. Adesea își încheia noaptea cu vreo fată care avea trupul „modelat de Genii". Cînd am ajuns să fim prieteni mi-a propus să mă căsătoresc — provizoriu, numai pe timpul ședерii mele acolo — cu o tînără văduvă din neamul lui Senghir. Am refuzat. Voiam ca trupul meu să asude, să tremure, să se ostenească. Voiam să-l hrănesc și să-l adăp. Încercam o animalică bucurie cînd îl forțam, cînd îl împingeam pînă la limita eforturilor, cînd îl cufundam în apa înghețată a unui torent și îl spălam de oboseala, de transpirația, de murdăria adunată de-a lungul unui drum greu. Apreciam norocul de a avea o cană de ayak, seara, la apusul soarelui, și o țigară, în zori, cînd tremuram de frig și umezeală, focul după ploaie, orezul după o zi de foame. Savuram chiar și beatitudinea digestiei prelungite după o orgie cu carne de porc și de bivol, dar refuzam căldura unui trup de femeie. Eram convins că trupul trebuia să rămînă cu trupul și spiritul cu spiritul și mă temeam ca de o slăbiciune rușinoasă de momentul în care ele s-ar fi întîlnit. Refuzam afecțiunea.

— Vorbești de viață, de bine, de rău dar ești lipsit de afecțiune. De aceea și ești inuman, mi-a spus Learoyd.

Corpul meu era un instrument, un sclav totdeauna la dispoziția mea. Eram convins că războiul trebuie să fie cast, eram convins... Dar la dracu cu convingerile mele !... Blestemul cărnii !... „Ea mănîncă, se șterge la gură și

spune : n-am făcut nici un rău !...“ Vechea mea moştenire !...

— Ştii, ţi-am propus-o aşa, într-o doară, mi-a mai spus Learoyd, dar mi-ar fi convenit să am un ochi îndreptat spre corbul ăla bătrîn. Şi ochiul de femeie n-are pereche.

Learoyd nutrea o dragoste deosebită faţă de armata comanşă, armata lui. Inspecta cu regularitate miliţiile locale. Şi-atunci descopeream în el, ca o pecete ce nu mai poate fi ştearsă, bunele şi vechile tradiţii ale corpului de subofiţeri ai armatei britanice. O dată l-am văzut făcînd dreptate. Afacerea era importantă tocmai pentru că două miliţii locale luaseră fiecare partea satului din care făcea parte şi erau gata să se încaiere.

Era într-una din după-amiezile acelea crepusculare cînd cerul negru apăsa ca un capac de plumb peste pămîntul cuprins de neliniște ; cînd furtuna care pluteşte în aer te exasperează şi cînd ai impresia că prin umbră dau tîrcoale turbarea, ura, cruzimea, ca spiritele rătăcitoare ale unor puteri malefice. Înţelepţii din consiliu au abordat subiectul ce le stătea la inimă într-un fel atît de întortocheat, încît mă întreb cum de-a reuşit Learoyd să desluşească fondul problemei. Înţelepţilor ălora blestemaţi, adunaţi în căldura jilavă din casa lungă, le-a trebuit mai bine de o oră pînă să dea drumul poveştii lor încîlcite ; din fericire, nu era încă ceasul la care începeau să bea ayak.

— ...O bivoliță trebuia să fete. Și în celălalt sat, cel din amonte, o altă bivoliță era în aceeași stare... Numai că cei din amonte sînt niște mincinoși, ăsta-i fapt cunoscut... Aagan nu mi-a dat nici pînă azi ulciorul promis ca zestre, pentru căsătoria lui...

Learoyd îmi traducea frazele acelea dezlînate. Transpira ascultînd poliloghiile acelea absurde, dar îmi dădeam seama că e îngrijorat.

Miezul întregii afaceri consta în aceea că unul din cei doi bivoli proaspăt fătați dispăruse. A murit ? A fost mîncat de vreun animal sălbatic ? Și fiecare sat pretindea că supraviețuitorul este al său. Pentru vițelul acela oamenii erau gata să se strîngă de gît — pentru un pui de bivol care nu avea nici două sute de livre. Dar și pentru a-și apăra onoarea, cred, și din plăcere.

Learoyd convocă pe un teren neutru consiliile celor două sate. El s-a așezat sub nu banian ; oamenii din aval de o parte, cei din amonte de cealaltă, aruncîndu-și reciproc priviri ucigătoare ; între ei — vițelul care păștea liniștit. De jur împrejur, cele două sate, cu mic cu mare, cu femeile și copiii, lăsînd impresia că dintr-o clipă într-alta vor pune mîna pe bîte și bolovani. Dincolo de ei, ceva mai departe, jungla încremenită ce părea că așteaptă, iar deasupra, cerul din ce în ce mai negru, din ce în ce mai greu : furtuna ! Aveam mare poftă să fac și eu pe judecătorul și să împart dreptatea așa cum mă pricepeam, să iau coltul și să omor blestematul ăla de animal iar ei să și-l împartă pe din două și să se termine odată povestea.

Learoyd le-a spus să aducă bivolițele. Vițelul, care se culcase, s-a ridicat deodată în cele patru labe, înspăimîntat, ne-a privit îndelung, cu botul întins spre noi, mestecînd un fir de iarbă și scuturîndu-și urechile ca să alunge muștele, apoi a luat-o la galop spre cei din amonte și s-a oprit lîngă bivoliță, adulmecîndu-i ugerul. Lumea începu să rîdă în hohote și la cîteva clipe după aceea furtuna se dezlănțui cu un tunet înfundat stîrnind un vîrtej de vînt. Se porni și ploaia de parcă forțele malefice și-ar fi recunoscut înfrîngerea.

Așa se scurgea vremea...

Ne-am dus pînă la Tomani. Ultimele mile le-am făcut desculț pentru ca patrulele japoneze să nu descopere urme de bocanci care, evident, ar fi indicat prezența unui alb, și am lăsat în urma mea, prin noroi, o dîră de sînge. Din fericire nici o rană nu s-a infectat. Am văzut cu binoclul primul japonez : o santinelă în fața unei barăci de piatră. Avea o pușcă lungă, cu baionetă, o caschetă de jocheu și ochelari rotunzi. Îmi amintesc foarte bine de el pentru că aș fi putut să-l omor, aș fi putut lua pușca de la un comanș, să-l ochesc și să-l omor numai așa, pentru nimic. Știu însă că nu am făcut acest lucru pentru a nu stîrni și mai mult mînia armatei japoneze. Dar am fost totuși surprins cînd am descoperit în mine atîta violență rece, calculată. Semnul lui Cain !

Au trecut două camioane, gîfîind, prin zăpușeala amorțită și santinela a dispărut în norii

de praf roşu pe care l-au ridicat în urma lor. În jurul nostru lătrau cîinii.

La reîntoarcere am urcat pe valea rîului Tungkalis, pe vechiul drum japonez, care acum se pierdea într-un haos de chei, de stînci, de rîpe, de gropi umplute cu apă mocirloasă infestată de lipitori, de hăţişuri formate din tulpini de bambus căzute la pămînt, de spini încîlciţi, de junglă elastică ; un exuberant infern vîscos dominat de magnificele şi seninele păduri de pe creste. Primul cîmp de luptă al lui Learoyd. Ultimul drum al lui Tamong Miri Fiorosul.

Seara am făcut o haltă într-un luminiş întins, la oarecare distanţă de rîu, bucurîndu-ne de marele lux al muruţilor : un cer senin. Comanşii au fript un mistreţ şi au fiert orez în nişte tulpini de bambus scobite. Noaptea era limpede, ploaia de după-amiază spălase cerul. Eram fericiţi. După cină ne-am întins pe spate, lîngă vetrele cu jăratec, şi priveam cerul mestecînd între dinţi un fir de iarbă. Lumea era tăcută. Noi vorbeam despre lucruri de demult, despre tot ce poţi spune la lumina stelelor cînd eşti fericit... despre prietenie ! Mi-am luat binoclul ca să mă uit mai de-aproape la Orion şi la Altair şi vedeam mijind alte mici puncte luminoase, care cu ochiul liber erau invizibile. Mai erau şi altele pe care nici cel mai puternic telescop nu le-ar fi putut descoperi... Era o noapte dintr-acelea binecuvîntate cînd uiţi că omul e un străin în trecere pe acest pămînt, că viaţa, prietenia, moartea n-au mai multă importanţă decît desti-

nul firului de iarbă pe care-l ţineam între dinţi ; că natura nu e nici blîndă, nici crudă, nu e nimic...

Un val de ceaţă albă urca încet dinspre Tungkalis, ca o apă liniştită, inundînd fără nici un zgomot valea de sub noi, ştergînd rîpile, învăluind copacii din apropiere. Learoyd aruncă pe jăratec un braţ de tulpini uscate de bambus şi flăcările înalte prin care pocneau mii de scîntei au zăgăzuit în jurul nostru fantomatica maree. Comanşii, văzînd feţele noastre fericite, s-au înveselit şi s-au întins la vorbă pînă în zori.

Culegeam seminţe, uscam epiphite, orhidee pentru ierbarul din Kew. Luam note ca să-mi corectez lucrarea mea din 1936. Îmi completam documentarea asupra anumitor specii : banianul (moracee) cel temut şi venerat de muruţi, o monstruoasă caracatiţă vegetală care gîtuia copacii din preajma lui şi dărîma zidurile, cum s-a întîmplat la Borobodur şi la Angkor ; *Antiaris toxicaria,* care furniza otravă pentru săgeţi şi al cărei efect înspăimîntător asupra omului aveam să-l văd în curînd ; *Hopea odorata, Alstonia scholaris...*

În timpul acestei călătorii am stat permanent în legătură cu Armstrong şi cu australienii mei. Learoyd organizase încă mai de mult o reţea de comunicaţii prin curieri care făceau ştafeta şi care funcţiona zi şi noapte ; un adevărat „Poney Express" (aveau chiar şi doi cai luaţi de la japonezi cu care galopau prin Cîmpia

Elefanților). În opt zile o veste putea ajunge de la un capăt la celălalt capăt al teritoriului. Am aflat că Gwai și Conklin au ajuns fără încurcături lîngă Tarakan, că noi paraşutări avuseseră loc, că Fergusson voia informații în legătură cu aerodromurile din zona golfului Brunei. Learoyd continua să-și administreze regatul. Avea lungi consfătuiri cu oamenii lui de legătură...

— Cînd șefii de triburi vor învăța să citească, treburile vor merge mai bine, le voi putea trimite ordinele mele în scris...

Ne-am întors în sat. S-au făcut alte și alte paraşutări. Am pus să se construiască o pistă de aterizare pentru avioanele ușoare în vederea debarcării ce se apropia. Misiunea mea începea să se închege : aveam acum aproape cinci sute de oameni, bine antrenați, bine înarmați, și care erau oricînd gata de acțiune ; primeam ample informații despre japonezi și aveam o a doua echipă de radiofoniști dotată cu un emițător pentru convorbirile mele cu Morotai. Acum Anderson profita de ceasurile lui de răgaz ca să învețe limba murută și ca să construiască o goeletă cu trei catarge într-o sticlă de „Cerb alb" — o imitație japoneză a whisky-ului White Horse — pe care o descoperise nu știu unde și o băuse împreună cu Truu-Buric-Mare și cu ceilalți doi comanși care pedalau la dinam ; goeleta voia să i-o dea cadou micului prinț cu ochi cenușii cu care se împrietenise...

Așa se scurgea vremea...

Musonul de nord-est se potolea pe nesimțite, brize muribunde se învîrteau ca niște sălbăticiuni în cușcă, provocînd cu nehotărîrea lor formidabile furtuni. Apoi, încetul cu încetul, începu să capete putere un curent regulat ce venea dinspre sud-est ; alizeele Oceanului Indian aplecau spre nord coroanele copacilor, aducînd cu ele mirosuri mai grele, o lumină mai dură, un aer mai încărcat de presimțiri confuze.

În toată această fericită perioadă, pînă la 1 mai, japonezii au stat într-o decentă lîncezeală.

Partea a doua

ALIZEELE DE SUD-VEST

...Tell them of what thou alone hast seen,
then what thou hast heard...
Tell them of battles and kings, horses, devils,
elephants and angels, but omit not to tell them
of love and suchlike...

RUDYARD KIPLING

(Life's Handicap)

...Povestește-le ceea ce tu singur ai văzut, apoi
ceea ce ai auzit...
Povestește-le de bătălii și de regi, de cai, de elefanți,
de îngeri, dar nu uita să le povestești
despre dragoste și despre alte lucruri asemănătoare...

LA 2 mai am aflat de căderea Berlinului şi abia la 11 mai de moartea lui Hitler şi de capitularea Germaniei. Veştile acestea ne-au lăsat aproape indiferenţi : erau lucruri la care ne aşteptam. Războiul din Europa, la care totuşi am participat, mi se părea acum atît de departe încît îmi devenise străin. Learoyd nu voia să audă de el : nu-l interesa. Australienii mei, care făcuseră campania în Africa, improvizaseră totuşi, deşi fără prea mult entuziasm, o mică serbare, spre marea încîntare a muruţilor pe care nu-i prea interesa somnul şi erau foarte bucuroşi cînd aveau prilejul să-şi petreacă noaptea ţinînd discursuri şi bînd ayak.

Ceea ce mai rămăsese din război se cîştiga departe de aceste locuri. Cele două formidabile curente — zdrobitoare şi devoratoare — ale înaintării aliaţilor, treceau, unul la opt sute de mile spre est, prin Filipine, celălalt cam la două mii de mile în nord-est, prin Birmania, lăsînd la o parte micul nostru regat de junglă şi ploi : Borneo nu era decît o vagă ameninţare în flancul stîng al lui MacArthur.

Nici Statul Major aliat, nici Fergusson nu puteau bănui ce anume se întîmplă sub bolta de verdeață sub care ne aruncaseră fără să stea pe gînduri. Statul Major voia pur și simplu să asigure securitatea flancului stîng cu cît mai puțină cheltuială. Fergusson avusese și motive sentimentale ; voia să recucerească o parcelă din imperiu, să dea regelui Angliei ceea ce aparținea regelui Angliei. Noi eram instrumentele politicii lui. Numai că iată, sub bolțile copacilor, în penumbra junglei, am dat peste un farmec, peste o vrajă care ne-a intoxicat pe toți, pentru totdeauna și, încetul cu încetul, lumea exterioară — „dincolo" cum îi spuneam noi atunci — și-a pierdut consistența și realitatea.

Totuși, la 1 mai „dincolo" irupsese aici. La Tarakan a debarcat o brigadă australiană și parcă pe neașteptate cineva ar fi dat cu piciorul într-un furnicar. Atît la est cît și la vest japonezii au început să se agite, să alerge în dreapta și-n stînga, arestînd notabilitățile, masacrînd suspecții, incendiind satele, terorizînd populația. O rezistență surdă, care o vreme fusese anemiată de sîngeroasele represiuni din 1944, se declanșă pe întregul litoral. Un val de oameni caută refugiu în junglă. Chinezi, malayezi, ibani, dusumi și-au părăsit satele, alungați de teamă, de foame și mizerie și au pătruns tot mai adînc în interior, urcînd pe văile fluviilor sau pe puținele cărări din junglă. Mulți s-au rătăcit și au pierit învîrtindu-se în cerc fiindcă nu se mai puteau orienta în tune-

lul de vegetație. Unii au fost găsiți și îndrumați de patrulele comanșe. În sfîrșit, alții, după multe zile de pribegie, au răzbătut prin pădure, livizi, morți de spaimă, și s-au lungit la pămînt, sfîrșiți, printre pilonii caselor lungi de la periferia teritoriului. Regatul murut a semănat o vreme cu o insulă de pace, bătută de furtună, pe care eșuau epavele naufragiaților.

Learoyd era îngrijorat de această jalnică invazie care amenința integritatea, orgolioasa izolare a poporului său. Nu voia ca noii veniți să stea prin sate. A pus să se construiască pentru ei cantonamente în păduri. Gwai, Senghir, toți șefii „cu urechile pline de înțelepciune" se temeau ca și el ca nu cumva acest contact forțat cu lumea exterioară să declanșeze niște transformări ce nu puteau fi controlate, și Learoyd știa că dacă ușa a fost o dată deschisă, e greu s-o mai închizi. Presimțea, pe bună dreptate, că poporul său nu e încă pregătit să înfrunte secolul XX ; că îi trebuia o lungă perioadă de evoluție în aceleași condiții de izolare, pentru că altminteri risca să degenereze, cum au pățit Clinii Roșii care au ajuns o subcategorie de malayezi, inadaptabili, declasați, decăzuți. Și mai ales se temea de ceea ce va fi după război, gîndindu-se că acești refugiați, primiți acum din milă, ar putea reveni într-o bună zi ca să pună mîna pe pămîntul muruților. Zadarnic îi spuneam că regatul lui, pierdut în junglă, nu prezintă interes nici pentru plantatorii de ceai, nici pentru cei de cauciuc, nici măcar pentru cei care făceau prospectări, de-

oarece era prea inaccesibil ; nu reuşeam să-l conving. Avea ciudata credinţă că o hoardă rapace de oameni înnebuniţi de bogăţiile din domeniile Geniilor se va reîntoarce ca să le jefuiască.

Abia mult mai tîrziu, în timpul bătăliei de pe Muntele Morţilor, mi-am putut explica îngrijorarea lui ce părea fără noimă. Rîul Tabuk Libang, din nordul muntelui, avea în mîlul pe care-l ducea la vale praf de aur. Learoyd deschisese un şantier pe care lucrau vreo douăzeci de japonezi, foşti auxiliari ai armatei nipone, luaţi prizonieri de către comanşi. Am dat peste această exploatare urcînd întîmplător de-a lungul văii. În ciuda prieteniei noastre, Learoyd nu-mi vorbise nimic despre ea : se îndoia totuşi de mine, se temea de diabolica fascinaţie a aurului. Cu toate că m-a văzut împărţindu-mi aurul !... Randamentul exploatării era foarte slab, şi chiar dacă s-ar fi folosit mijloace moderne, aurul ar fi fost mult prea scump ca să constituie o ispită. Dar Learoyd nu ştia ; credea că încetul cu încetul, punînd bob lîngă bob, va aduna o comoară care-l va ajuta să scape regatul de zguduirile ce s-ar fi produs după război.

Learoyd n-avea nici un motiv de îngrijorare fiindcă toţi aceşti bieţi refugiaţi nu visau decît la un singur lucru : să se întoarcă la orezăriile lor, în satele lor de la gurile fluviilor, să ajungă iar pe coasta cu aer răcoros şi curat, să revadă din nou culorile strălucitoare, spaţiile întinse peste care privirile puteau rătăci cu încîntare, orizonturile deschise, cerul senin şi marea. Pă-

durea îi îmbolnăvea, se simţeau apăsaţi, neliniştiţi. Aveau mereu impresia că îi pîndeşte o ameninţare mocnită, insesizabilă. Au plecat în august, de îndată ce situaţia le-a permis ; au întors spatele beznei şi au alergat spre lumină şi spre soare ca nişte prizonieri puşi în libertate. Pînă atunci s-au apucat cu multă rîvnă de treabă, au defrişat cîteva luminişuri mici, care nu puteau fi văzute din avion, şi cultivau acolo orez de munte, tapioca şi legume. A trebuit totuşi să-i conving pe cei de la Morotai să-mi trimită de urgenţă cîteva „Liberatoare" cu orez, porumb şi sare ca să evit foametea.

Chinezii sînt grădinari foarte abili şi Learoyd a dat ordin ca trei sau patru dintre ei să fie duşi din sat în sat ca muruţii să profite de experienţa lor în materie de irigaţii ; unul dintre aceştia, deprimat din cauza singurătăţii, s-a lăsat să moară de tristeţe.

Australienii mei s-au ocupat de instruirea oamenilor capabili să lupte ; foarte curînd un mare număr de voluntari era gata să se întoarcă în zona de coastă spre a lua contact cu formaţiile de guerillă. Serviciul nostru de informaţii recruta noi agenţi, şi ca să scurtăm timpul de transmitere a informaţiilor, am trimis o echipă radio, însoţită de o grupă de protecţie, la vest de rîul Padas, în zona de nord a munţilor Crockers Ranges, care domină cîmpia de la Beaufort şi golful Brunei.

În est se dădeau în continuare lupte sîngeroase în jurul capului de pod australian de la Tarakan. Am hotărît să mă duc acolo ca să co-

ordonez acțiunea noastră. În după-amiaza zilei de 13 mai, un mic „Auster" m-a cules de pe terenul nostru de aterizare. În linie dreaptă, între noi și Tarakan, nu era o distanță mai mare de o sută cincizeci de mile, dar în ziua aceea, la sud de Sembakung s-au strîns nori groși de un brun murdar, și a trebuit să facem un mare ocol, spre est, pînă la ocean, să zburăm de-a lungul meandrelor pe care le făcea coasta învăluită în ceață, trăgînd mereu cu ochiul la indicatorul rezervorului de benzină, pentru a ateriza în *extremis*, la căderea nopții, tocmai după ce japonezii începuseră un bombardament de hărțuire.

Statul Major al brigadei ne-a făcut o primire călduroasă. Gwai și Conklin făcuseră treabă bună, informațiile transmise de ei au permis ca în cîteva ore cerul să fie curățit de avioanele japoneze și să fie distruse numeroase depozite de muniții camuflate în junglă.

Am rezolvat rapid problemele legate de coordonare și, la cină, am povestit istoria lui Learoyd, a armatei comanșe și a regatului murut. Nu cred că am trezit un prea mare interes în rîndul auditorilor. Un medic-colonel, cam beat, mi-a oferit un „Auster" sanitar ca să-l evacueze pe „țicnitul" meu și s-a împotmolit în niște teorii cu privire la mitul lui Robinson Crusoe, al „bunului sălbatic" și în legătură cu inaccesibilul *El Dorado*, pentru ca în cele din urmă să se oprească brusc și să împingă spre mine o sticlă cu whisky :

— Bea din ăsta că berea o să ne îmbrobodească pe toți.

Ceilalți convivi manifestau interes doar din politețe, dar simțeam în ei neîncrederea instinctivă a militarului de profesie față de amatorii în zdrențe, față de dezordine, aventură și indisciplină. După aceea s-a discutat numai despre *Africa Korps*, Rommel, Tobruk, Marsha Matru, și despre luptele de la El Alamein. M-am simțit singur, foarte departe de acești oameni lipsiți de curiozitate, al căror spirit părea uscat de teribilul vînt din deșertul grandorilor și servituților militare... Whisky-ul doctorului abracadabrant și oboseala mă făceau nedrept : de patru ani de zile această brigadă avusese multe de îndurat și sîngerase pe numeroase cîmpuri de luptă ; i-a fost indicat un obiectiv nou și mai sîngera încă, sîngera mereu. Aceasta era adevărata față a războiului, dar eu nu mă puteam împiedica să-mi spun în continuare că totuși, în pădurile noastre, aerul era mai plin de viață.

Artileria a bubuit toată noaptea. Cu puțin înainte de a se lumina de ziuă, am fost trezit de urlete și de răpăituri înnebunite de arme automate ; sniperii japonezi, voluntarii morții, se infiltraseră în perimetrul nostru de apărare și atacaseră corturile statului major. Tumultul a ținut pînă la răsăritul soarelui.

Pe la amiază am plecat spre Morotai cu un avion plin cu răniți care nu scoteau o vorbă.

La jumătatea drumului, deasupra mării Celebes, am întîlnit un uriaş nor imobil, ca un animal cenuşiu ce stă la pîndă. Avionul era zgîlţîit, zguduit ; o mînă nevăzută părea că vrea să-l sfarme. Răniţii gemeau, se văitau monoton. Atunci s-a ridicat un băiat înalt, slab. Mîinile lui negre de cheagurile de sînge uscat, şi roşii de sîngele proaspăt, îl împinseră la o parte pe infirmier :

— Lasă-mă-n pace, spuse cu o voce înfundată.

Ochii stinşi, cufundaţi într-o faţă lividă, implorau parcă. Impresionat, infirmierul se retrase la oarecare distanţă. Băiatul înalt şi slab se clătină încă multă vreme. Moartea şi-a pus pecetea pe toată faţa lui exceptînd ochii care priveau fix, drept înainte, cu o voinţă sălbatică, spre ceva tainic.

— Lasă-mă-n pace, repetă el pentru ultima oară, apoi se auzi un gîlgîit ciudat şi căzu încet, ca un copac tăiat.

Frisoane, tremurături uşoare îi agitau trupul. Viaţa mai stăruia încă... şi dintr-o dată n-a mai fost nimic.

Undeva, în mijlocul Mării Celebes, la 14 mai 1945, la orele cincisprezece şi treizeci şi două de minute (ora locală). Ce drum lung trebuia să faci ca să ajungi acolo, şi nimeni nu ştia nimic despre asta.

Cînd să debarcăm am aflat că mai era un mort la bord, zăcea chircit pe o coastă. Părea că doarme, dar ochii lui erau insensibili la lumină şi gura încremenită rîdea.

Morotai se schimbase mult după plecarea mea. Devenise o bază confortabilă, cu cinematograf, club, cu ierarhie severă şi certuri sterile. Plajele erau înţesate de G. I's care se bălăceau în apă ca nişte new-yorkezi în *week-end* la Coney Island. Fergusson mă aştepta la emiţătorul Forţelor Speciale.

FERGUSSON era şeful nostru. El ne adusese, unul cîte unul, şi ne asigurase o pregătire pe care ar fi invidiat-o chiar şi cei mai mari criminali ai lumii. La şcoala specială de comando din Great Barrier Reef, el ne învăţase, cu un entuziasm terifiant, să trimitem în cel mai scurt timp o fiinţă vie pe lumea cealaltă, să furăm, să distrugem orice fel de construcţie omenească, pe scurt, să facem rău sub toate formele. După ce ne înarmase în acest fel împotriva unei lumi nemiloase, ne-a dat brînci ca să-i îndeplinim ţelul : să recucerim şi să-i restituim regelui imperiul pierdut.

Umbra lui se întindea peste întreaga noastră acţiune. El era mentorul nostru şi, în acelaşi timp, magistru, tată roman şi „înţelept cu urechile mari". Cînd m-a primit, în 1944, îndată după sosirea mea la Darwin, mi-a spus :

— Să nu mi te plîngi de lipsa de recunoştinţă a popoarelor cu care vei avea de-a face în timpul războiului, fiindcă nu pentru ele, ci pentru *dumneata* vei suferi şi poate vei muri. Să nu ţi se pară că eşti un Crist ; eşti un om,

nimic mai mult decît un om, un om făcut după modelul cel mai obişnuit.

Era dur şi sigur de el şi lua decizii fără nici o ezitare.

„Adevărata dreptate e nedreptatea", spunea el adesea, şi putea într-adevăr să fie groaznic de nedrept. Noi îl respectam, îl admiram şi cred că n-a aflat niciodată cît ţineam la el.

O fisură invizibilă se produsese însă pe sub această faţadă impozantă... Data marii întîlniri nu era prea departe : o zi de octombrie, anul 1946, undeva în mijlocul oceanului, ca şi pentru băiatul acela înalt şi slab din avion ; numai că în cazul acesta Moartea n-a fost obligată să lupte, a fost de-ajuns să aştepte răbdătoare într-un punct precis pe care numai ea îl cunoştea.

Fergusson m-a invitat să iau loc, a deschis o sticlă de whisky de Kentucky şi mi-a oferit un pahar. A scos apoi o cutie de ţigări de foi de Manila, pe care i-o aduseseră nişte aviatori americani, şi, după ce mi-a dat şi mie una, şi-a aprins ţigara lui cu o deosebită grijă. Avea gesturi precise, metodice, ca un profesor ce-şi aranjează pe catedră notele, cărţile, creioanele, înainte de a începe să-şi asculte elevii.

— Hai, dă-i drumul, spuse cu simplitate.

Am tras un gît (evident, whisky-ul, chiar şi cel american, e mai bun decît ayak-ul) şi am început să-i prezint armata comanşă într-o lumină care l-ar fi umplut de încîntare pe oricare vechi militar.

— Avem cam şase sute de oameni sub arme, dar contingentele sînt fluctuante... Oamenii se

supun legilor tribale, legilor familiei și sînt cam hoinari din fire. În realitate, nu putem conta pe mai mult de cinci sute de războinici deodată. Concepția occidentală despre disciplină, forța principală a unei armate, e pentru ei ceva de neînțeles. Muruții sînt oameni liberi care merg la război nesiliți de nimeni și consideră că au dreptul să lase totul baltă cînd li se năzare. Uneori cîte o miliție întreagă, cuprinsă de dorul de casă, pleacă în bloc pentru cîteva zile în valea ei.

Fiecare miliție e un mic grup autonom sub comanda unui șef desemnat de Learoyd, care îl secondează pe instructorul australian. În principiu, vechile certuri dintre triburi au fost lichidate, în realitate însă, orice ocazie, distribuirea armelor de pildă, poate face să izbucnească iar rivalitățile. Ansamblul rămîne heterogen. Poate că națiunea murută e în curs de constituire, dar încă nu s-a născut.

Războinicii comanși sînt tineri, cincisprezece-douăzeci și cinci de ani, cu toate că în murută cuvîntul războinic înseamnă orice bărbat care are destulă putere și curaj să scoată o sabie din teacă. Sînt complet goi, cu excepția unei benzi de pînză care le încinge mijlocul și a unor podoabe făcute din fildeș sau din pene de calao, și sînt în stare să trăiască vreme îndelungată în junglă numai cu fructe sau cu muguri de bambus, și să aștepte nemișcați un animal sau un dușman, să omoare fără zgomot și să dispară fără să lase urme. Sînt fascinați de armele ucigașe și de mijloacele de distrugere, își în-

treţin puştile cu dragoste şi sînt chiar capabili să facă reparaţii complicate la forjele lor improvizate.

În concluzie, e o armată excelentă în defensivă, pentru întins curse şi pentru ambuscade. E mediocră sau nulă în ofensivă. Şi, fără îndoială, inutilizabilă într-un teren care nu-i al său. E incapabilă să suporte pierderi mai grele : o bătălie pierdută, cu mulţi morţi, ar suscita o asemenea groază încît armata s-ar topi în junglă (cum i s-a întîmplat şi lui Learyod pe înălţimile de la Tungkalis). E o armată aşa cum şi-a dorit-o inima mea ; pentru care războiul e o bucurie individuală, nu un trist măcel colectiv. După părerea mea, noi ar trebui să-i furnizăm arme uşoare, de tipul carabinei americane M. 1, şi explozivi pentru ambuscadele în care l-ar atrage pe inamic ; astfel echipată ar fi capabilă să controleze teritoriul în timp ce divizia a 9-a australiană, în zona de coastă, ar decide soarta japonezilor hărţuiţi din spate.

Mi-am dezvoltat apoi teoria războiului submarin. Ca oricare civil, simţeam o deosebită plăcere cînd mă bălăceam în arta militară. Îi studiasem, evident, pe Hanibal şi Napoleon, îi citisem pe Clausewitz şi pe alţi autori de prestigiu (Mao Ţzedun încă nu-mi era cunoscut pe vremea aceea) ; iar rolul marelui căpitan, al militarului victorios care se reîntoarce la plugul său după ce imperiul nu mai are nevoie de el figura în continuare pe panoplia visurilor care supravieţuiseră copilăriei mele.

Fergusson mă asculta trăgînd din ţigară. Mi-a pus puţine întrebări, dar a studiat harta corectată de Learoyd. La urmă însă mi-a cerut fără ocolişuri :

— Povesteşte-mi puţin despre irlandezul dumitale nebun.

Aşteptam şi mă temeam de o astfel de întrebare. Părerea mea despre Learoyd evoluase mult în timpul scurs de la prima noastră întîlnire, cînd mă ridicasem din noroi turbat de furie, dar această părere nu era definitivă. Mai aveam ezitări. Learoyd era acolo, mă foloseam de el şi credeam şi acum că e sub controlul meu.

I-am schiţat portretul, povestind şi cîteva anecdote care să-l coloreze puţin, apoi i-am împărtăşit lui Fergusson incertitudinile mele.

— Cred că lucrurile nu sînt chiar atît de simple cum şi le închipuie prietenii noştri australieni de la capul de pod din Tarakan : cîştigăm războiul şi totul va fi ca înainte. Nu-i chiar aşa. Cred că invazia japonezilor, şi acum invazia noastră în această lume izolată, uitată de progres, au provocat o răscolire profundă. Pentru muruţi a început o eră nouă, la fel de revoluţionară ca descoperirea focului sau a fierului. Nimic nu va mai fi cum a fost înainte şi domeniul Geniilor nu va mai putea rămîne în afara Istoriei. Muruţii simt acest lucru, confuz, imprecis, chiar dacă nu sînt în stare să-l exprime. Au simţit că e nevoie să fie uniţi. Au tolerat ca un străin — deoarece eu cred că Learoyd a rămas şi acum un străin pentru ei — au tolerat aşadar ca un străin să-i îndrume pe

aceste mări necunoscute, ca să-i ajute să ocolească stîncile primejdioase... Cu numai cinci sau șase ani în urmă i-ar fi tăiat capul fără cea mai mică ezitare... Nu sînt sigur că au făcut o alegere greșită. Learoyd e unul de-ai lor. Îi iubește. Cred că n-o să-i părăsească niciodată... Și nu înțeleg prea bine de ce... Poate se teme de lumea noastră... Poate-i un act de rebeliune. Un act de revoltă împotriva... nu știu... împotriva vieții ? A lumii ? Sau poate e ceva mult mai simplu : e fericit... Da, într-adevăr, e fericit !

Fergusson se cufundă mai adînc în fotoliu și dispăru în dosul unui nor de fum :

— Spui că e rege ?

Pentru că nu i-am răspuns, luă un plic de pe birou și mi-l întinse :

— Citește.

Era un raport pe care poliția îl făcuse despre Learoyd, pe baza datelor extrase din documentele militare și a notelor scrise ale unor ofițeri care-l cunoscuseră. Am aflat astfel că s-a născut în 1919, (avea deci douăzeci și șase de ani, cu patru mai puțin decît mine) în comitatul Tyrone. Părinții lui fuseseră niște bieți arendași. La șaisprezece ani s-a stabilit la Belfast, unde locuia la o mătușă și, la început, a fost comisionar într-o berărie, apoi a trecut pe un șantier naval. În 1938 a luat parte, împreună cu un grup de tineri de vîrsta lui, la o serie de acțiuni teroriste : un atac lansat, noaptea, asupra unei cazărmi, devastarea unui cabaret al cărui proprietar era catolic, un jaf în port etc. În timpul unei încăierări un om a fost rănit

mortal : un polițist care în urma rănilor a murit la spital. La puțin timp după aceea Learoyd a fost arestat, condamnat la cinci ani închisoare. A fost liberat în momentul declanșării războiului, s-a angajat în armată și a plecat în Extremul Orient. Notele ofițerilor abia dacă îl prezintă într-o lumină ceva mai bună : e un soldat oarecare, bun trăgător. În 1941 e avansat totuși la gradul de sergent, dar nu prea dă dovadă de suficientă autoritate. Abia în cursul luptelor prilejuite de retragerea din Perak și-a demonstrat adevăratele lui calități. Izolat de înaintarea japonezilor, a reușit în trei săptămîni să-și regăsească pe rîul Slim compania aducînd împreună cu el oamenii ușor răniți și tot armamentul. În februarie, cînd a căzut Singapore, a fost dat dispărut.

În plic mai era și o fotografie. Un vagabond prăpădit, cu figură de dihor, crispată și neliniștită : Learoyd în ziua cînd a intrat la închisoare. Nu l-aș fi recunoscut. N-ai fi dat o para pe adolescentul acela suspect... Și fără îndoială că lui nu i-aș fi dat nici una din monezile mele de aur.

I-am restituit lui Fergusson documentul fără să spun un cuvînt. Trăgea în continuare din țigară dar nu mă slăbea din ochi :

— În acest război, spuse după o lungă pauză, mulți oameni au pierdut totul, prietenii, bunurile, viața, iar unii, ceva ce e și mai rău : au pierdut onoarea, demnitatea. Războiul nu se face cu sentimente. Așa că nu te întreb dacă irlandezul dumitale e un băiat bun și dacă ții la el. Nu mă interesează. Regatul murut nu

există. Există numai Borneo de Nord, sultanatul Sarawak și colonia olandeză. Dacă irlandezul dumitale se visează rege — e nebun. Și dacă dumneata crezi în visul lui — ești nebun. La fel de nebun ca el. Nu mai sîntem în secolul al XIX-lea. Epoca în care Brook putea... (făcu un gest de parcă ar fi măturat ceva cu mîna de pe birou) a trecut... Mi-e teamă că ai făcut un salt la fel de nereușit ca bietul Sergent Simson... nu, Simpson. Simson sau Simpson — dracu să-l ia !... Îți amintești că dobitocul nu mai voia să mă salute, nici pe mine, nici pe alții... Dacă ar fi să mă iau după hartă, irlandezul dumitale și-a croit un fief care a încălecat trei frontiere... Nici mai mult nici mai puțin... Dar ce va spune rajahul Brook ? Aud ? Ca să nu mai vorbesc de olandezi, care vor zice că Intelligence Service sau dracu mai știe cine i-a lucrat pe la spate.

Criticile lui Fergusson mă înfuriau. Aveam impresia pe care o avusesem și la Tarakan, că mă izbesc de un zid de indiferență, de oboseală, de orbire. Totuși Fergusson era inteligent, dar n-a înțeles nimic din cele ce-i spusesem. I-am replicat sec :

— M-ați trimis la muruți. Am sărit cu parașuta și am găsit acolo un rege. Eu nu cred una sau alta, nu inventez nimic, nu visez, nu sînt nebun. Am încercat să vă explic cum și de ce a reușit să ajungă rege. Cînd l-am văzut prima oară puteam să-l omor, acum el e... dar asta n-are importanță. Nu ! Am încercat să vă explic că după război totul va reveni la normal.

Fergusson mă întrerupse :

— Nu te enerva, nu te enerva... Știu. Știu... Voiam să te pun în gardă... să-ți vorbesc de sărmanul dumitale... de prietenul dumitale. Vezi, eu cunosc soiul ăsta de poveşti... care se termină cu un dezastru... în mediocritate... în mod sordid... Ar fi fost mai bine să sară în apă cînd i-a fost torpilat vasul, cu buzunarele pline de cartuşe ca să ajungă cît mai repede la fund... Într-o bună zi va regreta că a ajuns în Borneo. Şi dacă te vei simți prea solidar cu el vei regreta şi dumneata...

Fergusson se străduia să zîmbească dar ochii îi rămîneau în continuare gravi şi trişti. Eram surprins. Nu-mi vorbise niciodată în acest fel. Şovăia, părea oarecum frînt. Mi-am plecat capul, eram totdeauna stînjenit față de emoția unui semen de-al meu, socoteam că e indecent să vezi cum deodată în ochii unui om apare reflexul pierdut din străfundul tainic al ființei sale — sufletul ! — ca privirea femeilor cînd fac dragoste. Slavă Domnului, asemenea momente sînt rare, trupul nostru e un înveliş opac, iar sufletul e invizibil.

— ...Să-ți consacri viața... nu, vreau să spun să fii posedat de o altă rasă e o amăgire... înseamnă să-ți vinzi sufletul diavolului. Înseamnă să fii un renegat. Şi nu există blestem mai mare decît să fii un renegat... Dezertor poate. Diavolul ține nişte socoteli cumplite. Într-o bună zi vă va trăda, pe unul sau pe celălalt. Nu vei mai îndrăzni niciodată să te reîntorci acasă, niciodată. Sau dacă da, va trebui să îneci totul în alcool... ceea ce e dezgustător ! Oh ! te rog să mă înțelegi. Li se pot construi drumuri,

pot fi învățați să și le construiască singuri, și poduri, și... tot ce dorești. Poți să le aduci ordinea, justiția... învățătura, poți să mergi cu brațele deschise spre ei spunînd : „Eu sînt prietenul vostru". Poți chiar să înveți unele lucruri de la ei. Dar trebuie să rămîi englez. Nu e vorba de dispreț. E... o linie de conduită. Dumneata nu ești unul de-ai lor și nu vei fi niciodată... Nu mai ești nici unul de-ai noștri... ești o frunză uscată. Pot să-ți spun ceea ce-ți spun pentru că și eu...

Își privi țigara, apoi o stinse cu meticulozitate în scrumieră.

— Nu ! Trebuie să rămîi englez, afirmă el cu tărie.

M-am simțit ușurat că nu povestește prin ce a trecut el însuși ; încă o oribilă amintire din război. Acum însă regret fiindcă poate ar fi lămurit oarecum motivul sinuciderii lui.

Fergusson se ridică, de parcă dintr-o dată și-ar fi regăsit toate certitudinile.

Ne-am dus să ne scăldăm. Soldații americani plecaseră la restaurant. Eram singuri pe plaja presărată cu pachete goale de țigări și ziare vechi. Marea era purpurie, cu reflexe cenușii. Soarele enorm, de un roșu-întunecat, se cufunda încet în gloria cețoasă a serii. Era foarte frumos, dar în agonia zilei parcă plutea o disperare mocnită și nu simțeam bucuria pe care mă așteptam s-o trăiesc în fața acestui orizont imens, deschis, liber, spre care năzuiau toți muruții.

— E ora cea mai bună, nu mai e nimeni, spuse Fergusson.

Am înotat zece minute alături de el în apa fosforescentă apoi l-am lăsat singur și m-am reîntors la malul care abia se mai zărea în obscuritatea ce-l învăluise. Luat, fără îndoială, de un curent, am ajuns la mai bine de trei sute de iarzi de jeep-ul nostru pe care cu greu l-am regăsit. Eram neliniștit din cauza lui Fergusson. Cînd l-am părăsit înota viguros, în lumina ultimelor străluciri tainice ale zilei. Acum cerul, pămîntul și marea se confundau în aceeași noapte opacă, fără margini și fără fund, umedă ca un mormînt. La două mile în nord se zărea ceața luminoasă de la baza aeriană ; uruitul avioanelor venea în valuri succesive, adus de briză. Am încercat să strig dar strigătele mele mi se păreau ridicole. Norii grei, de furtună, au fost zebrați de un fulger îndepărtat ce s-a stins fără zgomot. Am orientat jeep-ul spre larg și am început să semnalizez cu farurile.

Într-un tîrziu, Fergusson a ieșit greoi din apa neagră și s-a așezat, ud cum era, la volanul mașinii.

— E neplăcută povestea asta cu Learoyd. Foarte neplăcută !...

Două mașini veneau spre noi cu toată viteza și s-au oprit amîndouă scrîșnind din frîne. Un proiector mobil ne orbi.

— Voi semnalizați spre mare ? lătră o voce.

Fergusson încercă să le explice celor de la M.P., iar unul din ei se apropie prudent. Simțeam că ceilalți stau la pîndă în jurul nostru.

— Sînt obligat să raportez, sir.

Fergusson mormăi ceva în chip de aprobare şi-l lăsă să se descurce singur cu documentele de identitate. Omul le întinsese pe capota jeepu-lui ca să le examineze. Dintr-o maşină se auzi bîzîitul unui emiţător radio, o voce pronunţă un indicativ, apoi dădu lămuriri :

— Un jeep... doi englezi în slip... ha ! ha ! ha !... spun că se scăldau... Unul e colonel...

Fergusson îşi aprinse o ţigară. Părea preocupat. Îmi puse mîna pe umăr şi îmi şopti cu o ciudată emoţie :

— Spune-i să se întoarcă.

Îl priveam stupefiat. Am intuit însă că se referea la Learoyd.

— N-o să vrea, i-am spus.

— Doamne Dumnezeule ! Dar sperie-l, ameninţă-l cu Consiliul de război. E tot sergent, ce dracu !

Cel de la P.M. ridică ochii, surprins, de pe notesul pe care-l avea în mînă :

— Cu mine vorbiţi, sir ?

Agasat, Fergusson ridică din umeri :

— Nu... Ei, ai terminat ?

Celălalt îi restitui actele. Proiectorul se stinse brusc. Auzeam cum ambalează motoarele. Cele două maşini descriseră un semicerc, măturînd noaptea cu farurile şi porniră cu mare viteză săltînd pe şoseaua desfundată. Fergusson rămăsese nemişcat. Cînd trăgea din ţigară în ochi i se aprindeau vagi reflexe roşiatice.

Am plecat şi noi, fără să mai vorbim. Puţin înainte de a ajunge la emiţătorul Forţelor Spe-

ciale, am trecut pe lîngă un cinematograf în aer liber tocmai în momentul în care un asasin cu pălărie neagră și o țigară în colțul gurii își descărca revolverul. Detunăturile aveau aceeași violență ca la Tarakan. Un om se rostogoli pe jos. O femeie începu să urle și se aruncă peste trupul pe care-l luă în brațe, hohotind. Vaietele ei ne-au urmărit încă multă vreme.

— Ai într-adevăr nevoie de el ? întrebă Fergusson oprind jeep-ul.

I-aș fi răspuns, aș fi repetat din nou argumentele mele, dar nu mi-a lăsat timp.

— Da... bineînțeles, spuse cu o voce obosită.

Fergusson se gîndea mereu la Learoyd. Nu-l văzuse niciodată. Nu-l știa decît din fotografia antropometrică a vagabondului palid, din poveștile inventate de poliție și din portretul lipsit de nuanțe pe care i-l schițasem eu ; deci, mai nimic, doar ecoul îndepărtat, estompat din cauza succesivelor repercutări, al adevăratei naturi a regelui muruților. Și totuși acest ecou a avut puterea să stîrnească sentimentalismul lui aspru.

Astăzi am convingerea, dar fără nici o dovadă, că există o legătură subtilă între Learoyd și sinuciderea lui Fergusson. N-aș putea spune ce legătură anume. Ar fi fost de ajuns, în noaptea aceea călduță din Halmaheras, oricît de puțin, o vorbă, o privire mai caldă, puțină duioșie, ca Fergusson să vorbească și să ridice un colț al vălului. Numai că atunci eram preocupat doar de mine însumi. Dacă mă uit în jurnalul meu nu găsesc decît însemnări despre reveriile mele, despre îngrijorarea și despre

îndoielile mele, un interminabil dialog intim (muruții consideră că omul are două suflete, două suflete antagoniste) reflex al unui egocentrism amabil ; de parcă războiul mondial, Borneo, jungla, moartea celorlalți, n-ar fi fost decît ca să mă ajute să mă cunosc mai bine pe mine însumi.

Am rămas deci distant, așezat pe scaunul jeep-ului, mă rog, nu distant, de fapt... cum să spun ? neutru, acesta e termenul. Și astăzi comportamentul lui Fergusson rămîne pentru mine o enigmă la fel de misterioasă ca imaginile din filmul pe care-l văzusem în goana mașinii : uciderea unui om și strigătele femeii.

Cînd ne-am scăldat împreună, la asfințitul soarelui, îl părăsisem pe Fergusson ca să mă întorc la țărm pentru că-mi fusese frică. Marea, noaptea trezesc în mine o spaimă inexplicabilă... bineînțeles, erau rechini, dar ei nu însemnau mare lucru dacă îi puneam alături de coșmarele născute din propria-mi imaginație. Am revenit în grabă la țărm pentru că eram cuprins de panică și Fergusson n-a aflat niciodată nimic despre asta. Dar eu ce am aflat, ce știu despre Fergusson ? Ce poți ști despre un om ?

Ce știu despre tatăl meu ?... În anumite seri, în privirea lui se citea o mare disperare ! Ochii lui... și eu îmi întorceam privirile. În restul timpului era beat... A murit în patul lui, ca rănitul din avion. Nu ca băiatul acela înalt și slab care s-a ridicat, care a refuzat orice ajutor și se uita singur la moartea care se apropia.

Nu, ca celălalt, dormind. Înecat cu propria-i vomă.

Ce știu eu despre tatăl meu ?... că mă iubea !

— Să-i spui...

Fergusson mai trase un ultim fum din țigară și o aruncă departe. Mucul incandescent descrise o curbă roșie în noapte și se sfărîmă într-o jerbă efemeră de scîntei.

— Nu... nimic !

Ce-o fi vrut să spună ? Voia să-i transmită un mesaj ? Un apel ? Un avertisment ? Un semn de prietenie ?

Nu știu.

DUPĂ două zile am plecat din Morotai, în zori. Duceam cu mine alte două echipe de radiofoniști și alimente pentru refugiați. Pînă ce mecanicii au încălzit motoarele „Liberatorului", cerul s-a luminat spre răsărit. Am mai băut o ultimă ceașcă de cafea la popota piloților. Lumina deveni cenușie, apoi roz și, brusc, odată cu apariția soarelui, se schimbă în auriu-pal, scînteietor. Aerul avea prospețimea și voioșia unei dimineți de vacanță din Anglia.

Eram fericit că plec din Morotai.

În fața mea, dincolo de insulele Celebes, cu reflexe de oțel se întindea Borneo. Insula cu văi uitate de Dumnezeu, brăzdată de fluvii, presărată cu dealuri, ascunsă sub spuma verde a junglei. Borneo, citadela unui popor liber, a lui Learoyd ; inima sălbatică a vieții.

Pe la 11, pilotul îmi arătă la orizont ceva ce semăna cu un nor :

— Văduva neagră, îmi spuse laconic.

La paisprezece mii de picioare altitudine, desenul convulsionat al crestelor muntelui Kinabalu se vedea limpede străpungînd ceața ca

un miraj ce plutește în imensitatea luminoasă. Mi-am reamintit de stîncile negre și sterpe, de coastele abrupte acoperite cu păduri întunecate pe care le întrezărisem acum cîteva luni printre norii cenușii ai musonului de nord-est ; de cum mi se întorsese stomacul pe dos și de gura mea uscată, de saltul meu în necunoscut. Acum era cu totul altfel, mă întorceam acasă, vesel și plin de proiecte, ca un țăran care se întoarce noaptea de la oraș și regăsește decorul familiar al satului său.

Avionul se lăsă ceva mai jos, o luă de-a lungul fluviului Sembakung, ascuns sub o ceață albă, vină spre est, urcă pe valea noastră; motoarele își reduseră regimul, jungla defilă pe sub trapă, apoi am văzut verdele strălucitor al orezăriilor și am sărit.

Am aterizat în plină dramă.

Armstrong m-a pus la curent : în valul de refugiați se găseau și doi misionari, metiși portughezi, originari din Timor, care se hotăriseră imediat să-i evanghelizeze pe muruți. Furios, Learoyd ordonase în lipsa mea ca cei doi să fie arestați. Avea intenția să-i expulzeze sub escortă.

— Nu vreau ca oamenii mei să fie oprimați de preoți, proclamă el cu vehemență ; îi cunosc eu pe papistașii ăștia, îi cunosc chiar prea bine... Și pe deasupra mai sînt și niște porci care văd în tot și în toate numai diavoli și desfrîu. Dacă-i las să-și facă de cap, mîine-poimîine o să s-apuce să îmbrace fetele cu sutiene și cămăși. Ei, nu !

Cei doi nenorociți erau așteptați să sosească în aceeași seară.

— Urîtă poveste, mormăi Armstrong, urîtă poveste. Printre refugiați sînt și mulți creștini. Nu putem tolera una ca asta.

Avea dreptate, dar știam că Learoyd putea să fie încăpățînat și să-și iasă din fire — afurisitul lui caracter irlandez — și nu voiam să-l înfrunt direct. Eram de asemenea curios să văd cum vor evolua lucrurile. Am plecat de la postul meu de comandă, aflat la jumătatea drumului dintre sat și stația de radio, ca să-mi petrec noaptea în casa lungă și am luat cu mine cîteva sticle de whisky american și o cutie de țigări de Manila pe care mi le dăduse Fergusson, la plecare.

Cei doi misionari, însoțiți de o escortă de comanși, sosiseră noaptea tîrziu. Erau doi omuleți prăpădiți, epuizați, slabi, cu fețele pămîntii, scofîlcite, ca sfinții din evul mediu, bolnavi, fără îndoială ; te apuca mila cînd îi vedeai în sutanele lor cîrpite, pătate de sudoare. Rătăciseră săptămîni întregi prin umbra verzuie a cărărilor năpădite de vegetație ca să se ascundă de japonezi. Înfruntaseră teroarea junglei și a nopții. Mulți dintre tovarășii lor de nenorocire se opriseră văitîndu-se și se așezaseră pe pămînt ca să moară : alții căzuseră din mers fără să scoată un cuvînt ; în sfîrșit, alții se lăsaseră păgubași... Făcuseră cale întoarsă, rîzînd ca să nu se vadă cît le era de rușine de slăbiciunea lor ; ei însă, cu umilință, înaintau mereu. Ajunseră la granițele regatu-

lui, crezură că au ajuns la un liman de milă şi omenie şi-i mulţumiră lui Dumnezeu. Le spuseră muruţilor că la cincisprezece mii de mile distanţă, cu aproape două mii de ani în urmă, un om a fost răstignit pe cruce ca să le răscumpere păcatele. Că a treia zi a înviat *ad majorem Dei gloriam !* Într-o bună zi, comanşii i-au smuls din mijlocul enoriaşilor lor şi i-au tîrît pînă aici. Erau cu mîinile legate la spate, ca nişte criminali. La un semn de-al lui Gwai au fost imediat eliberaţi. S-au aşezat frecîndu-şi încheieturile ca să-şi dezmorţească mîinile.

Îl observam pe Learoyd : era clar că nu aceştia erau adversarii pe care toată seara îi aşteptase ca să-i înfrunte. Nu spunea nimic ; ca de obicei, ochii lui metalici erau de nepătruns, dar atmosfera din casa lungă se schimbase brusc.

Am băut mult şi am fumat mult glumind. Learoyd fusese într-o vervă nemaipomenită şi probabil că îl bucura perspectiva de a-şi achita nişte vechi datorii. Ne-a povestit legenda creării lumii care semăna în mod foarte ciudat cu Geneza din Biblie. Parabola primului sacrificiu ; cum Geniile rele i-au îndemnat pe oameni să ofere puterilor nevăzute, în semn de recunoştinţă, ceea ce aveau ei mai de preţ : propriul lor sînge. Şi cum văzînd acest lucru Geniile bune au trimis un mesager care să-i scape pe oameni de blestem şi să le explice că nu era nevoie să jertfească fiinţe omeneşti, ci doar bivoli. Şi cum în timpul prînzului ritual care a urmat după ceremonie, cîţiva dintre come-

seni au mîncat fără să-şi dea seama din carnea bivolului ce fusese muiată în sîngele primului om sacrificat şi astfel au fost însemnaţi, ei şi urmaşii lor, cu semnul violenţei şi al cruzimii. La fel şi istoria potopului : cum primii oameni au construit o plută uriaşă de bambus şi au încărcat claie peste grămadă toate animalele, tigrul şi bivolul, elefantul şi furnica, scorpionul şi broasca. Şi cum au uitat raţa, care înota după ei cu o găină în spate.

Atmosfera s-a schimbat brusc odată cu sosirea celor două spectre ale Domnului. Am avut impresia că tuturor ne era oarecum ruşine pentru Learoyd. Gwai stătea ghemuit, impasibil ca un Buddha. Armstrong, Corbett, Aderson şi eu aşteptam. Liniştea era apăsătoare, trebuia să se întîmple ceva. Cel mai tînăr dintre preoţi, nemişcat, puţin adus din spate, se uita la Learoyd ; ochii lui înfundaţi în orbite, încercănaţi, melancolici, ca ochii unei maimuţe, îţi sfîşiau inima. Learoyd tot nu spunea nimic. S-a pornit un vînt puternic şi a început ploaia. O ploaie molcomă, greoaie, liniştită, o ploaie de muson, o ploaie de potop. Se părea că ar tot putea să plouă aşa vreme de patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, sau şapte ani, ca în legenda muruţilor.

— Domnul fie cu tine, spuse în cele din urmă preotul cel tînăr vorbind în engleză.

Learoyd îşi trecu palma peste ochi. Flăcările torţelor îi luminau tatuajul şi scoteau mai mult în evidenţă coastele care erau lucioase de sudoare. Mi se părea la fel de prăpădit ca şi victimele.

— Nu vreau să predicați pe-aici și să le povestiți balivernele voastre muruților mei, le spuse el încruntat.

— Ți-e teamă de cuvîntul lui Dumnezeu ?

— Terminați cu poveștile astea ! Muruții au Geniile lor și sînt fericiți. N-au nevoie nici de Dumnezeu, nici de diavolul vostru...

Astfel începu un surprinzător duel între două fantome. Imposibilul dialog al celui care crede în viața veșnică, în iertarea păcatelor, cu cel ce nu crede. Versantul luminos, însorit și îngrozitorul versant întunecat al aceleiași căutări... mă rog, spuneți-i cum vreți, a sensului vieții ! A demnității !... Sau chiar a lui Dumnezeu !

Preotul cel bătrîn n-a rostit decît o singură frază dînd din cap cu o oarecare tristețe :

— Orgoliul ! Prințul dimineții, Satan însuși, a fost doborît din cauza orgoliului, tîrînd după el în cădere o treime din oștile cerești.

Ploua întruna cu un zgomot regulat, monoton. Îmi vin în minte frînturi de fraze, îmi amintesc de fețe din care nu se zărea decît o parte, cea dinspre lumina portocalie a torțelor, priviri, voci... Preotul tînăr, cu ochi triști, vorbea cu o voce potolită monotonă, fără să ridice tonul. Learoyd își stăpînea violența. Pesemne că era mînios pe el însuși, ca unul care s-a lăsat prins în capcană.

— Eu vă cunosc, spuse el în sfîrșit, la capătul răbdării, dar muruții mei nu vă cunosc și trebuie să-i apăr.

— Domnul a pus în fața fiecăruia o ușă pe care nimeni nu o poate închide...

— Ei bine, eu am s-o închid. Afară cu Dumnezeu ! i-o tăie Learoyd cu o voce gîtuită.

Fața-i era aprinsă de mînie.

Totul părea cît se poate de absurd : o reuniune anticlericală, în Hyde Park, pe la începutul secolului ; aceleași vorbe tocite. Dar cuvintele nu aveau nici o importanță, fiindcă nici una din cele două fantome nu știa să se exprime prea bine, important era ceea ce se afla în dosul acestor cuvinte : noaptea în care se zbăteau oamenii, neliniștea lor, eternele lor întrebări. Cînd l-am văzut pentru prima oară, Learoyd îmi spusese că-l chemase pe Dumnezeu în ajutor, cînd era singur în junglă, chiar provocîndu-l :

— Eu am făcut partea mea de drum, acum arată-te...

Toate acestea erau într-adevăr absurde : noi eram în război cu japonezii, iar prăpădiții ăia doi se luau la harță din pricina lui Dumnezeu. Armstrong îmi arunca priviri disperate. Learoyd avea să-i alunge pe cei doi misionari așa cum promisese, iar noi riscam să avem mari neplăceri cu refugiații creștini. Ca și cu ceilalți, dealtminteri. S-a zis cu frumoasa unitate antijaponeză și cu strînsa colaborare cu rezistența sino-malayeză de pe coastă. S-a zis !... Orgoliul, da, bătrînul preot cu fața îndurerată văzuse limpede situația. Lucifer... căderea oștilor cerești... și totul. Learoyd era nebun de orgoliu și avea să ne tîrască și pe noi în căderea lui.

Da, Learoyd era orgolios, dar era rege, știa să guverneze. Mînia i se potoli brusc și spuse pe un ton liniștit și sigur :

— Hotărîsem să vă trimit sub escortă la daiacii din sud, pentru că nu voiam să vă mai văd pe-aici. Dar nu sînteți în stare să faceți un astfel de marș. Dacă v-aș trimite ați muri pe drum...

— Moartea e certitudinea noastră, replică îndată preotul cel tînăr, cu vocea lui blîndă ; incertă e pentru noi numai clipa în care moartea va veni. Doar Dumnezeu o cunoaște din vecii vecilor.

Learoyd zîmbi cu amărăciune :

— Lăsați-mă să vorbesc. O să vă dau prilejul să alegeți între viață și moarte. Dacă stați liniștiți, dacă nu mai încercați să-mi convertiți muruții, vă țin aici, ca pe toți ceilalți refugiați. Dacă nu...

Ridică din umeri...

— Asta e tot. Acum beți, mîncați și odihniți-vă. O să-mi dați răspunsul mîine. În noaptea asta nu vreau să mai aud de nimic, mînia e un rău sfetnic.

Learoyd se ridică. Luă o făclie și, urmat de Gwai, se cufundă în întunericul din casa lungă. Armstrong oftă ușurat. Nimeni nu scoase nici un cuvînt decît după ce siluetele negre ale celor doi, decupate pe lumina portocalie a torțelor, dispăruseră după o despărțitură de bambus.

Găseam că propunerea lui Learoyd e cît se poate de acceptabilă, numai că preotul cel

tînăr cu ochii trişti era de altă părere. Vocea lui se auzi blîndă şi fermă în liniştea ce ne înconjura :

— Să mîncăm şi să bem, fraţilor, căci mîine vom muri.

Avea într-adevăr vocaţie de martir. Ne-am chinuit mult, Armstrong şi cu mine, pînă să-l convingem să aleagă viaţa. Dar nu pentru multă vreme, fiindcă nefericitul a murit după vreo cincisprezece zile din cauza epuizării, a extenuării, în ciuda strădaniilor lui Corbett. Preotul cel bătrîn era obişnuit cu viaţa aspră şi a rezistat pînă la sfîrşitul campaniei. Poate că trăieşte şi astăzi. În noaptea aceea ne-a spus :

— Eu iubesc viaţa. N-aştept nimic de la moarte, în afară de îndurarea Domnului.

Intransigenţa tovarăşului său îl făcea să zîmbească, şi avea un zîmbet plin de bunătate şi îngăduinţă ce părea că luminează pe dinăuntru faţa lui de piatră :

— Tinereţea !... Cruda tinereţe... trebule s-o iertăm, ea nu vede culorile aşa cum le vedem noi : pentru ea totul e alb sau negru... Numai că omul e cenuşiu, ha ! ha ! ha !

Masca de piatră se sfărîmă într-un rîs amar.

— Seamănă bine unul cu altul... Noi însă sîntem oameni, nu-i aşa ? Oameni şi nimic mai mult. Cenuşii. Ei vor să fie după chipul şi asemănarea Domnului. Sînt nişte copii.

A muncit cu o exemplară abnegaţie la spitalul organizat de un medic refugiat, un chinez din Beaufort. Un om cu totul remarcabil acest doctor Ceng, sau Ceang, nu mai ţin bine minte. Îşi făcuse studiile la Singapore şi cunoştea

bine regiunea mării Chinei de Sud — Mediterana noastră, spunea el.

— Ulcioarele cu dragoni pe care le vedeți peste tot sînt chinezești, spunea el, și unele din ele datează din epoca dinastiei T'ang, de acum douăsprezece secole. Se schimbau în dughenile noastre de pe coasta de vest pe cuiburi de rîndunele.

Japonezii îi masacraseră toată familia după eșecul *dublului zece,* după eșecul răscoalei doctorului Kwok, din octombrie 1943. Pe capul lui s-a pus o recompensă de trei sau patru mii de dolari, mi se pare. A ajuns la noi pe la sfîrșitul lunii mai, într-o stare jalnică — pădurea îl neurasteniza — și ne-a propus imediat să organizăm un spital. Iar după aceea, cînd am avut prizonieri japonezi răniți, i-a îngrijit și pe aceștia cu o înaltă conștiință profesională. Spunea că Learoyd...

Dar ce importanță mai are ce spune el, e prea tîrziu !...

A DOUA ZI dimineața problema misionarilor era definitiv rezolvată, numai că pentru noi povestea asta nu mai prezenta nici un interes. Încă în cursul nopții, în cursul aceleiași nopți în care Learoyd îl alunga pe Dumnezeu, Conklin ne anunțase prin radio că japonezii, lăsînd operațiunile de hărțuire de la Tarakan pe seama unei formații restrînse de acoperire, se masau pe Sembakung. Patrulele lor urcau în susul fluviului și puneau mîna pe toate ambarcațiunile pe care le găseau în drum.

Acesta era primul semn al lugubrei tragedii ce avea să se abată asupra regatului lui Learoyd, primul tunet îndepărtat, primul semnal înfundat de tobă ce anunța vremuri de nebunie și disperare, primul bubuit de tun ce dădea alarma.

Oameni, o, voi, oameni vulnerabili, făcuți din țărînă și sînge, oameni goi de la capătul pămîntului ce stați ghemuiți în jurul vetrelor, oameni uitați de lume, o, popor liber al pădurilor necunoscute, de dincolo de marile fluvii roșii, de dincolo de văile uitate, de dincolo de

dealuri, cercetaşi ai junglei, oameni ai ploii şi ai vîntului, oameni ai beznei, meşteri ai otrăvurilor, vînători de capete, o, moştenitori ai fiinţelor blestemate, care la banchetul de la facerea lumii au băut sîngele primei victime, iată că a sosit vremea puterilor malefice. A început vînătoarea. Ucideţi ! Ucideţi ! Ucideţi !

Retragerea redutabilei infanterii japoneze, lungul marş al morţii a început, poticnit, greoi, în sălbatica muţenie a coloanei de soldaţi înspăimîntaţi, flămînzi, în zăngănitul rece al armelor, prin mocirlă, în noapte, şi mereu prin ploaie.

Agonia armatei japoneze din Borneo a fost lentă, foarte lentă. A durat patru luni, pînă în octombrie. Şi a fost la fel de dezolantă ca naufragiul unei mari nave. Oameni înşiraţi într-o lungă coloană se cufundau în jungla întunecată şi fetidă, ca nişte ucigaşi la pîndă, rătăceau orbeşte fără să mai vadă soarele şi fără să mai poată aprinde un foc. Zi de zi, noapte după noapte, fără încetare, vreme de patru luni, asaltaţi de o hoardă de demoni nevăzuţi. Grupuri compacte au fost secerate de gloanţele comanşilor sau au sărit în aer, călcînd pe terenuri minate ; alţii, nebuni de furie, atacau urlînd în gol ; ceilalţi, care îşi păstrau cumpătul, trăgeau în umbre şi în fantome.

Şi totuşi, ce s-a întîmplat pînă atunci era încă nimic, curînd supravieţuitorii ajunseră să-şi invidieze camarazii ucişi pe loc.

Pentru că au urmat săgeţile otrăvite, ca nişte pumnale de bambus reci şi şlefuite, înfipte în carne ; a venit rîndul celor care mureau în

suferințe îngrozitoare ; al celor care se cufundau în mlaștină rostind vorbe fără de-nțeles, pe lîngă care ceilalți treceau, lăsîndu-i în voia soartei ; al celor care înnebuneau. Și nici asta nu era încă nimic.

Pentru că a urmat Foamea. Foamea și cortegiul ei de orori : intestinele care se golesc și sîngerează, dinții care cad, membrele care se umflă, plăgile care se cangrenează, putreziciunea, cloaca scîrboasă, delirul. Au mîncat buruieni, lipitori, insecte, noroi.

Dar nici asta nu era încă nimic.

Pentru că a urmat Mînia, nebunia ucigașă. Au dat peste un sat și s-a dezlănțuit un groaznic dezmăț de cruzime... Cine-ar fi crezut că într-un copil e atîta sînge ?... Au luat-o la goană îngroziți de ceea ce au descoperit în străfundurile firii omenești. Dar încă nu apucaseră să vadă totul. Cîțiva dintre nefericiții aceia au mîncat *paddy* crud, și stomacul li s-a umflat și a plesnit.

A urmat, în sfîrșit, disperarea, cu abominabilul bîzîit de muște care anunță moartea la fel de precis ca și zborul păsărilor ce se hrănesc cu hoituri. Au gemut, au plîns, au blestemat, au urlat. S-au rugat. Cărările au început să fie jalonate de spînzurați ; prin văi se auzeau focuri răzlețe de armă.

Ajutor ! Ajutor !

Dar încă nu era sfîrșitul, fiindcă abia acum avea să vină ceea ce era mai rău. Ferice de cei slabi care au avut înțelepciunea să se omoare, căci cei mai tari aveau de-acum înainte să se ucidă între ei ca să se mănînce.

Iată cum a naufragiat armata japoneză din Borneo. În lacrimile, în spaimele, în agonia a mii și mii de oameni.

Aceeași perioadă a fost pentru noi la fel de amețitoare ca o șarjă de cavalerie.

Dumnezeu să ne ierte !...

O ŞARJĂ de cavalerie e cît se poate de bine spus. Stăteam nemişcaţi, în aşteptare şi o lovitură de pinten ne-a făcut să pornim. A fost o mişcare formidabilă care, gradat, a devenit tot mai impetuoasă ; o exaltare impersonală, colectivă din care, ca prin minune şi provizoriu, a fost ştearsă orice urmă de egoism. Războiul ne făcea să nu mai ţinem seama de vieţile noastre. Uneori simţeam răbufniri întunecate de orgoliu cînd vedeam cum ne disprefuim propriile noastre trupuri şi în acelaşi timp în noi se aprindea o imensă flacără de bucurie cînd ne dădeam seama de ardoarea cu care trăim. Nu mai eram decît o forţă elementară în acţiune, ca marile maree de la echinox, ca focul. Da, o şarjă de cavalerie ! Eroică şi brutală...

Păstrez mereu, adînc întipărit în memorie, un haos de senzaţii învălmăşite, de o fantastică exactitate : războiul. Un ţipăt. Ţipete, multe ţipete, chemări. Ploaia, frigul din zori. Şuieratul perfid al gloanţelor. Mirosul de lemn ars, de cadavru, de pulbere ; dar şi de flori, oare-

cum greţos, ca cel de hoit. Semnale disperate de goarnă. Priviri, ochi... Mici laşităţi. Bucurii, bucurii cumplite şi, brusc, o disperare fără lacrimi. Tăceri. Împărţitul ţigărilor. Pămîntul în care ne afundam, mirosul lui. Insectele cu carapace albăstruie ca oţelul armelor şi muştele. Abominabilul bîzîit al muştelor.

Eram o veselă hoardă de barbari, apăram regatul celor Trei Păduri, dar în dorinţa noastră agresivă de a învinge, la fel de bine am fi putut lupta pentru dracu, sau pentru orice altceva. Aveam mîinile roşii de sînge, eram implacabili, cruzi, indiferenţi faţă de suferinţă şi faţă de moarte. Trăiam şi sufletele noastre cîntau. Eram nebuni.

Aceste excese ne-au devorat energia şi, la sfîrşitul campaniei, ca un val ce se retrage, ne-au lăsat pe nisipul alb al Victoriei vlăguiţi, abătuţi, fericiţi în taină că sîntem vii, singuri, pierduţi în ceaţa unei ciudate şi vagi tristeţi. A fost apogeul regatului lui Learoyd. Atunci a început declinul şi căderea.

După ce a fost rezolvată problema misionarilor, am hotărît să ne instalăm punctul de comandă mai la est, în satul lui Tamong Miri, ca să fim mai aproape de locul în care se dădeau luptele. I-am luat pe Bren, Corbett şi o echipă de radiofonişti condusă de Anderson. Toate miliţiile care nu făceau de pază la frontiera dinspre vest au primit ordin să vină în marş forţat la baza de pe Sembakung.

Eram mînaţi de un val de optimism. Learoyd era vesel, a încercat chiar să facă glume pe socoteala preotului tînăr, cel auster şi rece

(care, trebuie s-o spun, era pe moarte) şi, stînd în spatele lui, îmi tot făcea cu ochiul.

După patru zile am ajuns la Tamong Miri pe nişte cărări de creastă care treceau prin păduri splendide *(calophillum, eugenia, dacryodes)*, peste înălţimea Vulturilor şi prin Pasul Maimuţelor. Valea singuratică, înconjurată din toate părţile de o pădure deasă prin care spînzurau zdrenţe de ceaţă, ni s-a părut, sub ploaie, melancolică şi în acelaşi timp ameninţătoare : un laviu chinezesc pictat de un artist blestemat.

Am mers de-a lungul rîului Srai, limpede şi negru, adînc şi, în răstimpul dintre două tunete trecătoare, liniştit, pînă la ruinele casei lungi ce fusese bombardată în 1943. Mai departe ne-a condus lătratul ciinilor.

Veştile erau bune. Conklin dirijase cu succes, prin radio, atacurile bombardierelor „Beaufighters" asupra concentrărilor de ambarcaţiuni. Apele roşii ale fluviului Sembakung cărau la vale cadavre, tot soiul de lucruri sfărîmate, ca rîurile umflate după o ploaie torenţială, iar crocodilii din deltă se ospătau. Japonezii erau acum obligaţi să înainteze pe jos. Ceea ce era excelent.

A doua zi am plecat spre est cu o miliţie — întăriri pentru Conklin. O acvilă îşi luă zborul la răsăritul soarelui, şi un cerb mugi pe undeva în jurul Înălţimii Vulturilor ; din cauza lor era cît pe ce să ne oprim din drum ; comanşii credeau că sînt semne ale Geniilor, o interdicţie peste care nimeni nu putea să treacă. Learoyd le-a ţinut o predică viguroasă şi ime-

diat s-a făcut ordine (în toată campania n-am mai avut dificultăţi de acest fel).

Am coborît pe Srai pînă la Sembakung ca să ne îmbarcăm pe pirogi încărcate cu exploziv. În cea de-a doua zi, spre seară, după o căldură copleşitoare, s-a stîrnit un vînt uşor. Noaptea, foarte întunecoasă, părea plină de prevestiri. Am alunecat fără zgomot pe un lac ca oglinda şi imaginaţia ne-a dus mult mai repede spre locurile necunoscute unde lupta armata japoneză. Din cînd în cînd, mase enorme ne atingeau uşor, în trecere, iar alteori, un tunet ameninţător anunţa o bulboană ; piroga, biciuită de stropii de apă, pornea ca o săgeată neagră într-un vuiet de vijelie şi dintr-o dată totul redevenea liniştit, neted, tăcut, nemişcat, inexistent.

Spre miezul-nopţii, a început să plouă... Un foc de armă răsună foarte aproape de noi ; ecoul se auzi prelung, repercutîndu-se dintr-un ţărm într-altul cu violenţa unei riposte. Vîslaşul nostru îi răspunse strigînd : *Ihoy !* O flacără înaltă palpită vreme de o secundă, săpînd o grotă de lumină palidă în pădurea ce şiroia de ploaie. O patrulă stătea la pîndă. S-au mai auzit nişte chemări, un rîs vesel, apoi totul a dispărut, în urma noastră, în beznă.

Cam după vreo două ore am acostat. Ploua mereu.

De îndată ce am pătruns în pădure, am avut senzaţia că sînt complet orb şi a trebuit să mă agăţ de umărul comanşului invizibil care mergea înaintea mea. Terenul era îngrozitor, plin de gropi cu nămol argilos, acoperit cu o reţea

încîlcită de mărăcini, barat din loc în loc de grohotişuri spongioase.

S-a luminat fantomatic de ziuă, mai exasperant ca de obicei. Ţînţarii au devenit absolut insuportabili. Faţa-mi era atît de umflată de înţepăturile lor încît abia îmi mai puteam deschide ochii. Ploua întruna ; norii negri şi monotoni pe care alizeele de sud-vest îi îngrămădiseră deasupra noastră se destrămaseră greoi pe un cer de cîlţi pe care nici măcar nu-l puteam vedea. Ne aflam în savana mlăştinoasă din Cîmpia Elefanţilor, acoperită de o inexorabilă pădure virgină, pasionantă pentru un botanist prin bogăţia peisajului vegetal, prin varietatea, dezvoltarea şi răspîndirea speciilor, dar inumană, chiar pentru un murut.

Matca lumii.

Viaţa originară care zămisleşte moartea, ovulaţia, fecundaţia, fermentaţia perpetue. O învălmăşeală de liane din care mustea seva, de frunze băloase, de scoarţe lipicioase, de tentacule gumoase, pline de spini. Un aer cald în care pluteau frigurile, verzui, saturat de mirosuri greţoase, clocit ca o baltă stătută sub mantia uriaşilor copaci încremeniţi. Viaţa şi moartea înlănţuită într-o copulaţie frenetică, respingătoare.

Viaţa şi moartea şi viaţa şi... O îmbrăţişare tragică. Viaţa ! Cum să nu te cutremuri ?..

Insecte ostile, îmbrăcate în platoşe strălucitoare, care trosneau ; activitatea atroce a gheărelor lor. Coloane de furnici roşii, agresive ; disciplina impresionantă a coloanelor de fur-

nici. Lipitorile, oarbe şi surde, care sugeau încet valuri de sînge cald...

Armata japoneză de la Tarakan era undeva pe-aici. Datorită lui Conklin, comanşilor lui Learoyd şi graţie acţiunilor întreprinse de Royal Australian Air Force, această armată avea să bată pasul pe loc, aici, în această regiune blestemată, vreme de o lună, şi, în momentul în care avea să ajungă la primele trepte ale regatului, cînd avea să ajungă la primele creste peste care adie vîntul, avea să fie o armată nimicită şi moral, şi fizic.

D. M. Conklin, Dynamit Dave, Dave Nebunul, cum i se spunea la „Great Barrier Reef", care minase cărările pe care urmau să treacă japonezii, tocmai se reîntorcea din misiune, rîzînd cu hohote, cînd, în sfîrşit, reuşirăm să ajungem în tabăra lui.

— Le-am pregătit drumul, spuse el laconic.

Era un vlăjgan exuberant care credea că orice problemă omenească se poate rezolva cu o încărcătură corespunzătoare de exploziv. Nu-i fusese deloc greu să-i convertească pe muruţi la filozofia lui şi, împreună, el şi ei, inventau zi de zi capcane noi, una mai diabolică decît alta. Visul lui Conklin era să facă „o serie ca la biliard". Comparaţia îi aparţine. Şi înţelegea printr-asta că, pornind de la o capcană iniţială, faţă de care putea să prevadă reacţia soldaţilor japonezi, el putea reuşi să-i facă să cadă, logic judecînd, într-o serie de catastrofe în lanţ, fiecare explozie declanşînd o reacţie care, la rîndul ei, ar fi declanşat o nouă explozie şi

așa mai departe. Cînd așeza prima capcană, stătea o clipă nemișcat, cu sprîncenele încruntate, gîndindu-se, apoi sărea, se cățăra, alerga în dreapta și-n stînga, repetînd mișcările posibile ale viitoarelor sale victime. Din nefericire calculele lui subtile au fost multă vreme dejucate pentru că japonezii trimiteau înaintea lor auxiliari javanezi, încadrați de sikh-uri, înarmați cu ciomege, care spălau putina la cel mai mic semn de pericol.

— Las'că sar ei în aer, numai că treaba nu-i făcută cum s-ar cere, spunea Conklin dezamăgit.

Perseverența i-a fost răsplătită mai tîrziu, cînd japonezii și-au epuizat stocul de javanezi. I-a reușit, în special, o „serie de șase", foarte spectaculoasă și foarte sîngeroasă.

I-am adus ultima mea sticlă de whisky american și o cutie de conserve din carne de vacă. Striga plin de bucurie :

— Aici e raiul pe pămînt ; numai de n-ar fi putorile astea de țînțari și lipitorile !... Zău că aici e raiul.

S-a instalat, împreună cu banda lui de pirați, „șobolanii deșertului", și cu aparatul de radio în niște bordeie acoperite cu frunze la numai trei ore distanță (abia două mile în jungla asta) de extrema înaintată a japonezilor, dar „cu petardele mele lor le va trebui cel puțin două zile... și vor vedea carne de om agățată prin copaci". În foarte scurt timp a învățat cîteva cuvinte cheie din limba murută, printre care intercala cîteva înjurături zdravene ca să se facă mai bine înțeles, și rezultatele erau

remarcabile. Singura lui grijă, în afară de reîmprospătarea stocului de mine și de conserve, era dispariția, în sud, a unei puternice coloane de japonezi cărela comanșii îi pierduseră urma.

— Fir-ar să fie ! Parc-au fost scoși din evidență. Numai că eu cunosc chestiile astea, trucurile astea afurisite, de la Afrika Korps ! Într-o bună zi te trezești cu ei că-ți pică în spate... îmi explică el.

Se făcuse tîrziu și îmi întinse sticla de whisky :

— ...Dacă n-aveți nimic împotrivă să bem ultimul gît în sănătatea bunei și bătrînei divizii a 9-a care ne-a învățat toate chestiile astea, după care mergem să ne culcăm și-o să dormim ca niște prunci.

În timpul nopții s-a dat alarma. Ne-am strecurat afară pe furiș, avînd fiecare prinsă pe spate o omidă fosforescentă ca să nu ne pierdem ; Conklin avea totdeauna la el o cutie plină de omizi pe care le hrănea cu frunze de bananier.

Rafale de automat, dominate de detunăturile seci ale puștilor japoneze, sfîrtecau liniștea. Noaptea era atît de întunecoasă și pădurea atît de deasă încît nu puteam vedea absolut nimic, doar omizile acelea care alergau prin fața mea. S-au auzit țipete, explozii puternice și deodată un urlet de durere care făcu să-mi înghețe sîngele în vine. M-am împiedicat de omul care mergea înaintea mea. Am căzut împreună cu el într-o băltoacă uleioasă de noroi clocit. Cei de după noi s-au poticnit de trupurile noastre și au căzut și ei bombănind. Am stat întinși la

pămînt, fără să mişcăm, ascultînd cu atenţie freamătul junglei. Focul încetase. Ţînţarii şi lipitorile înnebunite de sîngele nostru proaspăt ne-au supus la mari chinuri. În curînd a început ploaia. Urletul se auzea întruna, la fel de prelung, de strident şi de îngrozitor ca răgetul unui animal torturat. Proiectile de mortier cădeau ici-colo, mai peste tot, explodînd prin coroanele copacilor, apoi vacarmul s-a potolit.

În zori nu se mai auzea decît un vuiet lugubru, întretăiat de horcăitul unui agonic şi răpăitul monoton al ploii prin frunziş.

— Oh, faceţi-l odată să tacă, am spus.

— Atenţie, sînt sigur că e pe undeva un individ care nu aşteaptă decît asta ca să ne trimită un glonţ în spate, ne avertiză Conklin.

Comanşii au început atunci să cureţe împrejurimile taberei de trăgătorii japonezi care ne pîndeau.

— Lasă-i să-şi facă treaba, spuse Learoyd.

A fost o demonstraţie uluitoare. Nu s-a văzut şi nu s-a auzit nimic; din cînd în cînd trecea cîte o umbră, tăcută ca un nor. Uneori se auzea un foc de armă, alteori un miorlăit sălbatic, întrerupt brusc de un zgomot asemănător cu cel pe care-l face tranşatul cărnii, la măcelărie.

La orele nouă totul era terminat; şapte puşti pe care era imprimată sacra Crizantemă imperială stăteau aliniate în faţa colibei în care era radioul, şi muştele începură să bîzîie.

Conklin era furios. Nu putea înţelege cum

de patrula japoneză reuşise să ajungă nepedepsită pînă la noi. A încercat să-l interogheze pe rănitul care trăgea să moară, dar a fost imposibil să afle ceva de la grămada aceea de carne care gîfîia. A vrut atunci să-i pună capăt suferinţelor omorîndu-l şi s-a întors cu stîngăcie ca să-şi scoată coltul. Rănitul i-a ghicit fără îndoială intenţia pentru că a tresărit ca un animal. Coltul nu era armat şi cocoşul lovi percutorul cu un ţăcănit derizoriu. Rănitul scoase un strigăt răguşit, înspăimîntător; forţa vieţii, nemiloasa forţă a vieţii era încă atît de puternică încît, opintindu-se din şale, a reuşit să se întoarcă şi să întindă mîinile. Conklin l-a privit o clipă drept în ochi. Pesemne că a citit în ei ceva ce l-a obligat să-şi întoarcă privirea. Şi-a vîrît coltul în toc şi a venit spre noi fără să spună un cuvînt. Rănitul a rămas liniştit, l-am mai auzit gemînd o vreme, apoi am uitat de el şi nimeni n-a băgat de seamă cînd a murit.

O serie de explozii în est i-au oferit o oarecare satisfacţie lui Conklin.

— Totuşi, vedeţi că sar în aer. Auziţi ? Acum iar sar. Nu înţeleg nimic, repeta el la fiecare explozie.

Examinînd fotografiile aeriene ale regiunii, am reperat două luminişuri din care s-ar fi putut trage cu mortierele. Am cerut prin radio, la Tarakan, să trimită avioanele ca să bombardeze lizierele, iar noi ne-am ridicat tabăra spre a ne replia cu cîteva mile mai la vest. Duhoarea dulceagă de cadavru plutea prin aerul umed, imobil, de sub copaci.

Am mai stat încă două zile cu Conklin în timpul cărora am aflat cum o patrulă de-a lor a pornit pe fluviu în sus, folosindu-se de ultimele lor pirogi și a debarcat în spatele nostru. Cînd patrula a început să cerceteze pădurea, a dat peste santinelele noastre, dar lupta de noapte n-a fost în avantajul ei, iar supraviețuitorii, încercînd să se replieze spre est, au fost sfîrtecați de mine. Comanșii ne-au mai adus încă vreo șase capete, toate ciopîrțite, iar Learoyd le-a dat ordin să le îngroape ca să nu atragă muștele.

Au sosit și forțe proaspete. Learoyd pregătea un mare raid asupra flancurilor japoneze cu oamenii lui Tamong Miri — această zonă fusese a lui, era terenul în care el vîna elefanți și rinoceri. Cîteva grupuri mici au fost trimise spre sud, în căutarea coloanei pierdute. Era timpul să mă reîntorc la postul meu de comandă. Am traversat fluviul Sembakung, ca să mă întîlnesc cu Eastward pe malul stîng și am luat unul din caii afectați pentru „Poney Express".

În a cincea zi tocmai se ridica soarele cînd am ajuns la primele contraforturi ale marelui masiv muntos ce domină Cîmpia Elefanților. Țara vînturilor. Aerul se mișca, palpita, trăia.

Am lăsat calul în seama omului care asigura aici ștafeta de etapă și m-am angajat, împreună cu ghidul meu, pe panta foarte abruptă ce ducea la cărarea de creastă. Pe măsură ce urcam, aerul devenea mai proaspăt, pădurile se desfășurau mai solemne. Razele soarelui se jucau prin frunzișul copacilor, pătrunzînd pînă prin

cele mai tainice unghere de umbră şi luminînd, din cînd în cînd, surprinzătorul balet al fluturilor albi. În sfîrşit, după-amiază am ajuns pe înălţimea Capului de Viperă, o formaţie bazaltică, triunghiulară, stearpă, care domina bazinul mijlociu al fluviului Sembakung. Am respirat adînc, cuprins de o inexplicabilă emoţie. Mă simţeam liber, la fel de liber ca vîntul. La picioarele mele se întindea cîmpia blestemată; un ocean mort, năpădit de ceaţă şi care, la orizont, se confunda cu cerul murdar. Toată armata japoneză s-ar fi putut îneca aici fără ca cineva să fi aflat vreodată ceva despre soarta ei.

Nu mă puteam decide să plec şi am mai stat acolo, lungit pe spate, fericit, lenevind la soare şi visînd, uitîndu-mă cum trec norii. Dintr-o dată, am avut impresia că înţeleg aspiraţiile lui Learoyd şi m-am simţit cuprins de un val de compasiune. Voia să trăiască, nefericitul. Să trăiască după exigenţele acelui animal nesătul care stă pitit în sufletul fiecăruia şi pe care tatăl meu încercase să-l înece în alcool. Să trăiască altfel decît toată lumea şi să lase după el o urmă nemuritoare. Orgoliul !... Omul e un animal bolnav de Dumnezeu.

Sărmane Learoyd, ce victorie ai cîştigat ? Rege al vîntului şi al ploii, nu ai lăsat pe acest pămînt decît urma trecătoare a paşilor tăi.

Mi-au mai trebuit încă două zile ca să ajung la Tamong Miri pe cărările de creastă, prin Pasul Vulturilor şi Pasul Leopardului, peste înălţimea Geniilor, prin Pasul Norilor şi Valea Bananierilor.

MIŞCAREA de repliere a japonezilor, care începuse la Tarakan, se întindea acum pe întreaga insulă. Peste tot, la est, la sud, la vest, garnizoanele japoneze abandonau oraşele de coastă ca să scape de bombardamentele aliaţilor şi se afundau în junglă. Se părea că axele lor de marş converg spre un anume loc de adunare, încă necunoscut de noi, care nu putea fi prea departe de frontiera occidentală a regatului lui Learoyd.

Armstrong era îngrijorat. Se întreba dacă nu cumva ne-am grăbit cînd ne-am deplasat forţele şi punctul de comandă spre est. Liniştea şi grandioasa izolare a satului lui Tamong Miri, în mijlocul pădurilor, vîltorile negre, fără fund, ale rîului Srai, banianii monstruoşi, ceaţa serii îi agravau presentimentele.

M-am decis să mă duc la Senghir ca să văd cum stau lucrurile şi pe acolo. Anderson, care se plictisea la Pasul Vulturilor (noua noastră staţie de radio) a cerut să vină şi el cu mine. Era o idee ispititoare. Tocmai primiserăm cîteva mici emiţătoare americane, S.C.R. — 300,

cu modulație de frecvență, foarte eficace pentru distanțele medii, care-mi permiteau să rămîn permanent în contact cu punctul meu de comandă.

Am plecat la 4 iunie, în zori, pe o ceață londoneză, care se condensa pe fețele noastre într-o sudoare rece. Călătoria a fost foarte veselă. Anderson era un bun tovarăș de drum, discret, practic, neobosit și totdeauna bine dispus.

Frigurosul Senghir, învelit într-o pătură roșie, stătea cocoțat pe ruinele casei lungi de care nu voia să se despartă, înconjurat de soțiile lui — mumii grave și mute — și își petrecea zilele meditînd și contemplîndu-și orezăriile lăsate în pîrloagă, năpădite de vegetația sălbatecă. N-am aflat mare lucru de la el; era ciudat de distant și de disprețuitor :

— Acum trăim sub zodia spaimei... Vîntul de sud-vest aduce moartea. Este vîntul muștelor... Maimuțele vor țipa ca să ceară îndurare... E o clipă de restriște care va trece, numai să trăim noi pînă atunci... Tot ce se naște trebuie să moară : așa-i legea, dar cînd se va reîntoarce musonul de nord-est, cele Trei Păduri vor fi tot aici, spuse el, întrerupîndu-și frazele cu pauze prelungite.

Eu nu aveam răbdarea lui Learoyd și aceste generalități, aceste lucruri comune mă agasau. L-aș fi putut foarte ușor trimite la plimbare pe bătrînul acela imbecil, cu gura plină de aur, dacă ochii lui de pasăre, negri și cruzi, n-ar fi dezmințit balivernele lui de înțelept senil.

Timpul trecea ; pe nesimțite s-a făcut seară. Pînă la urmă am reușit să ghicesc că Senghir se interesa de un singur lucru : voia să știe dacă după război Learoyd va mai rămîne regele muruților sau dacă englezii... ?

— Tamong Miri Fiorosul e mort — croncăni el. Gwai ? Oh ! Gwai încă n-are experiență, e ca un bivol tînăr... Va trebui multă înțelepciune... ca să... ca să fie potolită nebunia tinerilor războinici...

Perfidul bătrîn trăgea sforile ca să-și asigure succesiunea lui Learoyd. Regatul acesta pierdut în junglă, fără existență legală, stîrnea visuri, pofte, rivalități, poate ură...

I-am dat un răspuns vag : mai întîi trebuie alungați japonezii ; cine putea ști ce va fi după aceea ?

Noaptea m-am dus să mă culc în noua casă lungă ascunsă în desișul junglei. Am întîlnit-o acolo pe tînăra văduvă pe care Learoyd mi-o oferise ca soție și eu o refuzasem ; era într-adevăr fermecătoare : sînii-i erau ca două mici mere de bronz și avea o privire plină de modestie. Anderson mi-a spus mai tîrziu că femeia avea reputația de văduvă veselă. Știa asta de la prietenul lui Truu-Buric-Mare.

A doua zi dimineața, 11 iunie, de la Tamong Miri ni se anunța prin radio debarcarea trupelor australiene la Lebuan, în Golful Brunei. Operațiunea, codificată sub denumirea de Oboe Six, fusese condusă, în ajun, de MacArthur în persoană. După un formidabil bombardament al flotei a VII-a americane, cei douăzeci și trei de mii de oameni ai diviziei a 9-a austra-

liene au debarcat fără pierderi pe plaja de lîngă portul Victoria. N-a fost o surpriză, știam că debarcarea era iminentă, dar succesul ei ne-a entuziasmat pe toți.

Pe 17 iunie a venit să mă ia un „Auster" al R.A.F.

Portul Victoria fusese complet ras de pe fața pămîntului de bombardamentul flotei; n-au mai rămas în picioare decît niște ziduri din Rest House și un fel de turn dărăpănat. Buldozerele deschideau drumuri prin acest haos, ridicînd un praf greu, roșu, care tremura în lumina soarelui. Era cald, mirosea a mort și nu se găsea nimic de băut.

Artileria continua să bubuie. În fiecare noapte ciinii de pripas urlau ca lupii iar comandourile japoneze lansau atacuri-sinucideri. Îngrozitor loc. Din fericire, emițătorul Forțelor Speciale era instalat pe o magnifică plajă lîngă Collier Head. Fergusson nu era acolo. Am petrecut cîteva ore în singurătate, înotînd și făcînd ricoșeuri, cu scoici mari, pe suprafața apei care abia-abia se unduia. Mă bronzam, gol, pe nisipul auriu, îmbătîndu-mă cu sălbaticele miresme de iod și de sare, pătruns de căldură, sătul, abrutizat de soare. Cerul înfierbîntat absorbea culorile, eu, nepăsător, îmi lăsam gîndurile să rătăcească pe deasupra unui deșert alb, atent numai la gongul înfundat al sîngelui meu care-mi suna în urechi.

Spre seară, sleit, cu trupul arzînd de febră și cu capul golit de gînduri, a trebuit totuși să mîzgălesc un raport asupra activității noastre,

pentru că Fergusson voia să mă ducă chiar în noaptea aceea la generalul comandant șef. Pînă a doua zi dimineața nu s-a discutat despre Learoyd.

— Ce mai face irlandezul dumitale ? m-a întrebat atunci Fergusson.

— Cînd ne-am despărțit pregătea un raid împotriva japonezilor din est.

— I-ai vorbit despre... despre regatul lui ? De ceea ce se va întîmpla după război ?

— Da.

— Da ? Și ce-a spus ?

— A rîs, i-am răspuns eu zîmbind.

— Ha ! A rîs...

Restul frazei se pierdu în bubuitul unei baterii de artilerie care era amplasată foarte aproape de noi. În centrul insulei bătălia reîncepea cu violență ; în intervalele dintre bubuiturile bateriei se auzea răpăitul îndepărtat al mitralierelor.

— Nu sînt sigur că aveți o părere foarte clară despre simplitatea și despre orgoliul acestui om, l-am spus. Știți că l-a alungat pe Dumnezeu din regatul lui ?

Am relatat incidentul cu misionarii. Fergusson mă asculta aprinzîndu-și cu grijă o țigară de foi și privirea lui cercetătoare se pierdu în dosul unui ecran de fum albastru. Cînd am terminat de povestit, n-a rînjit, cum mă așteptam ; și-a întins picioarele, s-a ridicat surprinzător de sprinten. Avea, fără îndoială, peste cincizeci de ani, dar numai ochii îi trădau oarecum vîrsta ; corpu-i era drept și suplu ca al unui tînăr.

— Sărmanul de el, mormăi, sărmanul de el... Cu japonezii vom termina înainte de revenirea musonului de nord-est. Şi-atunci, din regatul lui nu va mai rămîne nimic.

Făcu vreo cîţiva paşi şi, întorcîndu-se spre mine, strigă pe neaşteptate :

— Şi dumneata ce-ai de gînd să faci ?

— Eu ?

— Nu face pe naivul. Povestea asta te amuză, nu ? Şi vrei să vezi cum se va termina. Şi pe lîngă asta mai e prietenul dumitale... Frumoasă scuză ca să-l laşi să-şi facă de cap. Dar îţi spun eu cum se va termina : rău. Şi-o să-ţi mai spun şi ce-o să faci cînd se va termina : o să-ţi întorci capul. Şi cocoşul va putea cînta de trei ori... Va putea cînta chiar pentru tot restul zilelor dumitale.

S-a lăsat noaptea. Am scris toată ziua şi acum s-a lăsat noaptea. Ploaia s-a oprit. E frig. O ceaţă ca fumul, vag luminoasă, se ridică din stradă spre cerul acoperit de nori care reflectă luminile roşii ale oraşului. Locomotivele urlă, e ora la care toate trenurile pornesc spre suburbii, e ora cinematografelor, a barurilor, ora prostituatelor...

E ora la care negrii înlănţuiţi erau scoşi de sub puntea clipper-elor negustorilor de sclavi, ca să danseze şi să cînte imnurile lor închinate vieţii. Şi în timp ce dansau şi cîntau, uitau că sînt sclavi, şi nu se mai gîndeau să-şi sfarme cătuşele.

E ora la care tatăl meu, abandonînd lupta, capitula. Întindea mîna după Biblia aşezată în biblioteca din biroul său ca să ia sticla de gin, ascunsă în spatele ei. Şi nu-i mai cerea Dumnezeului său neliniştea şi gloria, îl implora să-i dăruiască tihna, toropeala şi pacea.

S-a lăsat noaptea iar eu am ostenit tot alergînd după vînt.

Îl văd şi acum pe Learoyd, un biet vagabond ridicol şi despuiat care îşi cîntă imnul, singur în pădure. Şi parcă-l mai zăresc şi acum pe după o perdea de ceaţă cenuşie. În curînd n-o să-l mai văd. Rămas bun, nobile rege !

Viaţa e o împlinire solitară. Generaţie după generaţie, oamenii, aplecaţi asupra pămîntului ca să-i smulgă pîinea cea de toate zilele, îşi urmează drumul sub un cer indiferent. Se ciocnesc unii de alţii, rîd şi plîng, vorbesc mult, dar cu greu reuşesc să se înţeleagă. Fiecare e o enigmă pentru ceilalţi. Într-o bună zi tatăl îşi părăseşte fiul, prietenul îşi părăseşte prietenul. Adio ! Bucuria, bucuria nebunilor şi cea a înţelepţilor, disperarea, disperarea regilor şi cea a sclavilor, spaima, toate spaimele, intră în noi ca într-o moară, se duc, vin, dispar ; nu sîntem stăpînii lor ; nu putem decît să ne acomodăm cu ele. „Căci totul este zădărnicie şi goană după vînt."

Am obosit, mi-am petrecut ziua urmărind umbra omului roşcovan, cu ochi cenuşii, care a fost rege şi l-a alungat pe Dumnezeu.

Tcheng, inteligentul doctor Tcheng (sau Tchang) spunea că Learoyd nu există. Despre

regatul lui spunea că e Regatul-celor-zece-mii-de-iluzii. Dar lui nu-i plăcea jungla. Era un citadin. Tcheng spunea :

— E nebun. E un singuratic. Iar oamenii singuratici n-au greutate, îi ia vîntul... Nimic din ceea ce se petrece în pădurea asta oribilă n-are nici o importanţă.

Şi era adevărat. Jumătate din lume mai era încă stăpînită de demonii răului, milioane de oameni se omorau între ei cu mare zarvă şi cu turbare. Şi nu era decît un început, uvertura unei simfonii crude ; această jumătate a lumii n-avea să-şi găsească prea curînd echilibrul.

Fergusson spunea că Learoyd e un scorpion. Chiar în dimineaţa aceea, pe plaja de la Collier Head. Îmi amintesc perfect, briza stîrnea dungi de un albastru-închis pe mare şi artileria ne asurzea. Un pumn de japonezi disperaţi se luptau cu înverşunare împotriva australienilor, undeva pe coline. Au fost morţi şi răniţi, iarăşi morţi şi răniţi pe care i-am văzut aduşi din zona aceea de sînge şi noapte, învăluiţi în duhoarea luptei. Fergusson spunea :

— Vei continua să-l utilizezi şi de îndată ce vom cîştiga războiul, o să-l chemăm la ordine... Oricum, va trebui să intre din nou în rînd cu lumea. Dar riscă să crape. Ca un scorpion. Ştii cum ? Cînd se simte pierdut se înţeapă el însuşi şi se omoară. Ba nu, acum îmi amintesc, dumneata parcă eşti botanist nu zoolog. Dar mă rog, toată lumea ştie cum e cu scorpionii.

E adevărat. Learoyd a intrat în rînd cu lumea. L-am despuiat de glorie. I-am smuls

coroana. L-am nimicit... Şi el a dispărut ca un nor. Colonelul japonez cu nume imposibil de pronunţat a fost spînzurat. În ultima lui noapte m-a chemat la el şi mi-a povestit cum s-au petrecut lucrurile. La cîntatul cocoşului a băut un păhărel de alcool, a refuzat ultima ţigară, a salutat ceremonios făcînd o plecăciune adîncă.

— Să-i spuneţi regelui...

Şi a ieşit în răcoarea dimineţii. Ceaţa se risipea... Peste mai puţin de un an Fergusson s-a sinucis, ca un scorpion. Senghir a devenit „Head Man" al triburilor din Vest. S-a instalat la Tomani într-o îngrozitoare casă de beton. Acum e şi el mort. Războinicii lui sînt cooli pe plantaţia de la Sapong Estate şi sîmbăta seara, cînd se fac plăţile, se îmbată.

— Nu ştiu cum se vor sfîrşi toate, dar azi măcar am rîs zdravăn ha ! ha ! ha !

Iată ce-mi răspunsese Learoyd. N-am îndrăznit să-i spun lui Fergusson, dar iată ce mi-a răspuns Learoyd cînd i-am vorbit de viitorul regatului său.

E adevărat. A rîs zdravăn. Ha ! Ha ! Ha !... Rămas bun, nobile rege, am ostenit să tot alerg după vînt.

În dimineața asta, recitindu-le, era cît pe ce să rup paginile scrise aseară, după ce s-a înnoptat. Le consider sentimentale, confuze, plîngărețe și, ca de obicei, găsesc că sînt mult mai preocupat de mine însumi decît de Learoyd. Dar am renunțat. La urma urmelor, cenușa pe care am răscolit-o, omul pe care l-am evocat e atît de departe, atît de mort în timp și spațiu, încît, dacă aș înceta să spun ce-mi amintesc despre el, ar înceta să existe.

Noaptea e primejdioasă. Îți tulbură sufletul. Dimineața viața e simplă. În lumina lividă a dimineților de iarnă englezească, totul și toate sînt în ordine... Umbrele și fantomele se risipesc precum ceața de primăvară și nu mai rămîne decît soarele orbitor, linia verde a palmierilor, marea de culoarea turcoazei la orizont și bubuitul tunurilor.

Am stat vreo cîteva zile la Labuan încercînd să rezolv niște probleme de interes militar care nu merită să fie prezentate aici în amănunțime. Să nu se creadă că grija noastră cea mai mare, a lui Fergusson și a mea, era Lea-

royd. Nu ! Eram foarte preocupaţi de legătura dintre guerilla şi armata regulată. Australienii, care porniseră în urmărirea japonezilor, riscau, în impetuozitatea lor, să vadă un duşman în orice galben înarmat. Noi trebuia să-i ajutăm să separe, ca să zicem aşa, grîul de neghină, ca să nu ne pomenim că ni-i masacrează pe comanşi.

La 19 iunie, a avut loc debarcarea în estuarul rîului Padas, la Weston. Am participat la debarcare venind cu al treilea val de asalt. Un soare roşu se ridica de după o barieră de manglieri şi mongrove. Pentru o clipă mi s-a părut că bărcile urcă pe un rîu de sînge. Marina trăgea în faţa noastră pe linia căii ferate şi obuzele treceau peste capetele noastre ca nişte locomotive peste un pod metalic, înainte de a se izbi cu un bubuit ce se repercuta în contraforturile munţilor Crocker Ranges. Pămîntul se cutremura. Aerul încărcat de praf era răscolit de rafale bruşte de vînt învîrtejit ce miroseau a pulbere şi a oţel încins... Războiul, adevăratul război !

Spre amiază eram în contact cu echipa mea de radiofonişti care, de pe colină, ghida sprijinul tactic al avioanelor de asalt. În aceeaşi seară, o patrulă australiană înaintată s-a întîlnit cu grupa noastră de protecţie fără să tragă asupra ei. A fost un succes.

A doua zi, australienii şi-au continuat înaintarea de-a lungul căii ferate, spre Beaufort. S-au dat lupte violente. (După cîte ştiu, în acest sector a fost decernată unui simplu soldat

ultima Victoria Cross [1] din timpul războiului!). Colaborarea dintre unităţile mele şi armată a fost eficace şi nu s-au produs incidente nedorite. M-am întors iar la Labuan.

La 31 august am aterizat pe terenul din interior. Valea era liniştită şi tăcută, aerul mirosea plăcut a pămînt fertil. Corbett, ajutat de doctorul Tcheng (sau Tchang) deschisese spitalul. Misionarul cel tînăr murise, crucea de pe mormîntul lui se ridica aproape de torent, pe o colină scundă care devenise cimitir. Tovarăşul lui, bătrînul cu faţa de piatră, alerga jovial printre primii noştri răniţi şi bolnavi. Nu-şi pleca ochii în faţa sînilor goi ai fetelor din sat şi în fiecare dimineaţă, la sculare, exclama :

— Ce frumoasă e lumea ta, Doamne ! Trăiască Dumnezeu !

Se ruga în genunchi pentru cei în agonie, dar nu mai încerca să facă prozeliţi. Toată lumea îl iubea. Yoo şi băiatul ei se duseră la Tamong Miri să se întîlnească cu Learoyd. Anderson se ocupa de şcoala lui. Şi făcea zmeie ca să-i distreze pe copii.

Îi dădusem întîlnire lui Armstrong, prin radio, ca să determinăm poziţiile. După plecarea mea situaţia militară se liniştise. Cunoşteam acum locul spre care se îndreptau unităţile japoneze : plantaţia de cauciuc de la Sapong Estate, la nord de Tomani, pe rîul Padas. Alegerea era judicioasă. Singura cale de acces

[1] Cea mai înaltă distincţie militară engleză. Cea despre care este vorba aici a fost cîştigată de soldatul T. Starcevitch din Kalgoolie — Australia. (N.a.)

posibilă pentru australienii debarcați pe coastă : spărtura făcută de rîu, o splendidă breșă de cincisprezece mile prin care abia se strecura linia ferată ; o adevărată tăietură de sabie, o capcană în care, mulți aveau să-și lase pielea.

Cele trei amenințări care planau asupra regatului lui Learoyd erau mai puțin primejdioase decît crezusem la început. La vest, coloanele japoneze hărțuite de dayacii din Sarawak s-ar fi putut scurge de-a lungul frontierei, peste teritoriul Cîinilor Roșii și peste Tomani. În sud, ar avea de străbătut imense întinderi nelocuite ; nu prea era posibil să ajungă pe acolo. Rămînea estul ; adevăratul pericol : ca să meargă la Sapong Estate, armata de la Tarakan trebuia să traverseze regatul de la un capăt la altul.

I-am lăsat lui Armstrong comanda frontului de vest. A făcut minuni de vitejie și a fost decorat. Sprijinit de autoritatea lui Senghir, el a coordonat toate acțiunile de guerilla și a reușit chiar să infiltreze în plantație echipe de radio care dirijau atacurile bombardierelor. (Tot în vremea aceea i-am constrîns pe sătenii din regiunea Tomai să-și omoare cîinii pentru ca lătratul lor să nu semnaleze inamicului mișcările noastre. Unul singur a scăpat ; a fugit în junglă și luni de zile, multă vreme încă după terminarea războiului, urla în fiecare noapte a moarte, în strania liniște a văii... Dar asta-i altă poveste.)

Am ajuns la Tamong Miri după trei zile de marș forțat, călăuzit de unul dintre alergătorii

de la „Poney Express". Ploua, firește. Pădurea înecată în norii copleșitori mi s-a părut mai sinistră ca oricînd și casa lungă, cufundată într-o liniște totală, lăsa impresia deprimantă că e părăsită, aceeași impresie pe care o aveam în copilărie cînd vedeam vechile goelete dezafectate care uneori, iarna, serveau ca adăpost vagabonzilor din port.

Două vrăjitoare, pe jumătate goale, mestecau betel lîngă un foc de vreascuri. Departe, în cealaltă extremitate a încăperii, o făclie agonică găurea întunericul răspîndind o lumină pîlpîitoare peste trei trupuri întinse pe jos. Asta era tot, în casă nu se mai afla nimic altceva. Eram la capătul lumii și parcă ultimii oameni fugiseră din calea unui apropiat cataclism apocaliptic, nelăsînd în urma lor decît două sperietori. Afară, ziua care era pe sfîrșite se stingea văzînd cu ochii. Ploaia ciuruia întunericul cu furie. Apa avea să crească încet, să crească întruna, ca o maree mută, înghițind pe nesimțite întreaga vale... Sau poate că munții minați aveau să se prefacă într-un fluviu de noroi și, cu un tunet formidabil, să șteargă orice urmă de viață de pe fața pămîntului.

Un cîine se ținea după mine mîrîind și mă mirosea arătîndu-și colții. Tremuram de frig în uniforma mea leoarcă de apă. Cea mai decrepită dintre vrăjitoare scuipă ghemotocul de betel și chelălăi ceva, n-am înțeles ce. Cineva se mișcă în fundul încăperii, am recunoscut-o pe Yoo. Learoyd stătea întins lîngă

ea sub o pătură care se mula ca un linţoliu pe scheletul trupului lui descărnat. Tremura de-i clănţăneau dinţii şi degaja aproape tot atîta căldură ca focul de vreascuri. Numai jumătate de faţă îi era luminată. Se uită o clipă la mine cu o privire sticloasă.

— Hei ! bîigui el cu mare efort.

Avea o voce ciudată. Gura-i rămăsese întredeschisă, nu mai avea putere să şi-o închidă. Îşi întoarse de la mine privirea lui oarbă spre a contempla în continuare, tainic, un anume lucru îndepărtat, undeva în întunecimea de sub acoperiş.

Conklin dormea ghemuit sub o paraşută. M-am apropiat de el, l-am strigat, dar nu s-a trezit. Fruntea-i ardea, era şi el îngrozitor de slab.

— Bolnav. Mult bolnav, şopti Yoo.

Flacăra torţei se reflecta în ochii ei negri, umezi, pe care deznădejdea îi făcea foarte elocvenţi. Am încercat să obţin amănunte dar am renunţat ; englezeasca ei era prea şovăielnică, iar eu eram prea obosit. Dar ceea ce se întîmplase era lesne de bănuit. Febra, microbii, viruşii care pîndeau prin aerul şi noroaiele din Cîmpia Elefanţilor reuşiseră, în cele din urmă, să-i doboare. Mai greu reuşeam să înţeleg de ce anume e atît de pustie casa lungă ; se temeau muruţii că frigurile sînt molipsitoare ?

În colţul lor cele două vrăjitoare stafidite se văicăreau cu o voce stridentă. Erau îngrozitoare, şi una şi cealaltă, strîmbe, zbîrcite, ştirbe, pocite, la lumina focului de vreascuri,

dar şi mai îngrozitor era vacarmul pe care-l făceau. Nu-mi dau seama ce-şi puteau povesti, dar vorbele lor îmi sunau în urechi ca nişte sumbre prevestiri... Sărmanele bătrîne, se încăpăţînau să trăiască !

Yoo le spuse să tacă pe un ton aspru. Femeile începură să geamă dar pînă la urmă s-au potolit.

Mi se închideau ochii de somn. M-am dezbrăcat, m-am înfăşurat într-o paraşută şi am adormit imediat.

În zori haosul cerului era mai înspăimîntător decît în ajun. Soarele a apărut pentru o clipă, însîngerat, apoi masa de nori s-a închis, iar lumina a devenit cenuşie.

Am fost trezit de strigăte de veselie. Micul prinţ cu burta umflată se juca cu tatăl său. Yoo dormea, cele două vrăjitoare nu se mai vedeau de sub păturile sub care se vîrîseră lîngă focul pe cale să se stingă.

Learoyd rîdea, dar din pricina slăbiciunii rîsul lui era un rînjet insuportabil ; părea un schelet hilar. Conklin se ospăta cu conţinutul unei cutii de conserve. În sfîrşit, nu mai aveau temperatură.

Cu patru zile în urmă coboriseră de pe creastă bolnavi şi se tîriseră pînă aici. Tcheng (sau Tchang) îi tratase prin radio. Se temeau că au holeră sau chiar ceva mai rău, dar nu era vorba decît de paludism pernicios, şi dozele mari de chinină pe care le ingurgitaseră aproape că-i dăduseră gata.

Conklin îmi raportă :

— Japii au ajuns la Capul de Viperă. S-au îngrămădit acolo sus ca să mai vadă şi ei o rază de soare şi să respire o gură de aer curat. Şi s-a lăsat cu măcel ; a sosit aviaţia, a fost un adevărat măcel ! Să-i fi văzut cum au luat-o val-vîrtej la vale. (Rînji arătîndu-şi dinţii mari, galbeni.) Nu cred c-o să mai urce prea curînd pe creastă. Acum sînt la Pasul Vulturilor, dar încă n-au trecut. Eastward, Bren şi Gwai se ocupă de problema asta.

Efortul îl epuizase, s-a lungit iar pe paraşutele făcute balot, a închis ochii, dar continua să vorbească ; vorbea cu voce scăzută.

— Suferă mai mult decît noi. Au bolnavi pe care îi părăsesc pe drum. Unii se spînzură cu centironul. Nu mai au nimic de mîncare... Aproape că nu mai au armament greu.

— Foarte bine, amice, numai că acum o să te ducem la spitalul nostru, e absolut necesar...

— Nu, sir, nu, nu, totul e în regulă. Am avut febră trei zile. Ne-au spus chinezii că aşa se întîmplă. Acum s-a terminat şi o să mă simt mai bine.

Mă ruga să-l las la Tamong Miri, să nu-l trimit în vest. Îl înţelegeam foarte bine, pentru că şi eu eram fascinat de locul acesta sinistru şi nu aveam deloc intenţia să plec pînă cînd nu se va fi sfîrşit totul.

— Ştiţi, am reuşit să fac vreo cîteva „serii" drăguţe, conchise el cu voce stinsă.

Micul prinţ cu ochi cenuşii continua să strige de bucurie. Alerga cu burta lui proeminentă şi se arunca rizînd peste tatăl său, apoi se înde-

părta de el şi iar o lua de la început, întrerupîndu-l mereu pe mesagerul de la „Poney Express“ — călăuza mea de ieri. Learoyd rîdea împreună cu copilul, îl strîngea în braţe, îl freca de barba lui ţepoasă, apoi reluă firul discuţiei. Era desfigurat, în priviri i se putea citi o mare oboseală, dar era fericit. Se ridică într-un cot ca să mă cheme :

— Aşadar ai complotat cu bătrînul corb ! S-ar zice că vrea să-mi ia locul după război.

Nimeni nu asistase la convorbirea mea cu Senghir, doar femeile. I-am replicat surprins :

— De unde ştii ?

— A guverna înseamnă a şti. Eu ştiu totul.

— Fără îndoială că de la văduva... mea, văduva veselă care...

Mă întrerupse cu un rîs batjocoritor :

— Aha, ţi s-a spus că e veselă... Dar acum, după ce ai văzut-o, nu regreţi că ai spus nu ?

Apoi, redevenind serios, fără nici o tranziţie, adăugă :

— El e bătrîn şi înţelept. Adică obosit şi dezamăgit. Nu conta pe el ca să scapi de mine.

— Dar n-am intenţia să scap de dumneata, i-am spus.

M-a privit fix, multă vreme, cu ochii lui cenuşii, adînci ca marea, de nepătruns.

— Nu acum. Mai tîrziu. O să-ţi spun eu înainte de a se întîmpla.

La amiază, Conklin a stabilit legătura prin radio cu Eastward, care era la Pasul Vulturilor. Japonezii profitaseră de vremea urîtă care paralizase aviaţia ca să forţeze trecerea, dar mi-

tralierele şi mortierele lui Bren îi opriseră din nou. Eastward spunea că aude cum urlă, prin ceaţă, răniţii lor.

— S-au camuflat cu crengi şi de dimineaţă am avut impresia că pădurea a pornit-o în marş, l-am auzit spunînd printre pîrîiturile din receptor.

Ploaia a început iar. Aburi subţiri fumegau deasupra pămîntului care mustea de apă. Stînca neagră de la Pasul Vulturilor şi straniul amfiteatru de păduri dispăruseră, şterse, dizolvate, scufundate în apă, lichefiate. Toate păreau învălmăşite, ca în a doua zi a facerii lumii, şi nimeni n-ar fi putut spune unde începe apa, cerul şi pămîntul.

Spre seară se auzi lătratul unui cîine. O ceată de războinici, şiroind de ploaie, năvăli în casa lungă, cu un torent de strigăte, de rîsete, de viaţă hirsută, sălbatecă. S-au aprins nişte focuri zdravene ; flăcările aruncau lumini tremurătoare pe trupurile lor de bronz pe care scînteiau picături de ploaie, se reflectau în oţelul bine uns al armelor. S-au aşezat în cerc, ghemuiţi, în jurul regelui lor. S-au adus ulcioare cu dragoni. Războinicii băură ayak-ul cu poftă.

În ceata aceea se aflau oameni din toate triburile regatului, din regiunea Pămînturilor Roşii, a Pămînturilor Negre, din partea cursului superior al fluviului Sembakung şi a afluenţilor săi, din extremitatea nordică şi din Cîmpia Elefanţilor. Coborîseră de pe creastă. Mărşăluiseră două zile ca să aducă răniţii şi să ia obuze pentru mortiere şi benzi de mitralieră.

Cei trei răniți tăcuți, care zăceau pe niște pături de-ale armatei australiene, fură aduși în fața lui Learoyd pentru ca acesta să-i vadă, să-i atingă cu mîna — unul din ei avea pe față semnul morții — apoi au fost mutați lîngă un foc și lăsați în seama celor două biete vrăjitoare. Micul prinț cu ochii cenușii îi contemplă îndelung, cu aviditate.

Războinicii înfometați mîncară și băură ; zgomotul pe care îl făceau mîncînd și vorbind era întrerupt din cînd în cînd de un rîs aspru, ca scheunatul unui șacal. Povesteau despre bătăliile pe care le dăduseră și mimau deruta inamicului. Pe măsură ce se îmbătau se simțea tot mai puternic mirosul animalic al sudorii lor. Cei care aveau răni mai ușoare își desfăceau pansamentele, ca să curgă sîngele și pentru ca Learoyd să le admire și să-și poată da seama ce lupte grele dăduseră, deoarece chiar și o minciună poate fi crezută, dar adevăr e numai ceea ce vezi cu ochii.

Yoo domnea peste acest banchet cu frumusețea ei, cu sînii ei fermi, cu pîntecele ei catifelat și cu gloria coapselor ei. Flăcările aprindeau reflexe roșiatice pe pielea ei de culoarea chihlimbarului... Toți războinicii o priveau. Ea era radioasă...

Tîrziu de tot s-a ridicat, gîfîind, beat, și ultimul războinic și, împleticindu-se printre trupurile împrăștiate pe jos ale camarazilor săi, s-a prăvălit într-un colț al încăperii, ca o masă inertă.

Şi-atunci peste tot s-a lăsat liniştea. Liniştea şi clipocitul monoton al ploii.

Şi atunci răniţii s-au simţit singuri şi i-a cuprins frica de noaptea ce se-ntindea dincolo de vîlvătaia flăcărilor din care zburau scîntei. Gemeau, şi cel ce avea să moară a ţipat de trei ori, straniu, de parcă ar fi chemat pe cineva.

Cred că am fost singurul care l-a auzit. Aş fi putut să mă ridic şi să-l ţin de mînă. Nu ştiu de ce am rămas în continuare culcat, cu ochii deschişi, cu inima strînsă de o tristeţe confuză. Şi astăzi uneori îmi mai aduc aminte de chemarea aceea în noapte.

Dimineaţa l-au găsit mort. Yoo şi cele două vrăjitoare au venit cu ofrande, puţin orez, puţină carne, cîteva cartuşe, pene de cadao, plîngînd un bocet, şi au alungat muştele care începuseră să bîzîie. Bărbaţii din tribul mortului i-au săpat o groapă în pădure. A fost înmormîntat în picioare, împreună cu sabia lui de vînător de capete.

M-am hotărît să urc pe creastă împreună cu convoiul de muniţii. Mi-am luat rămas bun de la Learoyd, de la Conklin. Temperatura le mai scăzuse. Aveau amîndoi nevoie de cîteva zile de linişte ca să-şi recapete puterile şi să poată veni sus după mine. Learoyd mi-a spus cum se numea războinicul mort şi satul lui dar am uitat.

„BATALIA crestelor“ (cum l-am spus noi mai tîrziu) a durat aproape o lună şi s-a terminat într-o noapte de groază, într-o noapte dintr-acelea cînd simţi că te apucă nebunia. În realitate a fost o succesiune de lupte care s-au dat în trecători: Pasul Vulturilor, Pasul Leopardului, Pasul Norilor, Pasul Maimuţelor. Toate trecătorile acestea au fost udate cu sînge şi în anumite zile palele de vînt fierbinte aduceau pînă la noi mirosul de cadavru şi abominabilul bîzîit al muştelor. De vreo cîteva ori, în răcoarea dimineţii, am văzut pădurea pornind în marş. Noaptea, cînd japonezii se pregăteau de atac, auzeam ţipete ciudate de animale care se chemau. Atunci aprindeam focuri mari, pe culmi, ca aviaţia să-şi poată regla bombardamentele, în ciuda întunericului.

Scopul nostru nu era să-i oprim pe japonezi, nu eram nici destul de numeroşi, nici destul de puternici. Scopul nostru era să le interzicem accesul în văile fertile, să-i forţăm să-şi schimbe direcţia spre regiunea nelocuită din nord, trecînd prin regiunea bîntuită de molime a rîurilor

care se vărsau în cursul inferior al fluviului Sembakung. Şi aproape am reuşit. Din nefericire, legătura dintre unităţile noastre de comanşi a fost în permanenţă îngreunată din cauză că muruţii nu ştiau să citească. Iar cînd coloana fantomă, care a dispărut în sud de Cîmpia Elefanţilor, a apărut în spatele nostru, un ordin a fost greşit interpretat şi Pasul Norilor a rămas toată noaptea descoperit.

Dar înainte de a povesti despre această catastrofă trebuie să reiau firul evenimentelor.

Learoyd şi Conklin au venit după mine destul de curînd. Erau încă într-o stare jalnică şi le-a trebuit cîteva ore ca să urce ultimele pieptişuri. Se opreau la fiecare pas cu privirea rătăcită, cu gura căscată. Li se vedeau tremurînd muşchii picioarelor slabe. Learoyd repeta fraza rostită de căpitanul lui pe rîul Slim, în timpul retragerii din Malayezia :

— Cînd o să-mi închipui că trăieşti o să-mi închipui că mergi.

Era un schelet care umbla, dar avea în el o asemenea forţă încît s-a restabilit uimitor de repede. Conklin s-a refăcut mai greu, dar perspectiva de a se reîntîlni cu „şobolanii deşertului", perspectiva de a relua subtilele lui experienţe de genist şi, pe lîngă asta, cîteva cutii cu conserve de carne, l-au pus bine pe picioare.

Eastward a murit.

A fost un accident. Comanşii manipulau o armă japoneză, care fusese găsită lîngă un cadavru, ca să vadă cum funcţionează. Era o armă-capcană. Glontele exploziv l-a atins pe

Eastward în ceafă. Cînd Learoyd şi cu mine am ajuns la faţa locului, el zăcea pe spate, cu faţa sfîrtecată, enormă şi roşie, îndreptată spre soare. Ne-a fost imposibil să-i închidem ochii. Sute de muşte s-au ridicat, bîzîind ca turbate, de pe băltoaca de sînge şi de pe creierii împrăştiaţi pe jos... Mai tîrziu mi-a fost dat să văd ceva şi mai groaznic. Pe cînd urcam spre bancurile de nisip de la Tabuk Libang (rîul de aur al lui Learoyd) care au fost teatrul unor lupte grele, am zărit silueta neagră a unui om lungit pe pămînt. Ajungînd în dreptul ei, silueta a dispărut brusc într-un nor de muşte. Bzzz. Bzzz. Bzzz. Nimic, nu mai rămăsese nimic. Numai muşte şi duhoare de cadavru. Piciorul mi s-a cufundat în ceva negru şi scîrbos. Sub un strat subţire de nisip aurifer, zăcea, nevăzut, cadavrul unui japonez, şi după ce am trecut de el, umbra neagră, colcăitoare şi foşnitoare a soldatului aceluia dispărut s-a reconstituit într-o clipă. Am mers multă vreme prin rîu ca să-mi spăl cizmele.

Comanşii din miliţia lui Eastward şedeau ghemuiţi, tăcuţi şi gravi. Unul dintre ei se apropie de Learoyd şi-i spuse ceva.

— Ce zice ? l-am întrebat.

— El e şeful, răspunse Learoyd. Zice : „Mulţi războinici sînt încă nişte oameni de nimic ; ca sabia care o ascuţi ca să taie şi te taie pe tine cel care o ascuţi". Zice : „Tribul meu e gata să plătească preţul sîngelui". Ceea ce înseamnă că sînt gata să-ţi dea atîtea ulcioare cu dragonicîte socoteşti că e drept să ceri pentru viaţa unui om.

— Şi ce i-ai răspuns ? l-am mai întrebat.

— I-am spus că nu sînt pe lume destule ulcioare cu dragoni ca să poată fi răscumpărat sîngele tuturor oamenilor care vor muri. I-am mai spus... Mă rog, chestii de-ale noastre... poezii, cum le zici dumneata.

Eastward a fost înmormîntat pe înălţimea Geniilor, în picioare, ca un războinic murut. Şi i s-au adus destule ofrande ca să facă o călătorie lungă pe lumea cealaltă. N-am admis să i se lase şi carabina, şi atunci, şeful i-a aşezat în mînă propria lui sabie de vînător de capete cu mîner din corn de rinocer. I s-a pus o cruce. Am rostit rugăciunea de îngropăciune pe care tatăl meu mă pusese s-o învăţ pe de rost fiindcă socotea că se cuvine să meditez asupra ei : „Omul născut din femeie n-are decît puţin de trăit".

Japonezii, în lenta lor migraţie, nu puteau niciodată să facă foc pentru că ziua, fumul care se ridica printre coroanele copacilor se vedea din avion sau de pe oricare înălţime, şi pentru că noaptea, deşi jungla era deasă, flăcările strălucesc, pentru că şi ziua şi noaptea comanşii simt de la distanţă mirosul lemnului care arde. Ni s-a întîmplat şi nouă să nu aprindem focul cînd eram pe urmele lor. Şi atunci dormeam ghemuiţi unul într-altul ca să ne încălzim cît de cît, ne mîncam rece orezul, care avea un gust amar ca fierea. Ploaia şi soarele ne făceau să fermentăm. Ierburile înalte ne atingeau obrajii ca nişte mîini umede, cu degete îngheţate. Animalele sălbatice fugeau ; simţeam duhoarea respiraţiei lor înspăimîntate. Aveam destulă imaginaţie şi eram destul de tineri ca să admi-

tem, foarte liniştiţi, că totul s-ar putea termina aici, într-o băltoacă de sînge cald. Trăiam doar pentru clipa în care mai existam, într-un spaţiu pe care vizibilitatea îl limita la cîţiva yarzi, şi cînd hazardul căutării noastre ucigaşe ne ducea prin vreun luminiş, rămîneam încremeniţi, cu ochii spre cer, privind trecerea norilor.

Bătălia de la Pasul Leopardului a fost o mare victorie. Pentru prima oară am făcut un mare număr de prizonieri. Seara, japonezii au început să se retragă. Semnalele lor de goarnă răsunau ca nişte hohote de plîns în valea acoperită de beznă.

A doua zi Learoyd mi-a trimis un mesaj prin care-mi cerea să ne întîlnim într-o casă lungă, la o distanţă de cîteva ore. Am ajuns după ce s-a înnoptat. Vreo douăzeci de prizonieri scofîlciţi, îmbrăcaţi în uniforme zdrenţuite, dar impecabil aliniaţi, de-o parte şi de alta a cărării, luminau calea cu făclii. Ciinii lătrau şi sătenii adunaţi acolo îi alungau cu indignare. Learoyd mă aştepta, în picioare, în capul scării de la verandă. În spatele lui se îngrămădea în dezordine vechea gardă de comanşi, căreia ayak-ul i se cam urcase la cap. Un japonez scund, cu faţa bolnăvicioasă, sufla cu disperare într-un soi de clarinet *(shakuhachi)*. Muzica, oarecum tristă dar frumoasă, se deslușea cu greu în hărmălaia de acolo.

De departe, de cum m-a văzut, Learoyd urlă vesel :

— Banzai !

A urmat un chiolhan de pomină şi bietul muzicant, care abia se mai ţinea pe picioare, a

fost obligat să ne cînte toată noaptea. Printre prizonieri se găseau şi două femei, două infirmiere capturate odată cu un spital de campanie. La sfîrşitul mesei, pe care ele ne-au servit-o îngenuncheate, după obiceiul japonez, Learoyd mi-a declarat cu demnitate :

— Sîntem învingători şi dumneata eşti musafirul nostru. Poţi s-o alegi pe care o vrei, eu o s-o iau pe cealaltă.

Ochii îi scînteiau de bucurie ; mă privea insistent. Şi cum eu nu spuneam nimic, adăugă :

— Le-am pus să facă baie, sînt foarte curate.

Cele două femei stăteau în continuare îngenuncheate, în faţa noastră. Feţele lor imobile de asiatice nu exprimau nimic. Erau frumoase, le găseam frumoase, deşi cam slabe.

— O, să ştii că sînt foarte mulţumite. Erau convinse că o să le tăiem capul. Cea mai mică a încercat chiar să se otrăvească, spuse Learoyd.

Mi-am petrecut noaptea cu cea mai înaltă. Avea o piele catifelată şi proaspătă, ca de fildeş, un trup înduioşător de fetiţă, marcat de cele două puncte roz ale sfîrcurilor şi de infima protuberanţă despicată sexului. A închis ochii, şi-a desfăcut picioarele, dar n-a mai făcut un gest. A rămas inertă. Faţa-i era o mască.

Mi-era indiferent. Nu mă interesa nici ostilitatea sau dezgustul, nici sufletul ei. Voiam s-o iau şi-apoi să nu mai ştiu de ea. Voiam o desfătare rapidă şi brutală. Voiam să-mi simt sîngele zbătîndu-mi-se în vine, ce mă interesa viaţa altuia ? La urma urmelor mîine voi urca iar pe blestematele acelea de creste, mă voi

afunda iar în valea aceea sinistră, fără lege, şi poate că un glonte... Şi-atunci toate acestea n-ar fi existat decît în creierul Unchiului Boo, al diabolicului *mouse-deer* care conducea cadrilul... Am simţit-o totuşi fremătînd, o singură dată, buzele i s-au întredeschis, încerca să şi le muşte ca să se abţină, dar n-a putut rezista valului ce se stîrnise în ea. Braţele i s-au încolăcit în jurul cefii mele şi vreme de o clipă am putut vedea în ochii ei puterea pe care trupul o are asupra spiritului.

Dimineaţa m-am trezit înviorat, ca un animal tînăr, năpădit de o senzaţie de bună dispoziţie, fără remuşcări. Japoneza mea îşi ascundea ochii de privirea mea şi, ca o manifestare de afecţiune, i-am dat o palmă uşoară peste fese.

Înfometat, Learoyd îşi lua micul dejun : lăcuste şi miere sălbatică, iar micuţa infirmieră îi arăta o foarte drăgăstoasă recunoştinţă. În zbenguiala lor nu exista nici o urmă de viciu sau de ruşinare, erau amîndoi absolut imorali şi fermecători. Într-un colţ, bietul muzicant cînta iar la *shakuhachi*. Era mai bolnav, mai prăpădit decît în ajun şi cînta mai prost. Am avut impresia că mă priveşte cu ură.

— Îmi place muzica lui, e altceva decît corurile armatei comanşe, numai că afurisitul ăsta nu vrea să cînte ceva mai vesel, îmi spuse Learoyd bine dispus.

Apoi adăugă cît se poate de liniştit :

— Ştiai că fata dumitale e căsătorită ? Şi mi se pare că soţul e tocmai el.

Ideea asta l-a înveselit într-o asemenea măsură încît era să se înece de rîs. Eu găseam că

gluma lui nu e nici reuşită şi nici la locul ei şi i-am spus-o fără ocolişuri.

— Pe cuvîntul meu că aseară nu ştiam nimic, mi-a răspuns ; dar acum n-o să ne apucăm să plîngem pe chestia asta, nu ?

Da, n-aveam de ce să plîngem.

— Spune-i să tacă, muzica lui mă deprimă.

„Afurisitul" a fost cît pe ce să-mi provoace mari necazuri după război. În lagărul de la Sapong Estate a declarat celor de la Crucea roşie că i-am violat soţia. Iar armata britanică nu glumeşte cu asemenea lucruri. Din fericire a murit la spital înainte de a se deschide ancheta.

Ploaia, ceaţa, soarele, vîntul de pe creastă. Urmele de paşi. Şuieratul gloanţelor, exploziile în serie a ambuscadelor lui Dynamit Dave. Orezul amar...

Zilele treceau. Japonezii se abăteau pe nesimţite din drumul lor, spre nord.

Am văzut pentru prima oară un spînzurat. L-am auzit înainte de a-l vedea, datorită muştelor. Îşi alesese ca spînzurătoare o creangă mai de jos dintr-un enorm bananian devorat de plante parazite. Părea un fruct veninos.

Fergusson a aterizat pe terenul nostru, nu s-a deplasat pînă la Tamong Miri ; a rămas în vest şi a discutat numai cu Armstrong şi Senghir. Am vorbit totuşi cu el prin micul nostru post de radio. Learoyd a refuzat să părăsească frontul ca să dea ochi cu el.

— Ştiu foarte bine ce-o să-mi povestească şi nu mă interesează.

Ploaia ceața, soarele...

În depresiunea blestemată a văii, cadavrele japonezilor, din ce în ce mai numeroase, erau atît de scheletice încît aproape că nu miroseau. Iar furnicile și viermii le curățau complet în foarte scurt timp. Bolnavii abandonați, cei care rămîneau în urmă, își îngropau puștile devenite inutile, se strecurau ca șerpii în desișurile pădurii și se culcau peste grenade pe care le făceau să explodeze. Am descoperit un corp omenesc căruia îi lipsea o coapsă. Nu-i fusese smulsă din explozie. Fusese amputată, de la șold, de un chirurg... sau de un măcelar. În zilele următoare am descoperit altele la fel... Seara se auzeau gemete de agonie, urlete de groază. Doamne, Dumnezeule, ce greu mai mor oamenii...

La 25 iulie coloana fantomă a fost localizată la o distanță de trei zile de marș, la sud-vest de Tamong Miri, pe malul drept al fluviului Sembakung. Se împliniseră mai bine de două luni de cînd dispăruse din Cîmpia Elefanților. După informațiile noastre, număra cam vreo mie de oameni. Era, desigur, disciplinată sau bine condusă, din moment ce reușise să ne scape atîta vreme. Learoyd și cu mine am hotărît să-l trimitem imediat pe Conklin și echipa lui de dinamitori, ca să le „pregătească terenul" — cum spunea el. Au făcut jerbe de scîntei, ce mai, adevărate focuri de artificii. În sfîrșit, avea de-a face cu soldați buni — nu cu avangărzile de javanezi înnebuniți — care reacționau ca niște soldați buni, așa cum prevedea el.

Pe de altă parte, miliţiile din rezervele de la Tamong Miri au fost trimise spre Sembakung, coborînd pe Srai. I s-a transmis un ordin în acest sens lui Bren (Lewis) care se afla pe la Pasul Maimuţelor. Learoyd confirma toate deciziile acestea prin ştafete.

S-a produs o neînţelegere. Un ordin interpretat greşit.

După aceea Bren a considerat că e de datoria lui să preia asupra sa toată răspunderea. L-am văzut stînd în faţa lui Learoyd cu lacrimi în ochi :

— Eu sînt de vină... A fost greşeala mea... Trebuia să ştiu.

Learoyd, palid ca un mort, îl împinse la o parte fără să spună un cuvînt.

N-a fost din vina lui Bren. Rămăsese singur, cu ceata lui de războinici, a căror limbă nu o prea înţelegea, la o distanţă de şase ore de mers. Nu putea să le facă pe toate, să le vadă pe toate, să le ştie pe toate. Nu era vina cuiva, anume. A fost un accident, vîntul hazardului, destinul.

La 27 iulie ploua. Stropi de ploaie, reci ca gheaţa ne orbeau. Ne luasem ca nişte lupi după urmele unei mici unităţi japoneze care era epuizată şi ştiam că n-o să ne scape. Cu puţin înainte de a se însera, un om de legătură ne-a ajuns cu sufletul la gură, ne-a anunţat vestea : miliţia care se afla pe poziţie în Pasul Norilor plecase spre Sembakung. Cheile rămăseseră descoperite. Japonezii trecuseră prin chei şi coborau în Valea Bananierilor.

A urmat o goană nebunească prin noapte.

A URMAT o goană nebunească prin noapte. Learoyd alerga ca un bivol furios, ca un mistreț înnebunit ce-și taie drum prin hățișuri, iar noi îl urmam. Timp de trei ore am urcat pe albia unui torent, prin apa care ne ajungea pînă la brîu. În ciuda prezenței probabile a japonezilor, am fost nevoiți să aprindem torțe din bambus putred, impregnat cu rășină, care ardeau și pe ploaie cu flacără mare, foarte luminoasă, iar umbrele cotorsionate săltau în urma noastră, proiectate pe vegetația ce șiroia de apă.

Am părăsit torentul spre a urca de-a dreptul spre creastă, printr-un haos de stînci de calcar, sfărîmate, spongioase, peste care am trecut însîngerîndu-ne mîinile, gîfîind din greu. Vegetația se prindea de noi, umedă și cu mirosuri înăbușitoare, învelindu-ne ca o mantie lipicioasă.

Am ajuns la creastă. Nu mai ploua, dar vîntul subțire care se văicărea prin ramurile copacilor ne-a înghețat. N-aș mai fi fost în stare să fac un pas. Learoyd voia să continuăm

fără să ne mai oprim ; acest om, pe care cu trei săptămîni în urmă îl crezusem cu un picior în groapă, avea o extraordinară rezistență fizică ; de parcă jungla din regatul lui îi comunica un misterios influx de energie. În plus, în noaptea asta era împins de spaimă și disperare : Valea Bananierilor pe care japonezii puseseră mîna, după ce trecuseră prin Pasul Norilor, ducea direct spre Srai și spre casa lungă de la Tamong Miri. Înainte de a porni din nou a trebuit să luăm legătura cu Bren, prin radio (nu putusem stabili legătura cînd ne aflam în fundul văii). De asemenea am chemat baza de la Tarakan ca să alerteze aviația.

Cu puțin înainte de răsăritul soarelui am auzit două detunături înfundate.

Se luminase, mijea lumina palidă a zorilor, cînd am ajuns pe o colină mică, la liziera pădurii de lîngă sat. Ploua liniștit, nu era violenta ploaie tropicală, ci o burniță înghețată ; aburi în suspensie în aer ca ceața englezească de toamnă. Ariergarda japoneză traversa, în perfectă ordine, rîul Srai prin vad. Parc-ar fi fost o procesiune de insecte uriașe, stîngace. Mitralierele noastre i-au culcat în apă sfîșiind cu un șir de tunete neașteptate liniștea apăsătoare a pădurii. Uriașele insecte înnebunite s-au împrăștiat, zbătîndu-se în mijlocul impacturilor care stîrneau înalte jerbe albe. Răpăitul armelor, amplificat de ecoul munților, mirosul de pulbere și de unsoare încinsă ne amc-

ţea. Comanşii trăgeau rafale scurte, seci, crude. Doar un pumn de oameni au reuşit să-şi găsească adăpost printre copacii de pe celălalt mal. Ne-au răspuns cu un foc precis, amenințător.

Trei japonezi ieşiră alergînd din casa lungă. Unul dintre ei avea un sac mare. L-am doborît cu un glonte de carabină. S-a oprit brusc, apoi a mai făcut un pas şovăitor şi a căzut în genunchi. A rămas aşa, cu capul plecat, legănîndu-se încet un timp ce mi se părea infinit. Aveam impresia că văd cum se scurge viaţa din el. Mai tîrziu, în Spania, am asistat la o corrida, la uciderea unui taur. Avea sabia înfiptă în el pînă la gardă ; din gură-i ieşeau băşici roşii care se amestecau cu balele şi se clătina şi el, cu ochii sticloşi încercînd zadarnic, cu încăpăţînare, să-şi menţină echilibrul. Toreadorul s-a uitat la el şi i-a întors încet spatele...

S-a prăbuşit brusc pe o parte şi n-a mai mişcat. Ceilalţi doi s-au rostogolit seceraţi de mitraliere înainte de a fi ajuns la mal.

S-a lăsat o linişte înspăimîntătoare, fără un ţipăt, fără un foc de armă. Tăcerea morţii însăşi : Learoyd alergă peste straturile de zarzavaturi spre casă. Avea de străbătut o distanţă destul de mare : o pantă lină, acoperită cu cioturi negre, apoi o ripă. Eu nu mă grăbeam să merg după el, ştiam ce-o să găsească. Ploua, dar plafonul de nori nu era prea coborît. Am deschis aparatul de radio şi am chemat echipa de legătură trimisă de Bren pe Înălţimea

Vulturilor ca să-i cer să dea semnalul de decolare avioanelor pe care le alertasem la Tarakan.

Tăcerea persistentă era încordată, o simțeam fragilă ca firul de care spînzura deasupra noastră sabia destinului. Și deodată firul s-a rupt. Pădurea începu să urle. Un concert răgușit de orăcăieli, de șuierături, de țipete stridente ca țîrîitul greierilor, de chelălăieli ascuțite ; un vacarm de o violență exasperantă : maimuțele. În fiecare dimineață maimuțele se trezeau la răsăritul soarelui și urlau ca acum, dar niciodată nu le-am auzit atît de aproape de vreun sat, și niciodată în pădurea ce înconjura Tamong Miri. Pe malul rîului Srai copacii păreau că sînt scuturați de un vînt nebun. Japonezii au tras cîteva focuri. Un corp negru se rostogoli din cracă în cracă și căzu în iarba înaltă. Țipetele au încetat numaidecît, dar o furtună tăcută începu să mătur coroanele copacilor îndreptîndu-se spre creste și spre trecătoare ; se putea vedea ca un val pe suprafața mării. Un comanș ridică arma și ochi locul în care căzuse maimuța neagră. Departe, estompate de distanță, reîncepură țipetele disperate. Mă gîndeam la ceea ce prezisese bătrînul Senghir cînd l-am întîlnit printre ruinele casei sale :... „Maimuțele vor țipa ca să ceară îndurare..."

Comanșul stătea la fel de nemișcat ca un cîine la pîndă. Dincolo, pe mal, iarba se mișca ușor. A tras de trei ori. Gloanțele au secerat iarba, apoi totul se liniști. Comanșul lăsă pușca jos, fără să piardă însă din ochi malul. Spuse

ceva din care eu n-am recunoscut decît cuvîntul „nipon", şi îşi duse mîna la gură făcîndu-se că mănîncă. Am înţeles că un japonez înfometat încercase să găsească maimuţa ucisă...

Bren, cu mortierele şi mitralierele lui, sosi în momentul în care bombardierele apăreau de după nori. A intrat în casă dar a ieşit imediat, verde la faţă, ca un rănit abandonat pe cîmpul de luptă, ca să vomite. Eu ghidam avioanele. Au executat un atac de la mică altitudine în zona rîului (pentru prima oară am văzut şi eu canistrele lunguiețe de napalm rostogolindu-se încet prin aer şi percutînd solul într-un glob de foc şi un enorm nor de fum negru), apoi au mitraliat jungla şi cărarea care trecea printr-o rîpă spre Marele Munte al Morţilor (Golgota, muntele pleşuv, îi spuneau nepăsători piloţii australieni, pentru că de sus semăna cu un craniu). Mă îndoiesc că aceste atacuri au fost foarte eficace, dar nouă ne-au făcut bine. Priveam cu toţii, fascinaţi, sorii aceia roşii şi norii de beznă care întunecau cerul.

În depărtare se auzea goarna japonezilor [1]. Apelurile lor, care din cînd în cînd răzbăteau pînă la noi prin zgomotul motoarelor, păreau că sînt chiar vaietele furiei, ale durerii şi ale disperării omeneşti...

[1] Nemaiavînd radiouri, japonezilor nu le mai rămăsese decît acest mijloc de menţinere a coeziunii ; ca să supravieţuiască, erau obligaţi să rămînă grupaţi. (N.a.)

Ploua. Era frig. Oh, era foarte frig. Picăturile de ploaie ni se rostogoleau pe obraji ca niște lacrimi.

Casa lungă a lui Tamong Miri era un mormînt, sumbru, fetid, în care băzîiau muștele. Simțeam că-mi vine să vomit din cauza mirosului de abator și a duhorii de carne arsă. Muște mari, verzi, mi se așezau pe obraz, vînturînd aerul cu aripile. Una din sărmanele vrăjitoare se răsturnase peste foc, jăraticul îi devora fața. Am avut impresia că o recunosc pe cealaltă într-o grămadă informă. O căutam pe Yoo și mă bălăceam într-un val negru ce mi se lipea de cizme. Peste tot erau trupuri de oameni omorîți în feluri diferite, dar fiecare era la fel de groaznic mutilat. Răniții noștri, care se aflau în tranzit spre spitalul lui Tcheng, fuseseră pironiți cu baionetele în pereții de bambus. Toate lucrurile erau sparte, casa devastată. Din cîine nu mai rămăsese decît pielea... Yoo nu mai era decît o masă de noroi sîngeriu, violată cu țeava unei puști. Am recunoscut-o după păr. Sînge. Sînge peste tot. Și capul micului prinț cu ochii cenușii care priveau holbați la sîngele acela. Numai capul. Restul corpului l-am găsit, tăiat în bucăți, în sacul celui pe care l-am doborît cu carabina...

Comanșii umblau de colo-colo, cu capetele plecate, prin ploaie. Nu voiau să se adăpostească în casa lungă, nu voiau să se adăpostească nici măcar printre pilonii de susținere pentru că și acolo se prelinsese sînge. Umblau de colo-colo, zgribuliți de frig, jalnici. Learoyd

stătea nemişcat, în picioare, cu braţele încrucişate, şiroind de apă. Am încercat să mă apropii de el, să-i vorbesc. A făcut un gest cu mîna şi mi-a aruncat o privire care m-a oprit locului : voia să fie singur. Nu ştiu ce gîndea (cine-ar fi putut şti ?) dar ochii lui m-au înspăimîntat. Erau tot de nepătruns ; dar dincolo de suprafaţa lor cenuşie şi îngheţată bănuiam — cum bănuieşti că în adîncul apelor negre din anumite abisuri există creaturi monstruoase — bănuiam un orgoliu sumbru şi o imensă, o absolută însingurare, fără remediu. Da, ochii lui m-au înspăimîntat în clipa aceea şi încercam să nu-i mai văd privirea. Fără îndoială că nici el nu dorea să se citească ce se ascunde înăuntrul lui ; mi-a întors spatele şi a plecat, greoi, cufundîndu-se şi mai mult în singurătatea lui.

Tristeţea, frigul, oboseala, duhoarea atotstăpînitoare a descompunerii şi a sîngelui îmi întunecau mintea şi mă făceau incapabil de orice gînd decent. Atunci se petrecu ceva oribil, ceva care m-a făcut să rîd cu hohote : un om numai piele şi oase, încovoiat, cu privirea năucă, apăru în capul scării casei lungi. Lumina îl orbea ; se opri cîteva clipe, clătinîndu-se de parc-ar fi fost beat, îngăimînd vesel ceva incomprehensibil. Era un japonez rătăcit, uitat. Pesemne că adormise în vreun ungher al casei şi acum tocmai se trezise. Credeam cu toţii că era beat. Astăzi sînt sigur că era nebun, că înnebunise. Toţi am înnebunit !...

În cele din urmă ne-a recunoscut şi schimbarea expresiei lui, surpriza şi consternarea

lui mi s-au părut comice... Ele m-au făcut să rid. În jurul japonezului s-au ridicat o mulțime de brațe înarmate cu săbii și nu l-am mai văzut. A fost pur și simplu — pur și simplu, ce eufemism ! — făcut bucățele.

Ploua. Era frig. Am pus să se facă niște focuri zdravene.

Spre amiază s-a arătat soarele, un soare care nu dogorea. Aerul a devenit transparent, cerul limpede, albastru, pădurea, în amfiteatru, strălucea ca o podoabă de smaralde al cărei principal giuvaer ar fi fost această casă care puțea și era năpădită de muște.

— Sînt obosit, spuse Learoyd.

Cred că au fost singurele cuvinte englezești pe care le-a rostit în ziua aceea.

Între timp au venit milițiile pe care le-am chemat de la Sembakung. Erau magnifice... Sălbatice, cumplite, înarmate pînă în dinți. Pasul lor suplu, atitudinea lor mîndră, mersul cumpătat, aveau ceva înfricoșător și înălțător : erau viața, o transfuzie de viață. Learoyd se ridică, le dădu cîteva ordine, mesagerii o porniră spre vest. Îl invita pe fiecare nou venit să viziteze casa, dar el n-a mai intrat.

S-au auzit răsunînd gongurile de război. Rînd pe rînd grupele volante, înarmate cu sarbacane, au traversat rîul Srai și au pătruns în junglă pe urmele japonezilor. Bren, cu mortierele, a plecat ultimul, prin Pasul Maimuțelor, spre creste. Am rămas singur cu Learoyd și vechea gardă comanșă. Seara, cînd ultimele raze ale soarelui portocaliu luminau stînca întunecată de la Pasul Vulturilor, această

sinistră zi se sfîrşi cu o explozie, cu vaiete de durere şi sînge. Iarăşi sînge ! Learoyd dăduse ordin să fie scoase corpurile din casă şi înmormîntate ; cadavrele fuseseră minate. Doi comanşi au fost grav răniţi, doi buni camarazi din vechea gardă. Unul din ei a murit în drum spre spital.

În zilele următoare am fost necruţători. N-am mai luat prizonieri.

A DOUA ZI în zori am părăsit ruinele casei lungi a lui Tamong Miri, căreia Learoyd îi dăduse foc. A ars în noaptea înstelată ca un imens semnal roşu.

Am urmat drumul de chinuri al japonezilor. Mulţi dintre ei ajunseseră la limita disperării. Erau obosiţi. Preferau să moară. Ceilalţi continuau să meargă, în şir compact, cercetînd muntele, căutînd să descopere un loc de trecere. Pentru ei nu mai exista cer, nu mai exista soare, nici stele, nici speranţă ; numai bezna umedă a pădurii şi foamea care le scurma măruntaiele. Cînd mă gîndesc astăzi la drumul acela, mă gîndesc la o coborîre în adîncul nopţii.

Am văzut mai întîi, în iarba neagră, corpul maimuţei şi al japonezului înfometat care voise s-o ia cu el. Amîndouă trupurile erau pur şi simplu prăjite. Ceva mai departe, dincolo de copaci, napalmul mai fripsese încă trei sau patru soldaţi din ariergardă care pesemne că aşteptaseră acolo, salivînd de poftă, reîntoarcerea camaradului lor. (Am impresia că asta-i cam tot ce se poate trece la activul aviaţiei). După-amiază a

venit rîndul spînzuraților. Pînă la asfințitul soarelui am numărat paisprezece. Păsările le mîncaseră ochii. Mai erau și alte cadavre care zăceau pe jos : convulsionate, cu burțile umflate, enorme, cu fețele înspăimîntate de parcă ar fi fost torturate ; nenorociții mîncaseră crud paddy-ul pe care îl descoperiseră în casa lungă. Unii își puseră capăt suferințelor zburîndu-și creierii. A doua zi a venit rîndul celor rămași în urmă. Mai întîi cei izolați, prea slabi ca să mai poată merge, pe care îi omoram unul cîte unul, cum dădeam de ei, apoi grupurile răzlețe care s-au apărat cu sălbăticie. Un nebun, cățărat într-un copac, a tras în direcția noastră ultimul cartuș înainte de a se arunca în gol, cu o funie în jurul gîtului. Din zi în zi luptele deveneau tot mai înverșunate, mai grele, mai sîngeroase. De pe înălțimea crestelor mortierele lui Bren bombardau capul coloanei japoneze, al cărei orizont era închis de Marele Munte al Morților. Secțiile noastre volante operau în flancuri. Eram ca niște lipitori pe un trup cuprins de sfîrșeală, ca niște furnici roșii pe o omidă în agonie. Știam totul despre japonezi, în fiece clipă ; ei nu știau nimic, nu vedeau nimic și cînd aflau ceva era prea tîrziu. Le-am secționat coloana în cîteva tronsoane care s-au zbătut, fiecare separat, ca o rîmă tăiată în bucăți. Spre seară am încercuit un mare detașament. Goarnele au sunat toată noaptea chemînd ajutoare. Noi am ucis toată noaptea. Chemasem patru milițiipentru această execuție dar au mai venit și altele, atrase de mirosul sîngelui. Bezna era striată de licăririle

roşii ale gloanţelor trasoare, sfîşiată de împuşcături, sfîrtecată de explozii. Am omorît toată noaptea. Toată noaptea goarna a chemat ajutoare. Ţipete, ţipete, ţipete. „Learoyd sînt eu." Rîsetele, hohotele vînătorilor de capete... Japonezii formau un bloc. Rezistau. Nu voiau să moară. Erau orgolioşi. Toată noaptea goarnele au chemat ajutoare, dar nu mai aveau nici o şansă de salvare, nici o speranţă. Formidabila noapte era roşie de sînge.

Toată noaptea Learoyd a ucis.

Pe la şapte dimineaţa, cînd încet-încet jungla începea să devină cenuşie, goarna a amuţit. Atunci Learoyd, regele, s-a oprit : îşi contempla opera.

A doua zi era 6 august, ziua bombardamentului de la Hiroshima. Toată ziua de 5 mi-am petrecut-o prin preajma cîmpului de luptă. În dimineaţa albă a victoriei am fost mai întîi nevoiţi să ne îngropăm morţii şi să ne transportăm răniţii la spitalul lui Techeng. Apoi ne-am organizat frontul : datorită jertfei camarazilor lor şi profitînd totodată de golul lăsat de unităţile noastre înnebunite care se năpustiseră de capul lor să apuce măcelul, coloanele japoneze se regrupaseră şi reuşiseră să forţeze trecerea peste Rîul Aurului pe la Tabuk Libang. Am trimis secţiile volante pe urmele lor.

Comanşii, pe care liniştea îi dezmeticise, se învîrteau ca nişte somnambuli, bălăbănindu-şi

brațele pe lîngă corp, cu ochii holbați, printre cadavrele japonezilor. Au descoperit goarna și scoteau din ea sunete ridicole care-i înveseleau nespus de mult. Eu am rămas multă vreme șezînd, fără să-mi dau seama ce-aș putea face, incapabil să-mi adun gîndurile, copleșit de un tumult de senzații și amintiri care urcau și se retrăgeau ca fluxul și refluxul mării. Learoyd a dormit agitat și s-a trezit trist și fără chef de vorbă. Am schimbat doar cîteva cuvinte. Pe la cinci după-amiază am plecat pentru că duhoarea și muștele au devenit insuportabile.

La 6 august a fost o vreme splendidă ; noaptea a plouat, dar ceața s-a risipit iar aerul avea prospețimea unei dimineți de primăvară. Craniul pleșuv al Muntelui Morților — zid negru și gigantic — strălucea în lumina răsăritului. Mergeam pe un drum mai ușor care, trecînd printr-o vîlcea, ducea la Rîul Aurului, cînd i-am văzut pe japonezi. Erau opt — îmi amintesc perfect — opt, cu unul mai mult decît cartușele din butoiul unui Colt 45. Zăceau toți opt înțepeniți într-o mișcare convulsivă, pe cărare, și la început am bănuit că și aceștia mîncaseră paddy crud. Unul era făcut ghem, ca un copil bolnav, altul, pe burtă, strîngea cu disperare arma ținîndu-și obrazul lipit de patul puștii. Un al treilea săruta pămîntul cu brațele încrucișate. Erau îngrozitor de slabi și articulațiile păreau că sînt nodurile unei frînghii groase. În liniștea care plana deasupra acestui masacru era ceva straniu. Era o liniște ciudată, a cărei abominabilă semnificație n-am înțeles-o imediat. Nu erau

muşte, nu se auzea bîzîitul muştelor. Oamenii nu erau morţi.

Fiecare fusese atins de două sau trei săgeţi otrăvite în spate sau în coapse. Încercaseră să şi le smulgă reciproc dar săgeţile s-au rupt. Atunci îi cuprinsese spaima. Au luat-o la fugă ; au căzut. Cîţiva şi-au scormonit rănile cu baionetele încercînd să scoată vîrfurile otrăvite. Au început durerile, apoi încet-încet au paralizat. Probabil că au fost atinşi de săgeţi cu vreo două zile în urmă ; sau acesta să fi fost grupul care ne-a scăpat printre degete în timpul bătăliei nocturne şi a doua zi a dat peste una din secţiile noastre volante ? În orice caz trecuseră treizeci şi şase de ore de cînd zăceau acolo, incapabili să facă vreo mişcare, în soare şi în ploaie. Furnicile, insectele, micile carnivore, atrase de sîngele care curgea din răni, începuseră să-i mănînce de vii. Erau atît de complet imobilizaţi, atît de complet neputincioşi, încît nu puteau îndepărta lipitorile care le rodeau ochii.

Toată viaţa le era concentrată în ochi. Teribila forţă a vieţii, în ochi ! Ca un animal pitit pe după un geam. Şi nu reuşeam să descifrez în ei altceva decît frica, frica infamă, teroarea demenţială. Nimic altceva. Frica ! Groaza !

Learoyd şi-a scos coltul. În liniştea pădurii detunătura a răsunat ca o lovitură de tun. Am tresărit de parcă aş fi fost eu însumi atins. Learoyd îl lichidase pe primul şi acum mergea spre următorul. Paşii lui răsunau la fel de tare ca bătăile inimii mele. Ochii japonezului au

început să fremete cînd paşii aceia s-au apropiat de el. Pleoapele s-au închis pentru o clipă. Tensiunea scădea. În adîncul orbitelor parcă se putea desluşi un consimţămînt, o bruscă linişte tristă : groaza era mai puţin insuportabilă.

Una după alta, de şapte ori la rînd, privirile s-au îmblînzit. De şapte ori la rînd împuşcăturile au răsunat ca nişte lovituri de tun.

Learoyd nu mai avea cartuşe în colt şi acum era obligat să schimbe încărcătorul.

Al optulea corp era complet imobil dar ochii strigau, urlau, al optulea nu voia să moară, încă nu voia să moară.

Viaţa ! Viaţa ! Viaţa ! Viaţa ! Viaţa ! Viaţa !

I s-au mişcat buzele şi am avut impresia că aud un animal forţîndu-se să vorbească omeneşte. Mă privea cu o expresie înspăimîntătoare de groază. Citisem în el o asemenea dorinţă de a fugi, o asemenea panică, încît m-am aplecat încercînd să-l opresc pe Learoyd.

Nu !

Creierul călduţ mi-a împroşcat obrajii şi pentru cîteva clipe am asurzit. L-am văzut, dar n-am auzit, pe Learoyd descărcîndu-şi arma în aer, apoi aruncînd-o. Ochii japonezului rămaseră deschişi ; în ei mai stăruia groaza, dar viaţa, mult mai înspăimîntătoare, dispăruse. Avea acum o faţă de mort care semăna cu oricare altă faţă de mort.

Seara am făcut un prizonier : un biet prăpădit pe care îl nenorocise dizenteria. Tot în ziua aceea am descoperit orhideea mea carnivoră,

pe cînd căutam împreună cu Learoyd coltul pe care-l aruncase. De fapt era o *Nepenthes distillatoria* care în nici un caz nu aparține familiei orhideelor și e greșit considerată carnivoră, numai pentru că în antichitate s-a presupus multă vreme că sucul ascidiei ei ar digera insectele capturate. Era dintr-o varietate încă necunoscută. După ce m-am reîntors în Anglia i-am dat un nume și am făcut în legătură cu ea o comunicare la Royal Botanic Society.

Așa a început bătălia de la Marele Munte al Morților, bătălia de pe Golgota, cum îi spuneau piloții australieni. Eu n-am participat la lupte decît șapte zile, pentru că în 13 am fost rănit.

„NIMIC din ceea ce se petrece în această oribilă pădure nu are importanță", spusese doctorul Tcheng (sau Tchang). La 6 august 1945, la ora 8 și 15 (ora locală), prima bombă atomică a explodat deasupra Hiroshimei. Americanii au anunțat lumii această veste după șaisprezece ore, dar noi, în oribila noastră pădure, n-am aflat-o decît în 8. Nici Learoyd și nici eu n-am înțeles anvergura acestui eveniment. Learoyd habar n-avea ce anume ar putea fi o bombă atomică, iar eu i-am dat cîteva explicații vagi ($E=mc^2$... Celula constituită din atomi se naște, se uzează și moare pentru a renaște din nou. Atomul însă e nemuritor. Dacă totuși se reușește fisionarea lui, această eternitate e transformată într-o energie considerabilă...). Toată discuția noastră pe această temă n-a durat nici o oră, apoi oribila pădure ne-a înghițit din nou.

Spaima, disperarea, nebunia, crima, ca și omul, sînt efemere ; trec și dispar. Nimic nu rămîne din ele dacă n-au fost gravate în piatră. Coloana de japonezi a dispărut încetul cu încetul, s-a transformat puțin cîte puțin în miros fetid, în

furnici, în lipitori, în humus, în fire de iarbă sub cerul înstelat, în muște. Acum din toate acestea n-au mai rămas alte urme decît cîteva scrijelituri de gloanțe pe coaja copacilor. Coloana japonezilor s-a scufundat ca un vas dezarticulat de furtună dar al cărui echipaj a rămas la pompe pînă la capăt, deși știa că va pieri. Apa creștea dar echipajul trăgea la pompe. Mai pompa încă și după ce vasul a fost înghițit de valuri și totul se sfîrșise. Coloana japoneză s-a cufundat în oroare pînă la limita adîncimii pe care o îngăduia natura umană...

Știți probabil acest lucru : nu setea de a face rău, ci foamea, lipsa pîinii sau a orezului îi împingea pe unii să ajungă niște blestemați.

Am mai luat și alți prizonieri, abătuți, nenorociți. Unul dintre ei vorbea engleza. Ne-a dat lămuriri în legătură cu masacrul de la Tamong Miri. Foamea ! Armata japoneză era moartă de foame. Picioarele acelea tăiate, copilul făcut bucăți aveau semnificația la care ne-am gîndit cu toții : foamea. Learoyd îl interoga. Fără grabă. Cu o voce ternă, monotonă. Learoyd era implacabil, închis în el însuși din cauza tensiunii. Voia să știe, voia amănunte... „Ariergarda a făcut ce-a făcut. Tot scotocind au dat peste un sac de orez și peste ayak și au înnebunit...“ Japonezul vorbea. Mă întrebam dacă Learoyd îl va ucide, dar pe fața lui nu puteam citi nimic. În cele din urmă japonezul tăcu și, cum Learoyd îl îndemna să mai vorbească, spuse cu o ciudată voce atonă :

— Am supraviețuit, da, dar nu vedeți că sînt mort ?

Și n-a mai scos un cuvînt.

A făcut, împreună cu ceilalți prizonieri, drumul lung pînă la spitalul lui Tcheng (sau Tchang). Acolo a fost îngrijit și hrănit cum se cuvine. Cînd a început să se simtă mai bine s-a sinucis.

La 13 august am fost rănit.

Totul a fost cît se poate de banal și, ca de obicei în junglă, n-am văzut aproape nimic. În seara aceea coboram, patru sau cinci, pe o cărare care se afunda într-o rîpă cînd pădurea a început brusc să trosnească. În jurul meu zburau crengi rupte, așchii de lemn, pietre și m-am pomenit, năuc, culcat în mijlocul cărării de parcă cineva mi-ar fi pus o piedică. Nu se vedea nici un om dar gloanțele continuau să secere iarba înainte de a se înfige în pămînt, împroșcînd trombe de țărînă ; unele ricoșau șuierînd și țiuind.

Nu simțeam nimic dar intuiam că sînt rănit și, chiar în clipa cînd mi-a dat prin minte că aș fi rănit, o forță prodigioasă, instinctivă, m-a ridicat în picioare în ciuda rațiunii și a prudenței. Am apucat să văd în dreapta mea un japonez care mă ochea. Am trecut foarte aproape de el, în mod sigur la mai puțin de trei yarzi. I-am văzut ochii într-o fracțiune de secundă. Am luat-o la goană încovoiat. Nu auzeam nimic. Nu simțeam nimic. Fugeam. Brusc m-a săgetat o durere atît de violentă

încît abia am mai reuşit să fac doi-trei paşi şovăielnici şi să mă tîrăsc într-un desiş.

Au început din nou împuşcăturile. O explozie de grenadă. Un urlet de agonie întrerupt de o a doua explozie şi iar s-a făcut linişte. Auzeam foarte aproape de mine vocile japonezilor care mă căutau. Nu îndrăzneam să mă mişc, îmi stăpîneam bătăile inimii. Aveam gura uscată şi amară de parcă aş fi mîncat cenuşă.

M-a salvat noaptea, noaptea şi extenuarea japonezilor. M-au căutat multă vreme apoi i-am auzit scoţînd nişte sunete animalice, ca să se regrupeze şi au pornit mai departe pe cărare.

Îmi amintesc de frigul şi de ploaia din noaptea aceea. Îmi amintesc de foşnetele, de trosniturile din pădure. Îmi amintesc zvîcniturile sîngelui meu, durerea care mă înjunghia în coaste. N-aş putea spune cît timp am rămas în starea aceea de prostraţie, incapabil să mă mişc. A trebuit să fac un efort considerabil ca să-mi pipăi rănile, să-mi opresc hemoragia, apoi să mă tîrăsc afară din desiş. Prima mea noapte singur în junglă ! Eram rănit, simţeam în jurul meu toate animalele însetate de sînge cald. Am adormit sau am leşinat. M-am trezit dîrdîind de frig în ploaie. Nu mai puteam face nici o mişcare, eram paralizat. Aveam să fiu şi eu devorat de viu. Nimeni nu avea să mă mai găsească. Nimeni nu avea să-mi tragă, din milă, un glonte în cap, ca să dispară lumea aceea abjectă de furnici, de insecte cu cleşti, de crustacee, de lipitori oarbe. Nimeni nu va şti niciodată... Într-adevăr, o noapte foarte urîtă.

Spre dimineaţă m-am simţit foarte fericit constatînd că eram doar amorţit. M-am tîrît pînă la cărare şi am urcat vreo două-trei mile pînă am întîlnit patrula pe care Learoyd o trimisese să mă caute. Eram golit, fără gînduri, abrutizat, idiotizat. Am fost aşezat pe o brancardă. Aveam febră. Nu mă interesa nimic. Am adormit încercînd o imensă senzaţie de legănare, şi de ameţeală... Plutesc în voia soartei, mă cufund, sînt pe jumătate treaz. Mi se dă să beau, am impresia că sînt luat de valuri, mă simt greu ca plumbul. Mă gîndesc că voi muri. Mă înţeapă ceva. Trec zilele, trec nopţile. Ploaia. Soarele. Mă înec, nu mai dau de fundul apei. Frigul...

Cînd am deschis ochii eram în spitalul lui Tcheng (sau Tchang). Japonia capitulase. Războiul se sfîrşise.

AM stat în spital cinci zile, vreme în care bunul doctor Tcheng (sau Tchang) a tot stat pe gînduri dacă să-mi taie sau nu piciorul (slavă Domnului, mi l-au salvat antibioticele). Tumultul acțiunii, oboseala, ploaia, frigul, soarele, foamea, respingătoarea promiscuitate în care trăiam printre muruți nu-mi dăduseră răgaz să reflectez. Cîteva luni nu fusesem decît un cățelandru care lătra alergînd, alerga lătrînd și, uneori, noaptea, cu brațul ridicat spre stele, urla ciudatul cîntec al vieții. Profitam acum de faptul că eram singur pe patul meu de scînduri ca să îmi judec viața de pînă atunci și să-mi deslușesc perspectivele, cînd durerea mă ținea treaz pînă în zori.

Aveam treizeci de ani. Războiul se terminase. Trăiam. Mă întrebam dacă am rămas fidel imaginii pe care mi-o făcusem despre mine însumi, dacă i-am rămas fidel acelui tînăr incoruptibil care ne seamănă ca un frate și pe care toți îl purtăm ascuns undeva în adîncul conștiinței.

Mă întrebam cine sînt.

Aveam impresia că nu eu îmi rînduisem viața, ci o acceptasem. Că viața a pus stăpînire pe mine și m-a tîrît unde a vrut ea.

Pe cînd eram copil voiseм să mă fac marinar și m-am făcut botanist. Uraganul războiului m-a readus în Borneo. („Vîntul suflă încotro vrea el, și îi auzi glasul dar nu știi dincotro vine, unde se duce".) [1] Cu elanul, cu magnifica speranță a tinereții, m-am îmbarcat pe corabia aventurii. N-am navigat, m-am lăsat dus de vînt. Am ridicat toate pînzele, zburătorul mare, rîndunica mare, și aripioarele de sus și de jos, și vela de furtună — toate. Rîdeam cînd catargele se îndoiau și sarturile vibrau, rîdeam cînd valurile măturau puntea, rîdeam cînd velatura sfîșiată se prefăcea în zdrențe. Eram tînăr și aveam atunci sentimentul că așa era drept. Judecata lui Dumnezeu. Totul sau nimic. Aș fi fost în stare să beau cupa de cucută ca să mă conving dacă sînt sau nu vinovat și ca să aflu care mi-e destinul.

Mă întrebam cine sînt.

Simțeam că am fost doar o jucărie de-a vîntului. Plecasem ca să mă găsesc pe mine însumi și îmi pierdusem toate certitudinile. Eram agitat, neliniștit, eram frămîntat de gînduri contradictorii, ba îmi venea să mă ridic și să fug, ba să-mi reiau viața de la început și să spun : asta am făcut dar asta nu, iar pe cealaltă n-am vrut s-o fac. Gîndurile mi se încurcau și nu mai știam nimic. Am făcut asta și asta și nimic din ceea ce am făcut nu mai putea fi desfăcut. Mă sim-

[1] Ioan III, 8. (N.a.)

țeam nefericit, nemulțumit, nesatisfăcut de mine însumi. Războiul s-a sfîrșit, eu trăiam și asta era tot.

Îmi amintesc destul de confuz de cele cinci zile, aveam dureri mari și morfina mă abrutiza. Learoyd era și el cu mine ; trebuia să ia din nou în mînă frîiele regatului său de care cam uitase după masacrul de la Tamong Miri. Nu-i plăcea de Tcheng și evita spitalul în ciuda prezenței celor două infirmiere japoneze. Se mai îngrășaseră puțin și amîndouă erau acum mai drăguțe și mai atrăgătoare. Cea înaltă, căreia îi spuneam „a mea", își făcea treaba fără să caute nici să mă vadă, nici să fugă de mine. Atitudinea ei imperturbabilă mă cam călca pe nervi. Într-o zi am tras-o spre mine, în timp ce-mi schimba pansamentele și am sărutat-o și am rămas foarte surprins văzînd că îmi răspunde la sărut. Soțul ei, „afurisitul" care cînta la *shakuhachi* reușise și el să fie afectat pe lîngă spital și ne dădea tîrcoale cu un aer trist și bănuitor ; ceea ce pentru o clipă m-a amuzat, dar în curînd m-am reîntors la gîndurile mele dezamăgite.

Bătrînul misionar cu fața de piatră venea să mă vadă în fiecare dimineață.

— Păreți obosit, mi-a spus el odată.

Petrecusem o noapte albă și eram foarte agitat.

— Nu, i-am răspuns, mă simt bătrîn... Am să vă spun. Am avut tot ce poate avea un om : tinerețea, puterea, primejdia și șansa. N-am făcut nimic cu ele. Le-am luat și le-am aruncat.

Am risipit tot ce am avut. Mă simt bătrîn.

Bătrînul misionar mă privea liniştit.

— O să vă treacă... Numai că într-adevăr păreţi obosit.

După noaptea de nesomn eram epuizat şi exaltat ca după o luptă cu demonii. Aşteptarea dureroasă a dimineţii mi s-a părut fără sfîrşit. Aveam febră şi trebuia să vorbesc :

— Nu mă înţelegeţi. Sînt bătrîn, n-am trăit, am profitat de viaţă. Viaţa trece ca războiul, devastînd totul. Să trăieşti înseamnă să lupţi. Uitaţi-vă numai la un copac care se ridică spre cer ; cu greutatea lui ar trebui să se tîrască pe stînci ca lichenii, dar el se ridică pînă la o sută optzeci de picioare... Şi o pădure !

M-am oprit, piciorul şi şoldul mă dureau, dar mai ales simţeam că n-am reuşit să exprim emoţia ce-o trăiam. Bătrînul, care nu aştepta de la moarte decît „îndurarea Domnului", zîmbi.

— Da, facerile Domnului sînt minunate.

— Nu, nu despre asta e vorba. Ascultă-mă : o să murim, n-o să dorim şi n-o să visăm, o să murim cu toţii. Şi totul se va sfîrşi, după aceea nu va mai exista nimic. Iar dacă n-am trăi luptînd, moartea noastră va fi dreaptă, aşa cum drept e ca boul pus la îngrăşat să fie dus la tăiere... Ce e curajul, la urma urmelor ? Ce înseamnă să fii brav în faţa morţii dacă ai fost laş în faţa vieţii ? Trebuie ca moartea noastră să fie o nedreptate !

Nu ştiu dacă chiar acestea au fost cuvintele pe care le-am folosit atunci ; fusesem vehement şi, fără îndoială, incoerent, aveam temperatură,

dar îmi amintesc limpede această convorbire, singurul moment limpede în cursul celor cinci zile de ceață. Bătrînul cu fața de piatră tocită mă privea cu o bunătate insuportabilă pentru mine.

— La început oamenii sînt uluiți că trăiesc, spuse, apoi încetul cu încetul se simt cuprinși de îndoială. Omul e mai simplu și mai naiv decît s-ar putea crede ; se naște și moare, dar sufletul !... Sufletul lui e o taină, sufletul e imens, el e dimensiunea lumii, a universului. E cîmpul pe care se dă lupta dintre Satan și Dumnezeu... Dumnezeu le este dat în întregime numai copiilor...

Crabul ăsta bătrîn, zaharisit în devoțiune, n-a înțeles nimic, îmi spuneam, iar pretinsa lui cunoaștere a vieții nu e decît vînt. Eram foarte tînăr, foarte exaltat, aveam dureri și temperatură, eram pătimaș și plin de îndoieli și lătram întruna ca un cățelandru. I-am declarat peremptoriu :

— De fiecare dată cînd se naște o ființă se naște o lume întreagă, cu soarele ei, cu stelele ei, cu firele ei de iarbă și care încet-încet dobîndește culoarea ei particulară, nuanța ei personală. De fiecare dată cînd moare o ființă dispare pentru totdeauna întreaga ei lume, cu soarele, cu stelele, cu firele ei de iarbă. Dispariția acestor lumi e revoltătoare. Și cu atît mai revoltătoare cu cît lumea care dispare e mai bogată și mai colorată. Așa că e cazul să facem un tărăboi enorm, iar lui Dumnezeu să-i fie rușine.

Moartea celui de-al optulea japonez paralizat pe cărarea de pe Golgota îmi părea că e o nedreptate, un lucru revoltător, pentru că lumea lui era mai bogată, voia să-şi trăiască agonia încă vreo cîteva ore, aşa neputincios cum era şi devorat de viu. Culorile lumii lui Learoyd, care cucerise un regat şi-l alungase pe Dumnezeu, erau mult mai strălucitoare decît ale mele, soarele lui era mai arzător. El trezise un popor întreg şi-i vestise reîntoarcerea vremurilor glorioase. El era sarea în orez, spusese Gwai... I-am împărtăşit bătrînului misionar, care rămase uluit, hotărîrea mea :

— Nu mă mai întorc. Voi rămîne cu Learoyd.

Temperatură !... Imaginaţia mea avea temperatură, imaginaţia mea trebuia să se liniştească. E adevărat, nu eram complet nebun, dar eram foarte bolnav.

Într-a patra zi, Anderson a coborît de la staţia de radio să mă anunţe că Fergusson venea a doua zi să mă ia de-acolo.

— Vrea să stea de vorbă şi cu Learoyd. A insistat, a spus : „E un ordin".

În cursul nopţii a sosit Learoyd însoţit de umbra lui, Gwai cel Tăcut, care ducea o făclie. Era o noapte frumoasă şi răcoroasă, şi dinspre torent venea o adiere uşoară ; febra îmi mai scăzuse şi moţăiam. Apariţia lor, în strălucirea dănţuitoare a flăcării roşii din care zburau scîntei şi se ridicau volute de fum negru, părea oarecum supranaturală. Nu i-am recunoscut decît după cîteva clipe de şovăială.

— Acum drumurile noastre se despart și am venit să-mi iau rămas bun, spuse Learoyd pe un ton liniștit.

Eram încă amețit de morfină și mintea mea lucra încet.

— Dar nu plec. Și dealtminteri Fergusson vine mîine să stea de vorbă cu tine, i-am răspuns.

— Mîine nu voi mai fi aici.

— Dar Fergusson ?...

— Nu vreau să-l văd.

O pală de vînt înteți flacăra și fumul se învîrteji într-o ploaie de scîntei. Pielea bronzată a lui Gwai lucea de parcă ar fi fost udă. M-am ridicat.

— Learoyd, dar eu nu plec, rămîn cu dumneata. M-am hotărît să rămîn cu dumneata. Fergusson ducă-se dracului. Dumneata o să ai nevoie de mine, situația o să fie grea...

Learoyd mă privea. Nu vedeam decît doi ochi cenușii, imobili, în lumina jucăușă. După o lungă tăcere a spus încet :

— Știi foarte bine că o să pleci...

Am avut impresia că m-a lovit cineva cu o măciucă.

— Adio, adăugă el, mi-ești foarte drag, ești prietenul meu... Orice ai face, ești prietenul meu.

Mi-a strîns mîna și a plecat. Era noapte.

Avionul lui Fergusson a aterizat a doua zi dimineață de îndată ce s-a ridicat ceața.

Situația s-a clarificat repede. Fergusson era furios că Learoyd — „irlandezul dumitale nebun“ — plecase. S-a stăpînit cînd i-am spus că vreau să rămîn și s-a mulțumit doar să-mi pună

mîna pe frunte ca să vadă cum stau cu temperatura, dar a explodat, literalmente a explodat, cînd Anderson l-a anunțat cu timiditate că nici el nu intenționează să plece. A fost cuprins de o furie nemaipomenită, a tras cîteva înjurături îngrozitoare. Truu-Buric-Mare și nevastă-sa, idioata cu șase degete, care veniseră împreună cu Anderson au șters-o ca niște iepuri speriați. Tcheng (sau Tchang) cu figura lui plată de chinez hilar s-a eclipsat discret. Ciinii au început să latre.

Se calmă brusc și își redobîndi tonul distant care îi impresiona chiar și pe tipii cei mai căpoși de la „Great Barrier Reef" :

— În primul rînd cine ești dumneata ?

— Sînt Ander... Hm ! sergent radiofonist Anderson, sir, bîigui Anderson stupefiat, rectificîndu-și poziția.

— Bun ! Vei mai avea de-a face cu mine. Deocamdată îți dau zece minute. Vreau să te văd aici cu tot echipamentul. Pleci cu noi.

Pe la 11 avionul a decolat. Aerul încins tremura în lumina soarelui. Pădurea era impasibilă. În sud, dincolo de creste, se îngrămădeau nori amenințători. Fergusson bodogănea. Anderson stătea cu nasul lipit de plexiglasul cabinei. Întins cum eram pe brancardă, am reușit să văd o clipă valea cînd avionul a făcut un viraj strîns ca să ia înălțime și să se îndrepte spre Labuan. Abia atunci mi-am dat seama cît eram de trist.

La Labuan se găsea bere rece și dinspre mare sufla o briză ușoară. Am fost izbit de vitalitatea robustă a oamenilor pe care-i întîlneam. Mi s-a dat o pijama care mirosea plăcut a rufărie curată și am fost expediat de urgență la Morotai ca să fiu operat.

RAZBOIUL se sfîrşise. Japonezii care se fortificaseră pe plantaţia de la Sapong Estate s-au predat lui Armstrong şi australienilor din divizia a 9-a, dar luptele au continuat în est : mai bine de o lună, coloana fantomă şi alte cîteva rămăşiţe muribunde ale armatei japoneze — roşii de sînge şi negre de disperare — aveau să mai mănînce carne de om ca să supravieţuiască şi să continue lupta !... Aviaţia a mai întreprins cîteva raiduri în sprijinul nostru, apoi a încetat orice activitate militară ; Statul Major australian nu mai avea voie să rişte viaţa nici măcar a unui singur om. Instructorii mei au fost rechemaţi unul după altul. Pe la jumătatea lui septembrie nu mai rămăseseră decît Armstrong, doi radiofonişti şi Conklin, care făcea pe surdul undeva prin junglă. Japonezii refuzau să se predea ; avioane D.C. 3 le-au aruncat manifeste care reproduceau discursul împăratului ; li s-au trimis nişte muruţi cu mesaje care au fost omoriţi (şi poate mîncaţi) ; li s-a trimis chiar un ofiţer de-al lor, prizonier, ca să-i convingă :

nici un rezultat. Zi de zi își urmau, tîriș, drumul spre vest și văile de la capătul pămîntului răsunau mereu de apelurile goarnelor și de răpăitul împușcăturilor.

Fergusson era hărțuit din toate părțile. Olandezii pretindeau să fie rechemat imediat din colonia lor sergentul Learoyd. Australienii își retrăgeau trupele. Administrația britanică reclama recuperarea armelor și desființarea bandelor de trupe neregulate. Războiul se terminase, trebuia să se facă ordine.

Încetul cu încetul noi pierdeam controlul asupra teritoriului murut. Learoyd dispăruse ; nu mai avea decît contacte ocazionale și prudente cu Armstrong. Senghir era plin de bunăvoință, dar era incapabil să realizeze unitatea triburilor din vest ; autoritatea îi era pusă în discuție chiar și în propriul lui sat unde tinerii războinici rămîneau în continuare partizani înfocați ai regatului. Îndată după capitularea japonezilor de la Sapong Estate refugiații s-au reîntors pe coastă. Muruții rămaseseră astfel singurii locuitori ai pămînturilor lor și foarte curînd deveni evident faptul că ei există ca popor și refuză situația de dinainte de război. Rapoartele lui Armstrong, care se zbătea copleșit de mari dificultăți, nu lăsau nici o îndoială în această privință : s-a terminat cu împărțirea est-vest, între englezi și olandezi și muruții erau hotărîți să-și apere unitatea și independența cu arma în mînă. Nu știu ce acorduri politice s-au realizat sub oblăduirea lui Mac-Arthur, între australieni, britanici și olandezi,

la nivelul statelor majore, dar vestea a avut efectul unei bombe. Din toate părțile se auzeau proteste.

Pe la jumătatea lui septembrie, întorcîndu-se de la o reuniune furtunoasă cu olandezii, ținută la Brisbane în Queensland, Fergusson s-a oprit la Morotai să mă vadă. Eram tot în spital. Îmi regăsisem oarecum liniștea. Tenebrele pădurii, nemiloase cu orice slăbiciune omenească, fluviul roșu Sembakung, cerul întunecat și exasperat, gloata sălbatică de comanși, sunetele gongurilor de război, bîzîitul mușteloi de pe spînzurați, larma și nebunia din văile înghițite de apă se mai estompaseră. Viața se scurgea liniștită și, într-un anume fel, monotonă : berea rece, scăldatul în mare, infirmierele englezoaice... Nu mai rînjeam insolent în nasul oamenilor respectabili ; beam moderat ; eram amorțit. Întins, în pijama, într-un șezlong, visam să-mi cumpăr o ambarcație malayeză și să mă întorc singur în Anglia, pe mare. Calculam cîte livre de orez și de pește uscat ar fi trebuit să iau cu mine. Îmi stabileam escalele, strîmtoarea Maccassar, strîmtoarea Sondelor, Ceylon, Maldivele ; nu eram încă hotărît dacă trebuia să aleg ruta vaselor care transportau ceaiul sau ruta pe care navigau *Cutty-Sark*-urile — Capul Bunei Speranțe și Atlanticul de Sud sau Adenul și Marea Roșie...

— E mare încurcătură. Nu-l mai putem lăsa pe nebunul acela să-și facă de cap, conchise Fergusson după ce-mi descrise situația.

Se lăsă o tăcere lungă. Fergusson se uită la mine cu privirea lui obosită ; departe, în spatele lui, dincolo de dungile valurilor, soarele se oglindea în marea de un albastru-strălucitor.

— Are și el dreptate, spusei într-un tîrziu, la urma urmelor muruții...

— Știu, mi-o tăie bătrînul colonel. Știu, știu... Adică nu, nu știu. Nu știu nimic. Sînt soldat. Și nici dumneata nu știi nimic. Dă-o dracului de imaginație. Ne duce în ispită. Ne sugerează idei care ne duc la pierzanie, dacă nu băgăm de seamă... Sîntem soldați, am hotărît să credem în lucruri simple. Vom face ce ni se cere și Dumnezeu să ne aibă în sfînta lui pază, fiindcă știu cît de vană e orice încercare și cît de confuze sînt țelurile omului.

Și cum nu i-am răspuns nimic, adăugă :

— Nu există soluție dacă nu ești în rînd cu lumea, crede-mă.

Fața lui bronzată era impasibilă, ai fi zis că e sculptată din lemnul unui stejar bătrîn. Vocea-i era răspicată și hotărîtă, de parcă ar fi exprimat o certitudine, dar simțeam vibrînd în ea umbra unei îndoieli pline de neliniște.

— Dar n-o să mai intre în rînd cu lumea, făcui eu dînd din cap.

— O să intre, nenorocitul, într-un fel sau altul. Să știi că nimeni nu se poate îndepărta prea mult... Cînd ești tînăr crezi uneori că pleci singur undeva foarte departe ; nu vezi că drumul a fost bătătorit înaintea ta... Ai vrea să fii altfel... mai bun, sau mai rău, sau... în

sfîrşit, altfel, ce mai ! Unic ! Şi atunci alergi drept înainte, împins de demonul pe care-l porţi în suflet... De cele mai multe ori femeia te face să te întorci în rînd cu lumea... Sau dacă nu, atunci viaţa îţi trage două-trei palme zdravene. Ha ! Ha ! Ha !...

Vălul se ridicase pentru o clipă lăsînd să se vadă un Fergusson cu totul neaşteptat, dar nu eram sigur de ceea ce aveam impresia că văd. Se întoarse cu faţa spre mare. Briza era încărcată cu mirosuri de sare şi iod. Undeva, mai departe, pe plajă, se auzea rîsul vesel al unei infirmiere amestecat cu vocea mai gravă a unui bărbat. Viaţa părea calmă, blîndă, voluptoasă.

— Peste o lună va începe musonul de nord-est, spuse pe neaşteptate Fergusson, fără nici o noimă. Ascultă, dumneata îl cunoşti mai bine ; ce s-ar putea face ?

— Pentru el nu se poate face nimic.

— Atunci într-adevăr, nu mai e nimic de făcut ? Bietul băiat ! insistă Fergusson.

— Ba da...

Ştiam că Fergusson are dreptate, că toată lumea are dreptate, că trebuie să fim rezonabili, că viaţa nu e numai „lapte şi miere", cum zicea bătrîna servitoare a tatălui meu, şi totuşi ezitam ; aş fi preferat să fiu undeva în mijlocul Oceanului Indian, în barca mea încărcată cu orez şi peşte sărat, în toiul unei furtuni decît să fac ceea ce aveam să fac.

— Ba da... Sarea ! Fără sare revolta se va termina în trei luni. Mi-a spus chiar el.

La sfîrşitul lunii m-am reîntors, convalescent, la Labuan. Situaţia se agravase serios. La 28 septembrie ultima noastră staţie de radio transmitea un mesaj laconic : „Ne reîntoarcem". La 12 octombrie, Armstrong şi cei doi operatori s-au prezentat la Tomani. Armstrong avea un mesaj din partea lui Learoyd : „Lăsaţi-ne în pace şi vă lăsăm şi noi în pace".

Toate cărările care duceau spre interior erau barate cu săgeţi şi mărăcini. Una din patrulele noastre de rutină, condusă de Ciinii Roşii fusese oprită pe înălţimile de la Tunkalis.

„Două sau trei gloanţe ne-au trecut cam pe la vreo douăzeci de picioare pe deasupra capului. Nu se vedea nimic, dar sălbaticii noştri strigau ca nişte apucaţi. Discutau cu cei din faţă. Interpretul mi-a spus că nu putem merge mai departe. Repeta mereu : «Aia nu răi, nu poate înaintăm». Dar mi se părea că e al naibii de speriat. Şi cum primisem ordin să evit ciocnirile cu civilii şi cum radioul nu mai funcţiona, am hotărît să ne întoarcem" — raportă subofiţerul care comandase patrula. S-au mai produs şi alte incidente de acest gen.

La 15, un convoi de vreo sută de prizonieri japonezi scheletici sosi la Tomani. Escorta de comanşi care-i însoţea încercă fără succes să dea praf de aur pentru sare. Fergusson dăduse ordin în acest sens. Comanşii au fost dezarmaţi şi apoi lăsaţi să se întoarcă acasă.

La 17, Conklin, slab şi fericit, încărcat de săbii japoneze, apăru din junglă pe malul rîului Padas. Nu ştia nimic de dificultăţile noas-

tre. La 5 încă se mai lupta cu coloana fantomă. Learoyd venise să-l vadă şi făcuseră împreună „un chef fantastic, cu fete, ayak şi toate alea". După care trei „şobolani de deşert" l-au condus pînă la rîu şi au benchetuit prin fiecare casă lungă întîlnită în cale. Ficatul lui ajunsese într-un asemenea hal încît a fost silit să stea cincisprezece zile în spital.

Pe coasta de est, olandezii, care-i înlocuiau încetul cu încetul pe australienii de la Tarakan, nu reuşeau nici măcar să urce pe delta fluviului Sembakung şi să ajungă în Cîmpia Elefanţilor. Regatul lui Learoyd era acum complet separat de restul lumii.

La Labuan începea să se simtă vîntul de nord-est care împingea înaintea lui nori groşi, ciopîrţiţi, de culoarea plumbului, pe deasupra mării verzi. Asfinţitul soarelui părea agonia — de un roşu-întunecat — a unui astru mort. Nopţile deveniseră umede şi calde. I-am propus lui Fergusson să merg să mă întîlnesc pentru ultima oară cu Learoyd şi să încerc...

— Să încerci ce? mormăi el prost dispus.

— Nu ştiu, să-l conving să nu...

— E un măgar încăpăţînat, nu vrea să ştie de nimic.

Ideea mea n-a rămas totuşi fără nici un rezultat şi un D.C. 3 a fost pus la dispoziţia Forţelor Speciale.

— E-n ordine, dă-i drumul. Măcar vom şti ce se petrece acolo, conchise Fergusson fără să-şi facă iluzii.

La 21 octombrie am decolat de pe aerodromul de la Victoria Harbour. Pentru a treia oară aveam să cobor cu paraşuta în inima insulei Borneo... Pădurea... Pădurea... Pădurea... În beznă, sub bolta de verdeaţă atît de liniştită, atît de imobilă, atît de tainică, atît de vastă, atît de frumoasă, se aflau oameni : poate ultimii japonezi care trăgeau să moară în singurătate... Apele roşii ale fluviului Sembakung, strălucitoare ca o oglindă în care se reflectă soarele... La est, valea, ascunsă sub o ceaţă transparentă... Terenul nostru de aterizare năpădit de mărăcini... orezăriile...

Learoyd nu era acolo. Am petrecut două zile foarte plăcute cu Gwai, în casa lungă, sărbătorit de toţi prietenii mei, Truu-Buric-Mare şi ceata de „Comanşi-Dynamo" a lui Anderson. S-ar fi zis că s-au reîntors iar vremurile bune de altă dată, de dinaintea debarcării de la Tarakan. Cîţiva japonezi erau aciuiţi în punctul meu de comandă, la jumătatea drumului spre staţia de radio. Lucrau la orezării şi săpau canale de irigaţie. Seara se puneau pe cîntat şi veneau să bea ayak pe verandă... M-am plimbat prin pădurea Geniilor. M-am scăldat în torent. Yoo nu mai era printre noi şi nici micul prinţ cu ochii cenuşii, dar ca şi mai înainte, în lumina aurie a răsăritului, se vedeau destule fete frumoase, de bronz, zvelte şi goale, care-şi lustruiau pielea de pe coapse cu pietre de rîu...

L-am revăzut pe Learoyd cel Măreţ, înalt, slab, cu părul şi tatuajele roşii ca revolta. Era mai înăsprit, mai tăcut, mai enigmatic, ochii

lui mi se păreau mai cenuşii decît înainte de masacrul de la Tamong Miri, dar părea iarăşi fericit. Trăia cu micuţa infirmieră japoneză care refuzase să plece la sfîrşitul lui august cînd spitalul lui Tcheng se mutase pe coastă. De îndată ce l-am văzut mi-am dat seama de inutilitatea demersului meu.

În drum spre Tomani m-am oprit la Senghir, care m-a primit imobil, atent şi răbdător ca un cobra încolăcit, printre ruinele vechii sale case. Musonul de nord-est trecuse de Crocker Ranges, depăşise rîul Padas şi ajunsese la Sembakung. Primii nori, negri şi grei, enormi, cu pîntecele vopsit cu sulf, mascau soarele. O obscuritate ameninţătoare stăruia peste valea sufocată.

— Cerul întunecat nu se limpezeşte fără furtună... Noi nu putem face nimic : e un bolnav al lui Dumnezeu...

Partea a treia

REÎNTOARCEREA MUSONULUI DE NORD-EST

Cunosc faptele tale şi ştiu că ai nume,
ca şi cum ai trăi, dar eşti mort.

APOCALIPSUL III, 1

AȘADAR, cînd l-am părăsit, Learoyd era rege. După trei luni, într-un mic post militar la est de Tomani, l-am revăzut prizonier, însîngerat și mut. „Era mai de mult mort", avea să spună colonelul japonez.

N-o să uit niciodată privirea lui din ziua aceea : se uita la mine, ochii lui n-aveau nici o expresie, ceea ce era poate mai îngrozitor decît golul pe care l-am citit în ei în ziua masacrului de la Tamong Miri.

Era închis într-o celulă, într-un fel de baracă făcută din trunchiuri de lemn verde. Sergentul strigase „Drepți". S-a ridicat încet. Avea fața tumefiată, părul lui lung, roșu, era năclăit de sînge proaspăt și de chiaguri de sînge negru. N-a scos un cuvînt. Nu mi-a răspuns la nici o întrebare. N-aveam să-i mai aud niciodată glasul. Stătea în picioare, nemișcat. Mă privea. Mă judeca oare ?... Nu știu. Mă privea, ochii lui nu exprimau nimic. Neantul, cenușiul, răceala, frigul.

— Cine l-a bătut în halul ăsta ? întrebă Fergusson.

— Hm, sir, cine ?... Băieții, sir, bîigui sergentul fistîcit.

Tăcerea glacială a lui Fergusson îl zăpăci și mai rău.

— Eu n-am fost de față, sir, eram la Tomani cînd l-au adus sălbatecii ăia, pe el și pe japonez... Și el nu voia să spună nimic, sir, ca acum. Și băieții l-au scuturat puțin ca să... La urma urmelor e un dezertor.

Mînia lui Fergusson plesni ca un bici. L-am regăsit deodată pe șeful de zile mari de la „Great Barrier Reef".

— Nu aveai dreptul... Dezonorezi armata... Meriți să fii degradat...

Bietul sergent era înmărmurit. Learoyd rămăsese nemișcat, privirea lui se îndreptă o clipă spre Fergusson, apoi se întoarse spre mine, insistentă, calmă, goală de orice gînd, goală de orice speranță. Aveam impresia că era vorba de un mesaj ce nu putea fi transmis ; disprețuia oare în sinea lui sensibilitatea care mă făcea să-i deplîng soarta crudă ?

— Doamne, Dumnezeule, spuse Fergusson cînd am ieșit afară, în curtea plină de noroi.

„Trebuie să-l iertăm... Toți avem nevoie de iertare", mai adăugă el fără să-mi pot da seama dacă se referea la sergent sau la Learoyd.

Se înserа ; la apus cerul era brăzdat de dungi late, roșiatice. Vîntul umed întindea pe deasupra noastră nori lungi, amenințători și negri. Cîinele sălbatic, singurul care mai rămăsese în această vale tăcută, începu să urle.

Pesemne că tot dădea tîrcoale postului, fiindcă l-am auzit urlînd şi noaptea.

Fergusson şi cu mine am aşteptat trei luni încovoiaţi sub furtună. Fusese instalată blocada şi nici o fărîmă de sare nu mai ajungea în regatul muruţilor. I-am cîştigat pe Cîinii Roşii de partea noastră şi Learoyd nu avea destulă pulbere de aur ca să-i poată cumpăra. Oamenii lui, denunţaţi de populaţie, au fost arestaţi la Tomani şi în port pe cînd încercau să organizeze contrabanda.

Trei luni am aşteptat. Îmi amintesc de zilele acelea agitate şi de nopţile de apatie, de căldura enervantă şi de ploile diluviene aduse de musonul de nord-est. Fergusson rămînea mereu imperturbabil. Înota în larg şi nu se întorcea decît la căderea nopţii.

— Trebuie să aşteptăm, repeta el invariabil. Şi o găină mai aleargă încă după ce i-ai tăiat gîtul.

Borneo trăia din nou zile de pace. Ultimii japonezi, înfometaţi, înspăimîntaţi, se predau; australienii plecau la unităţile lor. Încetul cu încetul se instala administraţia civilă[1]. Era mare lipsă de toate, totul era în ruină în această parte, cea mai îndepărtată, cea mai uitată, cea mai devastată de război, a Commonwealth-ului britanic. Trebuia reclădit to-

[1] British Borneo Civil Administration Unit (B.B.C.A.U. — se pronunţă Bu-Beekau) a preluat totalitatea posesiunilor britanice din Borneo pînă în iulie 1946, dată la care sultanatul Sarawak şi teritoriile care ţineau de Chartered Company au devenit colonii ale Coroanei. (N. a.)

tul, de la început. S-a muncit din greu. Credeam în necesitatea și justețea muncii noastre, dar dincolo de rîul Padas, în spatele colinelor albastre, în tenebrele junglei, regatul celor Trei Păduri, citadela inexpugnabilă a lui Learoyd, scăpase de sub legile noastre.

— Trebuie să așteptăm, repeta Fergusson.

Toată afacerea luase niște proporții extraordinare. Unii voiau să trimitem un comando de paraşutiști care să pună mîna pe „irlandezul nebun", viu sau mort. Alții propuneau să fie numit în mod legal ca șef al unui district murut. Iar alții se gîndeau să pună un premiu pe capul lui Learoyd. La noua frontieră s-au produs incidente nefericite, focuri de armă, apoi a dispărut un locotenent care ne-a fost adus dezarmat după cîteva zile (plecase la vînătoare de mistreți și s-a aventurat prea departe). Circulau zvonuri dintre cele mai alarmante : cum că Learoyd ar fi găsit o mină de aur sau de rubine, i-ar fi raliat în jurul său pe ultimii japonezi care mai rătăceau prin junglă ca să-și facă o armată. La Londra, guvernul laburist, venit la putere la 25 iulie, preocupat de situația dificilă din Java și din Indochina Franceză, era îngrijorat. Am primit vizita a doi membri ai parlamentului care fuseseră trimiși într-o misiune de informare.

— Trebuie să așteptăm, repeta Fergusson.

Olandezii nu mai conteneau cu plîngerile și ne sîcîiau cu reclamațiile lor. Ne făceau răspunzători de întreaga situație. Unul dintre administratorii lor și un mic corp de soldați fuseseră primiți cu focuri de armă pe cînd

urcau pe Sembakung. Se înregistraseră morți și răniți. Ca represalii au bombardat un sat cu avioane „Dakota" și cu un hidroavion „P.B.Y. Catalina". Cunoșteam bine satul bombardat; fusese incendiat de japonezi în 1943, miliția lui hăituise faimoasa coloană fantomă în sudul Cîmpiei Elefanților și luptase vitejește în bătălia de la Pasul Leopardului. Learoyd avea acolo o fermecătoare prietenă „modelată de Genii", care rîdea toată noaptea cînd el era cu ea, împiedicîndu-mă să dorm.

Eram furios, aceste represalii erau o tîmpenie și în același timp o nedreptate. Fergusson protestase cu vehemență și de atunci relațiile noastre cu olandezii s-au deteriorat. Mult mai rău a fost cînd au arestat cîțiva muruți care cumpărau sare într-un sat de pescari la est de Tarakan cu monede de aur. Monede de aur! Trădarea Forțelor Speciale era dovedită. Era, fără îndoială, vorba de monedele pe care le împărțisem cu atîta largheță, și pe care, desigur, Learoyd le recuperase de la deținători, dar administrația olandeză prefera să creadă că noi finanțam revolta.

Să așteptăm, să așteptăm, să așteptăm, trebuie să așteptăm.

— Nu văd ce am putea face. N-o să începem acum un război de junglă. Iar olandezii au destule necazuri în Java și Sumatra.

Fergusson rămînea imperturbabil. Era un zid, un dig ce rezista la toate asalturile. Și totuși în dosul acestei certitudini de fațadă, o îndoială își urma orbește drumul, încet-încet pînă în ziua aceea din octombrie 1946 cînd, la fel

ca soluția unei probleme dificile care apare deodată evidentă și luminoasă, Fergusson se aruncase în apă. Dacă aș fi fost mai atent, aș fi putut să observ și eu anumite semne ale acestei clarificări subterane ce se pregătea în adîncul sufletului lui. Devenise laconic și citea zilnic Biblia. Seara înota din ce în ce mai mult, din ce în ce mai departe, indiferent cum era vremea. Nu-l însoțeam niciodată, n-aș fi fost în stare, dar uneori îl așteptam pe plajă foarte îngrijorat.

— Nu vă e teamă... că n-o să mai găsiți malul ? l-am întrebat într-o noapte cînd lumina părea să fi dispărut complet.

Zgomotul valurilor nevăzute i-a acoperit în parte vocea :

— ... Înoți departe... Cu atît mai mult mă îngrozește moartea... Foarte tonic.

Ceva mai tîrziu, după ce am ajuns la bungalov, a adăugat :

— Și dacă s-ar întîmpla ca acest regat să dureze, ce-ai zice ?

— Ei bine... noi... am ezitat eu.

— Ei bine, ar mai exista un regat în plus sub soare. Asta ar fi tot.

La începutul lunii răbdarea ne-a fost, în sfîrșit, recompensată : ni s-au alăturat trei sate de la vest de Tungkalis. Nu era o mare victorie ; aceste trei sate, care prin tradiție erau apropiate de Cîinii Roșii, nu făcuseră, de fapt, niciodată parte din regat, dar era prima probă palpabilă a eficacității blocadei noastre. Cum noi nu puteam controla modul

în care se distribuie sarea în regiunile prea îndepărtate din interior, cele trei sate au fost strămutate pe rîul Padas, între Tomani şi Sapong Estate, şi puse sub protecţia armatei. Nu s-au produs incidente, femeile, copiii şi bătrînii au ajuns cu bine la locul de destinaţie. Tinerii războinici au preferat să se alăture miliţiei lui Learoyd.

În a doua parte a lunii decembrie un trimis de-al lui Senghir sosi la Tomani vrînd să stea de vorbă cu noi. Vestea pe care ne-o aducea cu greu putea fi crezută : Learoyd pregătea un raid spre mare, în teritoriul olandez, prin Cîmpia Elefanţilor. Trupele lui de şoc, care urmau să deschidă calea celor care veneau să ia sare, erau formate din japonezi, japonezi care i se alăturaseră sub comanda unui mare şef „a cărui sabie te loveşte înainte de a o vedea cum fulgeră prin aer". Am transmis toate informaţiile acestea olandezilor de la Tarakan.

Armata a luat măsurile de rigoare. Marina patrula în dreptul coastei de est şi pe delta fluviului Sembakung. Ultimele „Beaufighters" au fost puse în stare de alertă.

În noaptea de Crăciun s-a dat o mare bătălie la est de Tarakan, la marginea unui sat de pescari. Pentru o clipă se crease impresia că norocul, care nu atîrna decît de un fir de păr, era de partea lui Learoyd. Semnalate cu două zile în urmă de către nişte muncitori forestieri chinezi, trupele lui de şoc traversaseră mlaştina cu mangrove fără să fi fost reperate şi ajunseseră la mare. Alarma a dat-o un

pescar. Atunci artileria marină şi aviaţia au bombardat plaja metru cu metru. Nici un avion n-a mai rămas la sol, toate au decolat încărcate cu bombe ; reveneau la bază numai că să se aprovizioneze şi plecau din nou. Satul de pescari a ars ca o torţă.

În dimineaţa zilei de 25, forţele lui Learoyd, decimate şi demoralizate, s-au retras în pădure. Patrulele olandeze care au pornit pe urmele lor însîngerate au căzut în ambuscade la fel de diabolice ca cele pe care le inventa Conklin. Au suferit pierderi şi foarte curînd au abandonat urmărirea. La răsăritul soarelui, pe plajă şi prin mlaştina cu mangrove, se puteau vedea vreo patruzeci de cadavre carbonizate. Douăzeci de soldaţi japonezi şi doi comanşi de la Tamong Miri, care făceau pe ghizii, au fost luaţi prizonieri. Abia după ce i-am interogat ne-am dat seama ce se petrecea în regat şi am rămas surprinşi de cele aflate.

La 10 sau 11 octombrie Learoyd reuşise să şi-l ralieze pe colonelul care comanda ultimii supravieţuitori din coloana fantomă. Colonelul le-a spus oamenilor săi că vor sta liniştiţi o vreme în ţara aceea ca să nu fie luaţi prizonieri de către australieni. Coşmarul s-a terminat ! Soldaţii japonezi muribunzi, aproape nebuni de disperare şi de mizerie, au fost hrăniţi şi îngrijiţi de războinicii muruţi. După luni şi luni de orori, de noapte şi de sînge, se părea că japonezii şi muruţii simţeau nevoia să se înţeleagă, să se încălzească împreună la soare. Se părea că un elan de compasiune şi generozitate ilumina tenebrele pădurii. Se părea

că între lup şi miel domneşte armonia. Pe cenuşa de la Tamong Miri a avut loc o mare serbare prin care era celebrată reîntoarcerea Geniilor binefăcătoare ale vîntului de nord-est, vîntul umed al vieţii !... Soldaţii japonezi începură să lucreze la orezării, la ameliorarea sistemelor de irigaţie, organizară creşterea porcilor, lărgiră cîteva drumuri, construiră chiar şi un pod suspendat peste Sembakung ; se simţeau liberi şi utili... Apoi s-a simţit lipsa sării. Oamenii se plîngeau, se certau. Orezul era fad, carnea dulceagă. Copiii, cei mai mici, se îmbolnăveau, unii chiar au murit. Se auzeau vaiete şi bocete. Atunci Learoyd a hotărît să pornească spre mare ; iată, aşadar, cum se explică întîmplările din noaptea aceea de Crăciun. Iată ce ne-au povestit cei douăzeci de japonezi şi cei doi ghizi din Tamong Miri. Asta e.

Ca represalii. olandezii au incendiat cu avioanele lor D.C. 3 o casă lungă — în ciuda protestelor noastre — dar n-au mai riscat să se aventureze în Cîmpia Elefanţilor. Raidul lui Learoyd îi costase vreo doisprezece morţi, dintre care trei ofiţeri albi. Deşi învingători, erau cît se poate de nemulţumiţi.

Din nou am fost siliţi să aşteptăm. Fergusson se arăta imperturbabil.

— Acum e începutul sfîrşitului. Am cîştigat, spuse el cu amărăciune după ce a citit raportul de la Tarakan.

A trimis în interior cîţiva dintre comanşii arestaţi la Tomani cărora le-a explicat că noi vom ridica blocada sării de îndată ce ne vor

fi predați Learoyd și colonelul japonez. Spera că această idee va da roade.

Să așteptăm.

Cîtă vreme a durat așteptarea, pădurea a fost liniștită și tăcută, perfect liniștită și tăcută. Se închisese — impasibilă și misterioasă — peste drama ce se juca în îndepărtatele văi, ea însăși părînd să aștepte cu o nemărginită răbdare. În perioada aceea am avut dese puseuri de febră care pe mine mă făceau să mă simt tulburat, crispat, iritat, iar pe Fergusson îl agasau.

— Iar te agiți. Încetează odată. Energia dumitale e dezgustătoare.

Abia la 3 februarie s-a terminat totul. Un radiofonist m-a trezit aducîndu-mi un mesaj de la Tomani : „Coroana și sabia ne-au fost predate aseară. Stop...“ Am alergat la Fergusson :

— S-a terminat. Au pus mîna pe ei.

Singurul cîine care scăpase necăsăpit urla la scăpătatul soarelui. După ce ne-am despărțit de Learoyd, am traversat curtea noroioasă spre baraca din față unde fusese închis colonelul japonez. Era un om scund, slab, de vreo cincizeci de ani, cu capul ras și cu o figură energică. Și-a declinat numele, gradul, numărul unității. Vorbea excelent engleza, dar cu un accent care îi dădea o notă de asprime.

Șeful postului ne aduse un caporal ce părea foarte intimidat.

— El e răspunzător, sir, eu eram la Tomani.

— Știu, ne-ai mai spus, mormăi Fergusson.

Apoi se întoarse spre caporal :

— Cum s-a întîmplat ?

— Ştiţi, sir, sălbaticii au venit spre seară. Ploua. I-au depus în faţa postului ca pe nişte baloturi şi aşteptau fără să spună nimic. M-am dus să văd ce vor. Şeful lor, mă rog, cred că era şeful lor, spunea că i s-a făcut lehamite... Adică zicea că s-a săturat. Că ăştia erau indivizii căutaţi şi dup-aceea le-am dat doi saci de sare de cîte o sută de livre, cum era prevăzut...

Colonelul japonez de care cam uitasem îl întrerupse pe caporal :

— Nu, n-a fost chiar aşa.

Fergusson se întoarse brusc, credeam c-o să-l pună pe prizonier la punct, dar îl privi o clipă şi îl întrebă cu voce calmă :

— Dar cum a fost ?

— Gwai, Ballang Gwai ne-a predat. Eram legaţi fiecare de cîte o prăjină de bambus. Cînd acest... cînd a sosit caporalul, Ballang Gwai i-a ţinut un mic discurs în engleză...

— Ce-a spus ?

— A spus... Îmi amintesc aproape cu exactitate vorbele lui, a fost un discurs frumos, foarte trist. A spus : „Noi sîntem un popor bătrîn, obosit, vrem pace şi sare". Apoi a adăugat : „Acela e fratele meu, regele nostru, iar celălalt e sabia noastră. Regele nostru e flacăra roşie care a aprins întreaga pădure". Şi a repetat : „Noi sîntem un popor bătrîn, obosit, vrem pace şi sare..." Nu ştiu cum a învăţat discursul, dar îl ştia pe de rost şi îl recita ca un şcolar.

— Mulţumesc.

Fergusson se întoarse spre caporal :

— Şi... dumneata l-ai adus în halul ăsta ?

Vocea lui mi se părea înspăimîntătoare. Şi caporalul şi-a dat seama şi imediat a început să se apere :

— Sir, oamenii erau enervaţi, sir. S-a tras asupra lor, a fost chiar şi un rănit, aşa că...

— Un rănit, îl întrerupse Fergusson. Ce rănit ? N-am auzit. Cînd ? Ce rănit ?

— Vreau să spun, sir... Maxi, Maxi Laurens, sir, în noiembrie... S-a împiedicat şi a căzut cînd mergea la Tomani. Dar oricum ăia au tras în noi de două ori...

Caporalul se împotmolea în explicaţii confuze. Fergusson ridică din umeri. Colonelul japonez începu din nou să vorbească, liniştit :

— Ne-au dezlegat după ce Gwai a plecat cu sarea. Mie nu mi-au făcut nimic, dar pe el... Mai întîi şi-au bătut joc de el. Nu se putea ţine pe picioare. Era anchilozat, vă daţi seama. Nu spunea nimic, şi atunci au început să-l bată zicîndu-i că e regele... Regele rahatului, parcă. I-au pus pe cap o cască spunîndu-i : „Hai, iată-ţi şi coroana..."

— Bine, bine, mormăi Fergusson.

Intervenţia japonezului îl agasase ; ce se tot amesteca prizonierul ăsta ? Regreta că l-a interogat pe caporal în faţa lui. Chiar şi eu aveam impresia că ghicesc în ochii colonelului o licărire batjocoritoare, ca şi cum, prizonier fiind, desigur, era bucuros că a marcat un punct în avantajul lui. Am ieşit în curte. Cîinele sălbăticit nu mai urla. Se înnoptase.

Am petrecut noaptea la post. Pilotul care ne adusese şi reuşise să aterizeze în ciuda ceţii şi

a rafalelor de ploaie refuza să decoleze pe întuneric. Fergusson a dat ordin ca Learoyd să fie pansat. Cei doi prizonieri au fost transportați după aceea într-o baracă mai confortabilă și în fața ușii lor s-a pus o santinelă... Ploaia bătea toba pe tabla acoperișului. Numai Fergusson se plimba prin curte, cu aceeași înverșunare cu care înota în fiecare seară pînă la epuizare. Îmi era frig, mă simțeam bolnav, ca în ajunul unui acces de febră. M-am dus lîngă focul care ardea sub un șopron. Fumul roșiatic se ridica spre cerul negru și, din cînd în cînd, luat de o pală de vînt umed, îmi intra în ochi făcîndu-mă să lăcrimez.

Mai tîrziu, după ce am adormit cu toții, un țipăt ca o chemare sfîșie noaptea, iar cîinele nebun îi răspunse de undeva de departe cu un urlet de moarte.

Dar nu țipase decît Learoyd, care iarăși avea coșmare.

COLONELUL japonez a fost condamnat la moarte prin spînzurătoare de către un tribunal militar, fiind considerat criminal de război. Learoyd, citat ca martor, n-a scos un cuvînt. Departe, în boxă, părea la fel de vag, ca o fantomă și neclintit ca de piatră... A fost ultima oară cînd l-am văzut. Fergusson obținuse ca procesul lui să fie judecat mai tîrziu, în Anglia.

În ajunul execuției sale colonelul și-a exprimat dorința de a sta de vorbă cu mine. În fața completului de judecată nu s-a spus nimic despre cele ce s-au petrecut în văile pierdute din interior, în timpul celor trei luni de blocadă. Learoyd n-a vorbit, iar colonelul, judecat între altele și pentru participarea lui la rebeliune, n-a dat nici o lămurire. Eram curios să știu ce voia să-mi spună și deci am acceptat.

— Am cerut să fiți chemat... Scuzați-mă, am cerut să binevoiți a veni pentru că... Știți că aceasta e ultima mea noapte, nu-i așa ?

Am dat din cap. Probabil că a înțeles că eram cam neliniștit gîndindu-mă că va începe cu cine

ştie ce sentimentalisme, deoarece a adăugat imediat ca să mă liniştească :

— Nu vă fie teamă, n-o să vă inoportunez cu ale mele... cu asta. Nu ! Learoyd mi-a spus că îi erai prieten. N-a mai scos un cuvînt de cînd a spus... „Şi tu Gwai". Acestea au fost ultimele lui cuvinte. Atunci l-am auzit vorbind pentru ultima oară. Chiar şi atunci cînd caporalul şi soldatul l-au bătut n-a scos un cuvînt, nici măcar nu s-a văietat. Era ca o piatră. De atunci... a devenit ca o piatră, insensibil ca o piatră. Cunosc asta, sînt lucruri destul de curente, să ştiţi. La Tarakan, în 1943, am fost obligat să ordon ca nişte bandiţi chinezi să fie împuşcaţi... ar fi trebuit să spun partizani chinezi. Cincisprezece, erau cincisprezece. Toţi de piatră. În afară de unul. Aţi ordonat vreodată să fie împuşcat un om ? pentru un soldat e o... o experienţă. Ştiţi, s-au aşezat ei singuri pe marginea gropii. Păreau plini de bunăvoinţă. Se uitau la noi de parc-ar fi trăit, dar erau morţi. Toţi, toţi în afară de unul. Care se zbătea... Viaţa, ce să mai vorbim, teribila sete de viaţă. Cu toate că era bătrîn. Learoyd e şi el mort. Vreţi să vă spun cum s-a întîmplat ?

Încă nu prea aveam încredere în el. Nu-mi dădeam bine seama unde voia să ajungă. În priviri i se aprinsese o flacără ciudată. Mi-era teamă că voia să mă tragă pe sfoară. I-am răspuns nepăsător :

— De ce ? Vreţi să vă uşuraţi conştiinţa ?

— Sînteţi foarte tînăr iar eu, vedeţi, sînt de pe acum un om mort. (Spuse ceva în japoneză apoi îmi traduse) : „Doresc doar să mă odih-

nesc pînă la sfîrşit. Mă gîndesc la împăratul meu şi... la trandafiri". Acestea sînt ultimele cuvinte ale marelui amiral Togo, învingătorul de la Tsushima.

— De ce nu aţi vorbit la proces ? Acum e prea tîrziu.

— Prea tîrziu pentru cine ?

— Pentru... nu ştiu, pentru a mai schimba ceva, spusei.

— Nu m-aţi înţeles. N-are importanţă. Scuzaţi-mă.

Se întoarse către uşa celulei şi strigă tare :

— Garda !

Cînd apăru soldatul se ridică şi adăugă :

— Întrevederea s-a terminat, puteţi...

— Nu, am spus precipitat. Nu, adu-ne te rog o cană de cafea şi două cești.

— Dar, sir, începu soldatul.

— Ştiu, am insistat. Dar în noaptea asta e altfel.

— Da, sir, bineînţeles, spuse soldatul plecînd.

— Iertaţi-mă colonele, dar aş vrea să-mi povestiţi.

Colonelul urmărise ezitările soldatului cu un zîmbet senin şi ironic.

— Le e frică să nu mă sinucid... harakiri. Ei îi spun harakiri. Dar se înşală, pentru că nu este vorba decît de sinucideri : harakiri e o ceremonie. Mulţi... criminali de război au încercat să se sinucidă. Îi trimiteau la vreun spital ca să-i pună pe picioare spre a putea fi pedepsiţi.

— Dumneavoastră n-aţi dorit niciodată să vă sinucideţi ?

Ezită.

— Nu ! În sfîrşit, pot să vă spun : mulţi dintre soldaţii mei s-au spînzurat din disperare, aşa că eu mă pot lăsa spînzurat de englezi.

— Din spirit de justiţie ?

— Nu-mi vorbiţi de justiţie ! Sînt învins şi sînt obosit, asta e tot. Sînt bătrîn... Nu, nu e o chestiune de vîrstă ; bătrînul bandit chinez, cel de care vă spusesem, s-a zbătut ca un drac. Plîngea, înjura pe toată lumea. Era foarte bătrîn. Nu, eu sînt obosit, sînt foarte obosit şi apoi... Cum să spun ? (Rămase o clipă pe gînduri.) E mult de-atunci, în 1938, la Shangai, un alt bătrîn chinez mi-a spus o poveste, o poveste edificatoare. Ascultaţi-o !

„A fost o dată un împărat... Sau poate că era rege. N-are importanţă. Domn şi stăpîn al unei bucăţele din suprafaţa pămîntului. Era bătrîn şi bolnav şi ştia că i se apropie sfîrşitul. Avea un fiu, foarte tînăr şi frumos. Într-o noapte, cînd se simţea mai slăbit ca oricînd, bătrînul rege a chemat la căpătîiul său pe un bătrîn nebun, care era socotit un mare înţelept în tot regatul, şi spuse :

— Înainte de a-i încredinţa fiului meu tronul, aş vrea ca tu să-l înveţi să fie înţelept, vreau să ştie ceea ce eu nu ştiu, vreau să cunoască natura şi condiţia omului.

— O, preaiubitul meu stăpîn, îi răspunse bătrînul nebun, care era socotit un mare înţe-

lept, natura omului e și pentru mine o taină, încă n-am izbutit s-o cunosc.

— Atunci învață-l care-i condiția omului pe pămînt.

— O, stăpînul vieții mele, asta e o descoperire cumplită pe care puțini oameni îndrăznesc s-o privească în față.

— Dar eu vreau, insistă regele, grăbește-te, îți dau răgaz o lună, fă tot ce trebuie făcut.

În aceeași noapte, bătrînul nebun, care era socotit mare înțelept, îl luă pe fiul regelui, îl puse în lanțuri și îl aruncă într-o temniță întunecoasă în care de mai multă vreme zăceau o grămadă de nenorociți. În fiecare zi un călău surd și mut, mascat, îmbrăcat în roșu, intra în temniță și alegea cîțiva deținuți pe care îi omora în văzul celorlalți.

Venea în fiecare zi și uneori avea ochii legați și alegea la întîmplare, alteori se îndrepta cu pași siguri spre victime, iar în alte dăți privirea lui căuta îndelung și părea să șovăie, dar totdeauna nefericiții care erau aleși erau omoriți, repede sau cu încetul, după o lungă agonie. Se întîmpla chiar să-l lase pe cîte unul să-i scape, unul care era rănit și pe care îl omora a doua zi.

În fiecare zi în închisoare erau aruncați alți și alți deținuți și în fiecare zi călăul își lua tributul... După o lună, bătrînul nebun, care era considerat un mare înțelept, veni la fiul regelui, și tocmai îi scotea lanțurile cînd călăul îmbrăcat în roșu intră în temniță. În ziua aceea avea ochii legați și căuta la întîmplare; mîna lui necruțătoare se lăsă asupra bătrî-

nului nebun, care era considerat un înțelept, și îl tîrî spre butuc, în ciuda urletelor și rugăminților sale..."

— E o poveste îngrozitoare, spusei eu după o clipă de liniște.

— E povestea condiției umane... În ceea ce mă privește, lucrurile sînt clare, călăul m-a privit în ochi și știu că a venit rîndul meu, dar dumneavoastră... Cine știe ?

Colonelul mă privea, avea din nou în ochi surîsul acela, flacăra aceea senină și răutăcioasă.

— Venerabilul chinez care mi-a povestit această legendă fuma opiu, era și el un nebun ce trecea drept un înțelept : cînd nu i s-a mai dat drogul a devenit de o lașitate înspăimîntătoare... Vedeți, moartea nu e chiar atît de îngrozitoare. Îngrozitoare e disperarea... Soarta fiului de rege...

Fața i se crispă îndurerată și se plecă spre mine spunîndu-mi cu gravitate :

— Ascultați-mă, sînteți tînăr, și nu se știe ce destin v-a rezervat lumea, dar temeți-vă de reîntoarcerea vremurilor în care oamenii vor coborî pînă la ultima treaptă a disperării, pentru că nimeni nu știe ce va descoperi atunci în el însuși : o paietă de aur sau un pumn de noroi : sentința va fi definitivă și fără drept de apel...

Vocea îi deveni șuierătoare, încordată :

— Uneori m-am speriat și eu de mine însumi... Nu trebuie să cobori prea adînc în noaptea din tine, nu trebuie să te cufunzi prea adînc în apele tulburi ale mlaștinii bleste-

mate : monștrii pîndesc acolo... nemișcați. Nu trebuie !

Rămase o clipă cu capul plecat apoi și-l ridică, lăsîndu-se pe spate. Becul electric, fără abajur, care spînzura în mijlocul tavanului, lumină din nou fața lui de vechi soldat. Își regăsise seninătatea.

— Vorbim prea mult. Totdeauna vorbim prea mult... Să lăsăm poveștile astea, trebuie să vorbim despre Learoyd. Mi-a spus că la început voiați să-i furați regatul... M-am gîndit și eu la asta... Dar nici dumneavoastră și nici eu n-am fi avut ce face cu el...

Mi-am petrecut toată noaptea ascultîndu-l pe colonelul japonez și bînd cafea. Mi-a povestit cum a venit Learoyd să se întîlnească cu el în noaptea de 10 spre 11 octombrie, „fără arme, aproape la fel de gol ca în ziua în care a ieșit din pîntecele mamei, și cu o cutie de conserve de carne". Cum „în pofida morții din sufletul lui", colonelul nu a ordonat să-l împuște. „Poate din cauza părului lui roșu, lipit ca niște alge ? (Evident, ploua.) Poate pentru că semăna mai mult a vis decît a om ? Poate pentru că era la fel de slab și de jalnic ca și noi ?... Nu știu." Learoyd aprinsese un foc mare care lumina jungla. Primul foc după patru luni ! Soldații împrăștiați prin noapte s-au apropiat încet, „tot neîncrezători, dar atrași ca fluturii de lumină". Într-o clipă s-au adunat cam vreo sută care se înghesuiau să se încălzească. Learoyd a vorbit despre regatul celor Trei Păduri...

— L-am crezut, pe cuvîntul meu că l-am crezut ! strigă colonelul. A doua zi am mîncat mîncare caldă, orez fiert, carne de... de animale. Şi pe lîngă toate astea apăruse şi soarele. Vedeam soarele, cerul, norii. Pe creste bătea vîntul. Şi în noaptea următoare am văzut stelele...

A fost fără îndoială un moment extraordinar. Puteam să mi-l închipui.

— Mă simţeam ca un ronin, ştiţi, aceştia erau samuraii fără stăpîn care îşi puneau sabia în slujba ţăranilor... La început, bineînţeles, voiam să-i fur regatul. Ha ! Ha ! Ha ! Să furi ce, vă întreb ? Nu avea nimic. Vînt şi ploaie... Nimic de furat, nu-i aşa ? Şi totuşi era un regat frumos...

Apoi a venit povestea cu sarea...

A rezistat cît a fost cu putinţă, Gwai, fratele lui, i-a dat lovitura de graţie... el ne-a legat. Vedeţi, poporul lui l-a părăsit la jumătatea drumului. Dar poate că a fost mai bine aşa.

La 7 şi 30 au venit să-l ia pe colonel. Era calm şi senin. A băut un păhărel de whisky. Eu n-am băut, deşi simţeam că am mare nevoie. A făcut o plecăciune în faţa mea :

— Să-i spuneţi regelui... Că sînt mîndru de a fi servit sub ordinele lui.

A ieşit în lumina dimineţii.

Cincisprezece zile mai tîrziu Learoyd era îmbarcat pe o navă ce pleca spre Anglia. N-am putut să-i transmit mesajul colonelului ja-

ponez pentru că eram atunci la Tomani, cu bătrînul corb Senghir. În timpul escalei la Colombo a evadat. A dispărut şi nimeni n-a mai auzit vorbindu-se de el. Fergusson a participat, în iulie şi august, la toate ceremoniile care au marcat alipirea părţii de nord a insulei la Coroana britanică. În ochii tuturor el era omul care pacificase teritoriul murut. În septembrie s-a îmbarcat şi el pe o navă a „P. and O" care pleca spre Anglia.

Mi s-a spus, dar nu era decît un zvon, mi s-a spus că el ar fi facilitat evadarea lui Learoyd.

ÎN ACEEAȘI COLECȚIE

Au mai apărut :

GIORGIO BASSANI — *BÎTLANUL*
MICHEL BATAILLE — *POMUL DE CRĂCIUN*
SIMONE DE BEAUVOIR — *IMAGINI FRUMOASE*
KAREL ČAPEK — *POVESTIRI DIN-TR-UN BUZUNAR ȘI POVESTIRI DIN CELĂLALT BUZUNAR. CARTEA APOCRIFELOR, 2 volume*
ÁLVARO CUNQUEIRO — *OMUL CARE SEMĂNA CU ORESTE*
LADISLAV FUKS — *DOMNUL THEODOR MUNDSTOCK*
MICHEL DE GHELDERODE — *POVESTIRI CREPUSCULARE*
VALENTIN KATAEV — *INSULA EHRENDORF*
MARTTI LARNI — *PREAFRUMOASA PORCĂRIȚĂ*
HANS ERICH NOSSACK — *CEL MAI TÎRZIU ÎN NOIEMBRIE*
GOFFREDO *PARISE* — *CREMATORIUL DIN VIENA*

Editura UNIVERS

Romancier şi cineast, Pierre Schoendoerffer (n. 1928) obţine în 1969 Premiul Interaliat pentru *Ultimul rege din Borneo*, carte care relatează un episod de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial. Amintind prin ideea sa principală de temele obsedante ale lui Malraux: depăşirea condiţiei umane prin consumarea şi dăruirea în aventură, dar şi de povestirile filozofice ale veacului al XVIII-lea, *Ultimul rege din Borneo* este întîi de toate drama unui om care contestează legile civilizaţiei, care vrea să se sustragă timpului său.

Lei 6,25